

T.C
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ

1973 SONRASI AFGANİSTAN’DA SİYASAL
PARTİLERİN GELİŞMESİ VE CÜNBIŞ PARTİSİ
ÖRNEĞİ

İzzetullah ZEKİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Şaban TANIYICI

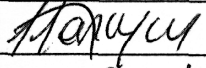
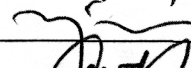
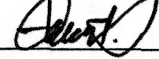
KONYA - 2015

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	İZZETULLAH ZEKİ
	Numarası	128104011028
	Ana Bilim / Bilim Dalı	SİYASET BİLİMİ KAMU YÖNETİMİ
	Programı	SİYASET BİLİMİ KAMU YÖNETİMİ
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ŞABAN TANIYICI
	Tezin Adı	1973 SONRASI AFGANİSTAN'DA SİYASAL PARTİLERİN GELİŞMESİ VE CÜNBIŞ PARTİSİ ÖRNEĞİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “1973 Sonrası Afganistan’da Siyasal Partilerin Gelişmesi ve Cünbiş Partisi Örneği” başlıklı bu çalışma 11.12.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Danışman	Prof. Dr. Şaban TANIYICI	
2	Üye	Doç. Dr. Nezir AYESİLMEN	
3	Üye	Yrd. Doç. Dr. Erdol BAYRAK	

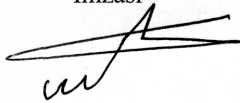
	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	
---	--	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	İZZETULLAH ZEKİ		
	Numarası	128104011028		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	SİYASET BİLİMİ KAMU YÖNETİMİ		
	Programı	TEZLİ YÜKSEK LİSANS	X	
		DOKTORA		
Tezin Adı	1973 SONRASI AFGANİSTAN'DA SİYASAL PARTİLERİN GELİŞMESİ VE CÜNBIŞ PARTİSİ ÖRNEĞİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

İzzetullah Zeki
Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	İZZETULLAH ZEKİ		
	Numarası	128104011028		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	SİYASET BİLMİ KAMU YÖNETİMİ		
	Programı	TEZLİ YÜKSEK LİSANS	X	
		DOKTORA		
	Tez Danışmanı	PROF.DR. ŞABAN TANIYICI		
Tezin Adı	1973 SONRASI AFGANİSTAN'DA SİYASAL PARTİLERİN GELİŞMESİ VE CÜNBIŞ PARTİSİ ÖRNEĞİ			

ÖZET

1973 yılı, Afganistan'da otoriter bir kraliyet döneminin sona ermesine sebep olurken aynı anda cumhuriyetin kurulmasıyla yepyeni bir demokratikleşme dönemini de beraberine getirmiştir. SSCB'nin desteklediği eski başbakan ve kralın amcaoğlu Muhammed Davut Han ilk cumhurbaşkanı olmuş ve yeni anayasa ile ilk demokratikleşme adımlarını atmıştır. Bu çerçevede ülkede çok partili sistem egemen olmuş, sol ve sağ birçok siyasi parti kurulmuştur.

Daha önce kurulmuş ve demokratik bir şekilde aktif olarak hükümette yer alamayan Halk partisi gibi partiler artık hükümeti eleştirecek ve etkileyecek duruma gelmiştir. Buna yanı sıra yeni İslami uyanış hareketleri de faaliyet göstermeye başlamış ve ancak daha sonra düzene karşı faaliyetlerinden dolayı ülke dışına çıkmak zorunda kalmıştır. 1973 yılında başlayan sol görüşlü parti hükümetleri SSCB'nin bizzat maddi ve manevi desteğiyle 1992 yılına kadar devam etmiş ve bu tarihten itibaren günümüze kadar başta ABD olmak üzere

batılı devletlerin desteklediği sağ görüşlü parti ve örgütler hükümeti elinde tutabilmiştir.

1992 yılında SSCB yanlısı Dr. Necibullah hükümetinin generallerinden General Dostum'un Dr. Necibullah ile saflarını ayırması İslam Devriminin gerçekleşmesinde başrolü oynamış ve Dostum'un bu hareketi Afganistan Türklerinin siyasete girmesini sağlayan Cünbiş Partisinin temellerini atmıştır. 1992 yılında kurulan bu parti kısa bir sürede kuzey Afganistan'a egemen olmuş, daha sonra ortaya iç savaş döneminde merkezden tamamen ayrı kalarak bağımsız Cünbiş parası basılmasına kadar ileri gitmiştir. 1996 yılında çıkan Pakistan menşeli Taliban örgütüne karşı amansız mücadele veren Cünbiş partisi, 1997 yılında General Abdülmelik'in Taliban'la işbirliği yapması sonucunda parçalanmış, parti lideri General Dostum Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmıştır. Dostum, 2001 yılında BM, ABD ve NATO'nun başlattığı Taliban'a karşı mücadeleye karadan destek vermiş ve kısa bir sürede Taliban yönetimi yok edilmiştir. Bu dönemden itibaren askeri alandan tamamen çekilen ve arınan Cünbiş partisi, sürekli siyasi faaliyetlerde bulunmuş, 2014 yılı devlet başkanlığı seçimlerinde Eşref Gani'yi desteklemiş ve parti lideri General Dostum devlet başkanı birinci yardımcısı olarak seçilmiştir.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Author's	Name and Surname	IZZETULLAH ZEKI		
	Student Number	128104011028		
	Department	POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION		
	Study Programme	MASTER'S DEGREE (M.A.)	X	
		DOCTORAL DEGREE (PH.D.)		
	Supervisor	PROF. DR. ŞABAN TANIYICI		
Title of the Thesis/Dissertation	THE DEVELOPMENT OF POLITICAL PARTIES IN AFGHANISTAN AFTER 1973: THE CASE OF JUNBESH PARTY			

ABSTRACT

In Afghanistan, 1973 is the year in which the era of authoritarian monarchism came to an end and the era of the republic and the process of democratization began. Through the support of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR), Mohammad Daud Khan, the former Prime Minister and the King's cousin, became the first president of Afghanistan, and with a new constitution, he took some progressive steps toward democratization. As a consequence, a multi-party system emerged that led to the formation of many political parties both from rightist and leftist ideologies. Subsequently, political parties like the Khalq Party that were formed earlier, but were not active within the government, became critical of the government while influencing its policies. Similarly, different Islamic movements also emerged at this time, but they were pushed out of Afghanistan due to their anti-government activities. From 1973 to 1992, leftist governments were in charge of Afghanistan with the direct support of the USSR. However, after 1992, rightist political parties that were supported

by the United States and other Western countries have controlled and governed the country. In 1992, General Dostum's, one of the prominent army generals in Dr. Najibullah's USSR-backed government, break with Najibullah played a key role in the Islamic revolution, and this incident also caused to the formation of the Junbish Party, which enabled Turkic people to engage in politics actively. In a short time, the Junbish Party succeeded to control Northern Afghanistan and because of civil wars, the party fell apart from the central government and even printed its own paper Money, the Junbishi currency.

The Junbish party relentlessly fought against the Pakistan-backed movement of the Taliban that was established in 1994. Yet, as a result of General Abulmalik's coalition with the Taliban in 1997, the party disintegrated and its founding leader had to take refuge in Turkey. When the UN, the U.S.A. and NATO started a war against the Taliban in 2001, Dostum assisted the international coalition forces from the ground, so the Taliban was defeated swiftly. In the post-Taliban Afghanistan, the Junbish party disengaged itself from the military activity while only being active in the political arena. In the presidential elections of 2014, Dostum supported Ashraf Ghani Ahmadzai and was elected as the first vice-president of Afghanistan.

ÖNSÖZ

Afganistan, 1747 yılında Ahmet Şah Durani tarafından kurulduğundan itibaren 1973 yılına kadar Peştun kabileciliği anlayışı ve kraliyetle yönetile gelmiştir. Bu tarihe kadar neredeyse Peştun dışı yönetici görülmemiştir. Kısa bir süreliğine Habibullah Kellekânî gibi isyanlarla devletin başına geçen Peştun olmayan bir yönetici çıktıysa da çok geçmeden yok edilmiştir. Ancak 1973 sonrasında az da olsa demokrasi ve insan haklarından bahsedilmiş, ülkedeki Peştun dışı etnik gruplar da siyasi parti çatısı altında devlete girmeye başlamıştır. Bu çerçevede ülkede hâkim olan sağ ve sol düşünce çarpışa gelmiştir. 1973 yılında kraliyetin eski başbakanı ve kralın amcasının oğlu Muhammed Davut'un askeri darbesi neticesinde cumhuriyet kurulmuş, ülkenin ilk cumhurbaşkanı olan Muhammed Davut SSCB ile yakından ilişkiler kurmaya başlamıştır. Bundan sonra her ne kadar Muhammed Davut sağ düşünceli dindar bir kimliğe sahip olsa da onun hükümetinde SSCB yanlısı sol görüşlü komünistler de etkin olmaya başlamıştır. Bu durumda kendilerini baskı altında gören sağ görüşlü muhafazakâr kişiler yurt dışına çıkmış ve Muhammed Davut'a karşı silahlı isyanlara girişmişlerdir.

1992 yılına kadar hükümeti elinde tutan sol görüşlü partiler, başta “Halk-Perçem Partisi” olmak üzere binlerce yurttaşı katletmiş ve bir o kadar insanı da engelli durumuna düşürmüştür. 1992 yılında komünist düşüncenin son devlet başkanı olan Dr. Necibullah'ın düşmesiyle sağ görüşlü muhafazakâr partiler hükümeti ele geçirmiş, bunlar da intikam alırcasına binlerce yurttaşı malından ve canından etmiştir.

1996 yılında uluslar arası terör örgütü El Kaide'nin desteklediği Taliban örgütü ülkeyi işgal etmiş, çoluk çocuk demeden binlerce insanı katletmiş, ülkenin üç yüzyıllık yapısını tamamen değiştirmiş, bu uzun yıllara kadar devam edegelen devlet birikimini yok etmiştir. Bunun yanı sıra 2001 yılında ABD öncülüğünde ülkeye giren BM ve NATO güçleri ülkeyi cehenneme çevirmiştir. İşte böyle bir geçmişi olan bir ülkede siyasi partilerin konumu nedir? Acaba gerçekten siyasi partiler bu ülkede yetkili midir? Veya sembolik bir yapıya mı sahiptir? Bu sorulara cevap verebilmek için “1973 Sonrası Afganistan'da Siyasal Partilerin Gelişmesi ve Cünbiş Partisi Örneği” başlığı altında giriş hariç iki bölümden oluşan bir araştırma yaptım.

Araştırmanın girişinde araştırmanın amacı, önemi, yöntemi, Afganistan'ın tarihi önemi, stratejik, coğrafik ve sosyal yapısı, Afganistan anayasasına göre siyasi partiler, sağ sol düşüncesini ayıran temel nedenlerden bahsedilirken, birinci bölümde ise Afganistan'da siyasi partilerin gelişmesi başlığı altında ülkedeki sağ ve sol partiler ele alınmıştır. İkinci bölümde Cünbiş Partisinin tabanını oluşturan Afganistan Türkleri, Cünbiş Partisi öncesi Türk hareketleri, partinin kurucu lideri Raşit Dostum'un hayatı, faaliyetleri, Cünbiş Partisinin kurulması, partisinin tüzüğü, temel hedef ve faaliyetleri, Cünbiş Gençler Teşkilatının yapısı, ilke ve temel hedefleri, Cünbiş Partisi başkan yardımcısı ve bazı Cünbiş Partisi milletvekilleri ile yapılan mülakat ele alınmıştır.

Tezimle ilgili bu kısa bilgiyi sunarken araştırma yaptığım sırada benden her türlü desteğini esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Şaban Tanıyıcı'ya teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

İzzetullah Zeki

Konya- 2015

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
3. Araştırmanın Yöntemi	1
4. Afganistan'ın Tarihine Genel Bir Bakış	2
5. Sosyal Yapısı.....	8
6. Afganistan Anayasasına Göre Siyasi Partiler ve Değerlendirilmesi.....	10
7. Afganistan'da Sağ ve Sol İdeolojisinin Temelleri.....	12

BİRİNCİ BÖLÜM

AFGANİSTAN'DA SİYASAL PARTİLERİN GELİŞMESİ

1.1. Afganistan'da Siyasi Partilerin Tarihçesi.....	14
1.2. Kraliyetten Cumhuriyete Geçiş Dönemi.....	14
1.3. Kral Muhammed Zahir'in Düşürülmesi.....	15
1.4. İlk Cumhurbaşkanı Muhammed Davut'un Dönemi	16
1.5. Afganistan'da Sol Görüşlü Merkez Partiler	17
1.5.1. Demokratik Halk Partisi.	19
1.5.2. Demokrat Halk Partisi'nin Lideri Nur Muhammed Terakki.....	19
1.5.3. Tarakki'nin Perçemcileri Tasfiye Etmesi.....	22
1.5.4. Perçemcilerin Dönemi.....	24
1.5.5. Peder Vatan Partisi ve Dr. Necibullah Dönemi	27
1.5.6. Sitemi Milli Partisi	30
1.5.7. Şule-i Cavit Partisi	32
1.5.8. Afgan Millet Partisi.....	32
1.6. Afganistan'da Sol Görüşlü Diğer Partiler	33
1.7. Sol Partilerin Değerlendirilmesi	33
1.8. Afganistan'da Sağ Görüşlü Merkez Partiler	38
1.8.1. Hizbi Cemiyet-i İslami	38
1.8.2. Hizbi İslami (Hikmetyar).....	39

1.8.3. Hizbi İslami (Yunus Halis)	40
1.8.4. Hizbi İttihadı İslami	40
1.8.5. Hizbi Hareketi İnkılâbı İslami	41
1.8.6. Hizbi Mehaz-i Milli Afganistan.....	41
1.8.7. Hizbi Cephe-i Necat-ı Milli Afganistan	42
1.8.9. Hizbi Vahdet-i İslami Afganistan	42
1.8.10. Hizbi Vahdet-i İslami Merdüm-i Afganistan.....	43
1.9. Sağ Görüşlü Diğer Partiler	43
1.10. Taliban Örgütü ve Sonrası Siyasi Partiler	45
1.11. Sağ Partilerin Değerlendirilmesi.....	52

İKİNCİ BÖLÜM

CÜNBIŞ PARTİSİNİN TABANINI OLUŞTURAN AFGANİSTAN TÜRKLERİ VE CÜNBIŞ PARTİSİ

2.1. Cünbiş Partisinin Tabanını Oluşturan Afganistan Türklerinin Sosyal Yapısı	53
2.2. Özbekler	54
2.3. Türkmenler	54
2.4. Kazaklar, Kırgızlar, Karakalpaklar	55
2.5. Hazaralar	55
2.6. Aymaklar	56
2.7. Avşarlar	57
2.8. Cünbiş Partisinin Tarihçesi, Kurumsal Yapısı Temel İlkeleri ve Hedefleri	57
2.8.1. Cünbiş Partisinin Tarihçesi.....	57
2.8.2. Cünbiş Partisinin Tüzüğü ve Üyelik Şartları	59
2.8.3. Cünbiş Partisinin Merkezi Şûra ve Partinin Organizasyonel Yapı.....	62
2.8.4. Cünbiş Partisinin Partinin Yerel Örgütleri	64
2.8.5. Cünbiş Partisinin Partinin İl ve İlçe Şûraları	65
2.8.6. Cünbiş Partisinin Partinin Finansı.....	65
2.8.7. Partinin Ödülleri ve Cezaları	66
2.8.8. Cünbiş Partisinin İlkeleri.....	67
2.8.9. Cünbiş Partisinin Dış Politikası ve Uluslararası Yardımı Meselesi.....	68
2.8.10. Parti Liderinin Hakları.....	69
2.8.11. Partinin Sembolleri.....	70
2.9. Cünbiş Partisinin Temel Faaliyetleri	70
2.9.1. Cünbiş Partisinin Misyonu, Stratejisi ve Türk Varlığını Koruma	70
2.9.2. Askeri Alandaki Gelişmeler	71
2.9.3. Cünbiş Partisinin Meclisteki Profili ve Seçim Performansı	72
2.9.4. Eğitim Alanındaki Gelişmeler	75
2.9.5. Türk Dilinin Resmileştirmesi.....	76
2.9.6. İletişim ve Basın-Yayın Alanındaki Gelişmeler	77

2.10. Parti Lideri Raşit Dostum'un Hayatı ve Şahsiyeti	78
2.11. Parti Lideri Raşit Dostum'un Faaliyetleri	79
2.11.1. Parti Kurması	80
2.11.2. Dostum ve Kuzey İttifakı.....	82
2.11.3. Taliban'ın Ortaya Çıkışı ve Cünbiş Partisinin Parçalanışı	83
2.11.4.11 Eylül Hadisesi ve Taliban	84
2.11.5. Cenk Kalesi Hadisesi ve Dostum	85
2.11.6. Kaysar Katliamı ve Taliban	85
2.11.7. Dostum'un Türkiye İle İlişkileri	90
2.11.8. Dostum'un Türk Cumhuriyetleri İle İlişkileri.....	92
2.11.9. Dostum'un İran ile İlişkileri	93
2.11.10. Dostum'un Güvenlik Projesi.....	93
2.11.11. Günümüzde Dostum.....	94
2.12. Cünbiş Gençleri Teşkilatının Tarihçesi, Kurumsal Yapısı ve Temel İlkeleri ...	96
2.12.1. Cünbiş Gençler Teşkilatının Kısaca Tarihçesi.....	96
2.12.2. Cünbiş Gençleri Teşkilatının Yapısı	96
2.12.3. Cünbiş Gençler Teşkilatının Tüzüğü ve Üyelik Şartları	97
2.12.4. Cünbiş Gençler Teşkilatının Temel İlkeleri	98
2.12.5. Cünbiş Gençleri Teşkilatının Programları.....	99
2.13. Cünbiş Gençleri Teşkilatının Temel Faaliyetleri.....	99
2.13.1. Faryab Valisine Karşı Duruşları	99
2.13.2 Yedi Cevza Hadisesindeki Duruşları	100
2.13.3. Cüzcan Valisine Karşı Duruşları.....	101
2.13.4. Cünbiş Gençleri Teşkilatının Finans Durumu ve Diğer Mevzuat.....	102
2.14. Dostum ile Görüşmelerim	102
2.14.1. Ankara 2009	102
2.14.2. Kabil 2015	104
2.14.3. Ankara 2015	104
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	106
BİBLİYOGRAFYA	109
EKLER.....	116

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKSA	: 1978 Yılı Afganistan Gizli İstihbarat Teşkilatı
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DDR	: Silah Toplama Programı
Hız.	: Hazret
HAD	: Hidamat-i Emniyet-i Devleti
ISI	: Pakistan İstihbaratı
Km.	: kilometre
NATO	: Kuzey Atlantik Askeri Birliği
r.a	: Radıyallahu Anhu
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
USSR	: Union of Soviet Socialist Republics
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınevi

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Araştırmamızda genel olarak 1973 yılında Afganistan'da kraliyet döneminin sona ermesi, ülkede çok partili sistemin hâkim olması, siyasi parti yasasının çıkması ve böylece siyasi partilerin önünün açılmasından bahsedilmiştir. Bu çerçevede sağ ve sol görüşlü partiler kurulması, 1980–1990 yılları arasında siyasi partilerin gelişmesi adeta zirveye ulaşması, artık ülkeyi kral değil siyasi parti koalisyonlarının yönettiğine değinilmiştir. İşte bu gelişmelere örnek 1992 yılında Afganistan Türkleri tarafından kurulan ve Afganistan siyasi tarihinde önemli ölçüde rol oynayan Cünbiş Partisi ele alınmıştır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırma, tam kırk yıl ülkeyi zorla yöneten eski kral Muhammed Zahir Şah gibi otoriter bir kişiye karşı, Afganistan halkının ve özellikle demokrasi yanlısı insanların verdikleri fedakâr mücadelelerini, özgürlükçü ve yenilikçi fikirlerini, tarafsız ve bilimsel bir şekilde gün ışığına çıkarmayı hedeflemektedir.

Ayrıca kraliyete karşı demokrasi ve çok partili sisteme geçiş hareketi içinde yer almış, mücadele vermiş ve günümüze kadar Türkiye'de haklarında çok fazla resmi çalışma yapılmayan Afganistan Türklerinin siyasi örgütlenmelerinden de bahsedilmiştir. Bu çerçevede Afganistan Türklerinin Cünbiş Partisi gibi güçlü bir parti kurmaları ve bu vesile ile Türk nüfusunun gün ışığına çıkması Afganistan'da siyasi partilerin gelişmesinin anlaşılmasına ilmi açıdan önemli katkı sağlayacaktır.

3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada öncelikli olarak, araştırmaya dâhil edilen siyasi partilerin asıl kurucuları, hakkında yazılmış kitap ve makalelere, parti tüzük ve faaliyetlerini yayınladığı internet sayfalarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede doğrudan tezimizin ana fikrini oluşturan Afganistan siyasi partileri ile ilgili yazılan eserlerin birçoğuna ulaşılmış ve Cünbiş partisi yetkilileriyle mülakatlar yapılmıştır.

İkinci aşamada ise araştırmaya dâhil ettiğimiz Cünbiş Partisi yetkilileri ve önemli üyelerinin bir kısmına ulaşılmış ve fikirlerine başvurulmuş, onların fikirleri incelenmiş ve kaynak olarak gösterilmiştir.

4. Afganistan'ın Tarihine Genel Bir Bakış

Yıllardır savaşla iç içe olan Afganistan tarihini kısacası istilalar tarihi olarak tanımlamak mümkündür. Asya'nın merkezi olarak da kabul edilen Afganistan, coğrafi konumu nedeniyle sadece bugün değil tarih boyunca dört bir yandan istila girişimlerine sahne olmuştur. Bölgeye yönelik bilinen ilk istila hareketi M. Ö. 500 yılında İranlılar tarafından gerçekleştirilmiştir. İran hükümdarı Dara'nın orduları bugünkü Afganistan bölgesini işgal ederek yaklaşık 200 yıl kadar bölgeye hükmetmiştir. Bölgedeki İran hâkimiyeti M.Ö. 300'lerde Makedonya Kralı Büyük İskender'in Doğu Seferine çıktığı sırada sona ermiştir. Takiben bu topraklarda Yunanlıların kurduğu Bahtari Devleti yaklaşık bir asır hükümdarlığından sonra kuzeyden gelen baskılar sonucu M.S. 50'de yıkılmıştır. Horasan ve Sistan olarak¹ ikiye ayrılan Afganistan toprakları M.S. 50 yılından sonra Türkler, İskitler, Sakalar, Akhunlarla tanışmıştır.²

Afganistan, Hz. Osman ile Hz. Muaviye (r.a) döneminde İslam'a girmiş ve İslam hızla yayılmaya başlamıştır.³ Bölge, Gaznelilerin ardından Selçukluların hâkimiyetine girmiş, 7. yüzyılın sonlarından itibaren bugüne değin süregelen İslam geleneğiyle tanışmıştır. Arapların ardından Afganistan'da merkezi otoritenin bulunmamasından dolayı kendilerine "Şah" adı verilen yerel yöneticiler hüküm sürmüşler, ardından burada Samani, Gazneli, Karahanlı,⁴ Büyük Selçuklu Devleti ve Harzemşahlar gibi Müslüman-Türk devletleri hâkim olmuştur. 10. yüzyılın sonlarında Samani devletinin bir asırlık hâkimiyeti son bulmuş ve Gazneli

¹ Kutlu Han Şakirov, Adnan Aslan, **Timur'un Günlüğü (Tüzükat-i Timur)**, 1. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2010, s. 54.

² Gulam Muhammed Gubar, **Afganistan Der Mesir-i Tarihi**, 1. Baskı, Meyvend Yayınları, Kabil, 2005, s. 354.

³ a.g.e., s. 104.

⁴ İbrahim Kafesoğlu, **Harezmşahlar Devleti Tarihi**, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s. 29.

hükümdarı Sebüktegin Gazne'de⁵ bir devlet kurmuştur.⁶ 1030'a kadar Asya'nın en büyük sultanı olarak kalan Gazneli Mahmut, Hindistan'ı Afganistan üzerinden fethetmiş ve Lahor'da bir üs kurmuştur. Selçuklu sultanı, Sultan Sencer'in 1157 yılı vefatının ardından Afganistan'da Gurlular ve Harzemşahlar⁷ bir müddet hüküm sürmüştür.⁸

Nihayetinde 1220 yılındaki Moğol istilasını bu toprakları yeni bir yönetimle tanıştırmış bundan sonra bölge 14. yüzyılın sonlarından itibaren yeniden Türk hâkimiyetine girmiştir. Parçalanmış bir şekilde Asya'nın muhtelif bölgelerinde devam eden Moğol hâkimiyeti, Orta Asya'da kalan Türk boylarını bir araya getirerek kendi adını verdiği güçlü bir devlet kuran Emir Timur tarafından yıkılmış, başkent Herat olmak üzere⁹ Timurlu Devleti 1405'e kadar devam etmiştir.¹⁰

Emir Timur'un torunu Şahruh, 1477'ye kadar Türkistan'ın büyük bir bölümünde hüküm sürmüştür.¹¹ Şahruh başkent olarak Herat'ı seçmiş, Şahruh'tan sonra Sultan Hüseyin Baykara 1506'ya kadar hâkimiyeti elinde tutmuştur. 1380'li yıllarında Timur'un kurmuş olduğu devlet, ölümünden sonra dağılmışsa da torunlarından Muhammed Babür'ün bölgede kurduğu Türk devleti uzunca bir süre varlığını sürdürmüştür.¹² Babürlüler de diğer devletler gibi Hindistan'ı ele geçirmeyi hedeflemiş ve sınırlarını Hindistan'ın içlerine kadar genişletmiştir. Babür Devleti, içerisindeki kabileler arasında meydana gelen anlaşmazlıklar 18. yüzyılda bu devletin zayıflamasına neden olmuştur.¹³

⁵ Ahmad Jawid Noorulhak, **İlk Fetihlerden Gaznelilerin Son Dönemine Kadar Afganistan'ın İslamlaşma Süreci**, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2005, s. 84.

⁶ Enyatullah Şahrani, **Tarihçe-i Akvam-ı Afganistan**, 1. Baskı, Editör: Burhaneddin Namık, Encümen-i Ferhengi Aydın Afganistan Yayınları, 2010, s. 65.

⁷ Najiba Ziyai, **Afganistan Türklerinin Dini, İnanç ve Yaşayışları**, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Dil Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2004, s. 5.

⁸ Gubar, a.g.e., s. 184.

⁹ Gleb Golubev, **Uluğ Bey**, 1. Baskı, Çev: Abdrasul İshakov, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 44.

¹⁰ Gubar, a.g.e., s. 185.

¹¹ a.g.e., s. 250.

¹² Hayrunisa Alan, **Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular** (1360–1506), 1. Baskı, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007, s. 37.

¹³ Aliye Yılmaz, **Afganistan'da Kadının Sosyal Statüsü ve Din Eğitimi**, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 200, s. 12.

Afganistan 16.17. ve 18. yüzyıllarda üç kısma ayrılmış, kuzey Özbeklerin¹⁴ batı Perslerin ve doğu da Moğol İmparatorluğu'nun yönetiminde bulunmuştur. Afganlar (Gılzay Peştunları), 18. yüzyılda bölgedeki Türk ve Pers hükümlerine karşı ayaklanmış, Pers ordusu bozguna uğratılmış ve daha sonraki yıllarda Afganlar tüm Pers İmparatorluğu'nu ele geçirmiştir. Daha sonra Gılzay Peştunları, Durrani Peştunları tarafından bozguna uğratılmış ve Durrani Afganistan'ın yeni hâkimleri olmuştur. Ahmet Şah Durrani, o zaman Türk yurdu Horasan'ı¹⁵ elinde tutan Türk asıllı İran şahı Nâdir Kulu Afşar'ın 1747'de öldürülmesinden sonra Kandahar'ı ele geçirmiş ve zamanla hâkimiyet sınırlarını genişletmiştir.¹⁶

Daha sonraları Afgan Türkistan'ı olarak bilinen geniş bir bölgeyi ele geçiren Ahmet Şah, her ne kadar Buhara Emirliği'nin üzerine asker gönderdiyse de, iki ordu Müslüman oldukları gerekçesiyle birbirleriyle savaşmamışlardır. Durrani'nin 1772 yılındaki vefatının ardından Afganistan'da güç kaybederek kabile ayrışmaları yeniden başlamış, ülke sırasıyla Dost Muhammed Han (1826–1863), Abdurrahman Han (1880–1901), Habibullah Han (1901–1919) tarafından yönetilmiştir. 1839'da İngilizler Sihlerle işbirliği yaparak Afganistan'ı işgal etmiş, ancak o zamanki Afgan hükümdarı Dost Muhammed İngilizleri ülkeden çıkartabilmiştir. Bununla birlikte İngiliz işgali ülkedeki birliğin bozulmasına ve dağınıklığa yol açmış, bu durum sonraki yıllardaki iç karışıklıkları izlemiştir. İngilizler Ruslarla işbirliği yaparak 1878'de ülkeyi ikinci kez işgal etmişlerdir. Bu ikinci işgal 1880'de sona ermiş, bu tarihte Abdurrahman Han, Afgan tahtına geçmiştir. Abdurrahman Han sağlığının bozulması sebebiyle tahtını 1901'de oğlu Habibullah Han'a devretmiştir.¹⁷

Kral Abdurrahman'ın İngilizlerle 1893 yılında yaptığı Diyurand Sınır Anlaşmasıyla Afganistan'ın doğu ve güney sınırlarına dayanan İngilizler, onu çaresiz kalmasından dolayı yeni bir anlaşmaya mecbur bırakmışlar ki bugüne dek oluşan birçok siyasi problemin de temelini oluşturmuştur. Diyurand Hattı olarak adlandırılan 2450 km uzunluğundaki bu yeni sınır, Afganistan'ı nüfusunun üçte birinden mahrum bırakmıştır. Diyurand Hattı Afgan halkını yapay bir şekilde bölmüş

¹⁴ İsmail Aka, **Timur ve Devleti**, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s. 69.

¹⁵ İsmail Aka, **Timurlular**, 1. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 20.

¹⁶ Yılmaz, a.g.e., s. 12.

¹⁷ Gubar, a.g.e., s. 411.

ve doğal olmayan bir sınır çizmiştir. Bugün Afganlıların arasında çokça eleştirilen Diyurand Anlaşması, Kral Abdurrahman'ın çaresiz kalmasından dolayı imzaladığı bir teslimiyet anlaşmasıdır. Habibullah'ın 19 Şubat 1919'da öldürülmesi üzerine yerine yenilik yanlısı oğlu Emanullah geçmiş, Emanullah Han'ın Ruslara yaklaşması üzere İngilizlerle arasında savaş çıkmasına yol açmış ve bu savaş 8 Ağustos 1919'da Ravalpindi Anlaşması'yla sona erdirilmiştir. Emanullah'ın Hindistan'a saldırmasıyla 1921 yılında İngilizler üçüncü kez Afganistan'ı işgal etmiş ancak İngilizler Afganistan karşısında bir kez daha mağlup olmuş Emanullah Han Afganistan'ın dış işlerini kontrolü altına almıştır.¹⁸

Kendine Mustafa Kemal'i örnek alan Kral Emanullah Han¹⁹ aynı reformları Afganistan'da uygulamaya kalkınca ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. 1929 yılında bunun üzerine sürgünde bulunduğu Fransa'dan geri dönen Nadir Han kargaşa ortamından yararlanarak iktidarı ele geçirmiştir.²⁰ Türkiye ile yakın ilişkiler kuran Kral Emanullah Han bir dönem Enver Paşa ile de irtibata geçmiş ve onu Afganistan köşkü Arg'da ağırlamıştır.²¹

Afgan Kabile Meclisi (Loya Jirge) ülkeye kısa sürede istikrarı getiren Nadir Han'a Şah unvanı vererek tahta çıkarmıştır. Halkın dini hassasiyetini de göz önünde bulunduran Nadir Şah sağlam bir idare kurmuştur. Şahsi bir düşmanı tarafından 1933'te öldürülmesi üzerine yerine çocuk yaştaki oğlu Zahir Şah getirilmiştir. Zahir Şah babasının kurduğu idare sayesinde uzun yıllar iktidarda kalmıştır. Zahir Şah, 1947'de kurulan ve kendisi için bir tehlike olarak gördüğü Pakistan'ın İngilizlerce desteklenmesi üzerine Sovyetler Birliğine yaklaşmıştır. Sovyet yönetimi bunu çok iyi değerlendirerek Afganistan ordusu içinde kendine taraftar yetiştirmiştir. Bundan rahatsız olan Zahir Şah, Sovyet nüfuzunun daha fazla yayılmasını önlemek amacıyla başbakanı Davut Han'ı görevden almıştır. Ancak Davut Han, 1973'te Sovyetlerin desteğiyle bir darbe yaparak Zahir Şah'ı tahttan indirmiştir. Sovyetler yetiştirmiş

¹⁸ Seyit Mübeşşir Kasani, **Afganistan Der Du Nim Karn-i Ahir**, 1. Baskı, Çev: Muhammed Kazım Emimi, Ceride-i Azad-i Meymene, Faryab, 2009, s. 10.

¹⁹ Aliye Yılmaz, "Amanullah Han'ın Islahatları ve Atatürk", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2010, S. 21. s.s. 1-5.

²⁰ M. Ahmet Varol, **Afganistan Gerçeği**, 1. Baskı, Yöntem Yayınları, İstanbul, 2001, s. 11.

²¹ Abdullah Recep Baysun, **Türkistan Milli Hareketleri**, 1. Baskı, İstanbul, 1945, s. 76.

oldukları adamlarını Afganistan'ın önemli kilit noktalarına yerleştirmeye çalışmıştır.²²

Bundan rahatsız olan Davut Han bazı Marksistleri tutuklatmaya başlamıştır. Bunun üzerine ordudaki Marksist subaylar 1978 Nisan'ında Davut Han'a karşı bir darbe gerçekleştirerek onu öldürmüş ve yerine hapse attığı Marksist lider Nur Muhammed Taraki'yi getirilmiştir. Nur Muhammed Taraki, sert bir Marksist politika izlemeye başlamıştır. Bu da silahlı isyanlara yol açmış ve Teraki'nin politikasına karşı çıkan Hafızullah Emin, Eylül 1979'da bir darbe gerçekleştirerek onu öldürmüştür.²³

Sovyet yönetimi istemedikleri kişi olan Hafızullah Emin'i görevden almak ve ülkede hâkim kılınmaya çalışılan komünist rejime karşı başlamış olan isyanları bastırmak amacıyla 27 Aralık 1979'da Afganistan'a doğrudan askeri müdahalede bulunmuştur. Sovyetler Birliği 24 Aralık 1979'da Kabil'e asker indirerek Emin'i tasfiye etmiştir. Ülkede bulunmamasına rağmen Babrak Karmal'ın Devrim Konseyi Başkanlığına getirildiği bildirilmiştir. Kendi kurdukları hükümetin daveti üzerine de 28 Aralık'tan itibaren tüm ülkeyi işgal etmiştir. Sadece bir sembol olan Babrak Karmal ise 1 Ocak 1980'de Moskova'dan dönerek Sovyetlerin kurduğu yönetimin başına geçmiştir. Afgan halkının uydulaşma sürecine tepkisi çok sert olmuştur. 1978'de iktidara gelen Nur Muhammed Teraki'nin İslam karşıtı uygulamaları Hizb-i İslami ve Cemiyet-i İslami gibi mücahit grupların kurulmasına neden olmuştur. Ülke geneline yayılan ve cihat ruhunu kuvvetlendiren işgal bu iki büyük mücahit grubu güçlendirdiği gibi yeni grupların doğmasını da beraberinde getirmiştir. Afgan ordu ve polis gücünün tamamına yakını mücahit saflarına katılmıştır. 115 bin kişilik Kızıl Ordu desteğini arkasına alan Babrak Karmal birkaç çapulcu olarak nitelediği mücahitlerin bir türlü üstesinden gelememiştir. Sovyetler, şehirleri denetim altında tutarken kırsal kesimler mücahitlerden sorulmuştur.²⁴

İşgal başta batılı devletler olmak üzere uluslararası toplumdan da çok sert tepki görmüştür. Tepkinin etik boyutu olduğu kadar ulusal çıkarlara da dayandığı başka bir gerçektir. 1980'de İslamabat'ta toplanan İslam Konferansı, Sovyetler

²² Varol, a.g.e., s. 12.

²³ Faruk Keskin, **Afganistan'da İnsan Hakları**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Tezi, 2012, s. 15.

²⁴ Yavuz Selim, **Afganistan ve Dostum**, 1. Baskı, Hiler Yayınları, Ankara, 2004, s. 46.

Birliği'ni açıkça işgalci olarak nitelemiştir. BM de Afganistan'daki yabancı askerlerin çekilmesi yönünde karar alınmıştır. Bütün bunlardan daha önemlisi ise ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki yumuşama dönemi yerini Afgan işgali ve Reagan'ın iktidara gelişiyle tekrar Soğuk Savaşa bırakmıştır. Gorbaçov'a kadar iki ülke arasındaki ilişkilerde gerginlik had safhaya ulaşır. Sovyetlerin Çarlık Rusyasından miras aldıkları sıcak denizlere inme idealinden endişe duyan ABD, işgale karşı mücadele eden mücahitlere yoğun destek vermiştir. Pakistan, İran ve daha birçok İslam ülkesinin desteğini arkasına alan mücahitler yenilmez denilen Kızıl Ordu efsanesini yerle bir etmiştir. Afgan cihadı abartılan Kızıl Ordu balonunu patlatarak Sovyet İmparatorluğu'nun tarihe karışmasına neden olmuştur. Sovyet yönetimi İslâmi direniş karşısında başarısız kalan Babrak Karmal'ı 1987'de görevden alarak yerine Dr. Necibullah'ı geçirmiştir. Dr. Necibullah Sovyetlerin Afganistan'ı terk etme kararı alması üzerine muhalefetle uzlaşma arayışlarına girmiştir.²⁵

Bu çerçevede ilk etapta tek taraflı ateşkes ilan edilerek rejimin İslâmî olduğu öne sürülmüştür. Politikaların bir uzantısı olarak Temmuz 1987 yılında devletin ismi Afganistan Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir. Ama tüm bu girişimler sonucu değiştirmemiştir. Necibullah'ın en önemli komutanlarından Abdurreşid Dostum'un mücahit saflarına katılmasıyla Kabil Ahmet Şah Mesut önderliğindeki mücahitlerin eline geçirmiştir. 1992 yılında BM'ye sığınan Dr. Necibullah 1996 yılında Taliban tarafından infaz edilmiştir.²⁶

Dünyanın en büyük ordusu Kızıl Ordu'yu dize getiren mücahitlerin sırf kişisel ihtirasları yüzünden kendi aralarında çatışmaları ve yüzlerce masum insanın ölümüne neden olmaları, hem İslam dünyasında hem de kendi halkı nezdindeki itibarlarını zedelemiştir. Bu anlamsız iç savaşın en büyük kurbanı Afganistan halkı olmuştur. Bu gelişmelerin ardından 28 Nisan 1992 tarihinde Sibgatullah Müceddidi'nin başkanlığındaki Geçici Konsey Afganistan'da yönetimi devralmıştır. Geçici Konsey'de başbakanlığa da Hizb-i İslami'nin ileri gelenlerinden Abdussabur Ferit getirilmiştir. Ancak Afganistan'da İslâmî bir yönetimin işbaşına gelmesinden dolayı endişeye kapılan Batı basını derhal devreye girerek mücahitler arasında geçmişte

²⁵ Ahat Andican, **Cedidizm'den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi**,1. Baskı, Emre Yayınları, İstanbul, 2003, s. 717.

²⁶ Laurel Corona, **Afganistan**, 1. Baskı, Çev: Fatma Şadab, Kakanus Yayınları, Tahran, 2002, s. 16.

ortaya çıkmış olan bazı ihtilafları kullanmaya başlamıştır. Rusya, Afganistan yönetiminin ve mücahit gruplarının Orta Asya'daki Müslüman halkları etkilemesinden de endişe etmiştir. Dolayısıyla bu ülkeye karşı askeri tehdit gücünü kullanmaktan çekinmemiştir.²⁷

Afganistan'ın Sovyet işgalinden kurtarılmasına ve ülkedeki komünist rejime son verilmesine rağmen iç çatışmaların sona ermemesi ve mücahit gruplar arasındaki anlaşmazlıkların devam etmesi ülkenin en önemli iç meselesidir. Bu durum ülkede belli bir siyasi düzenin oturtulmasına ve dış dünyayla bağlantıların kurulmasına da engel teşkil etmektedir. Molla Ömer önderliğindeki Peştun asıllı medrese öğrencilerinden oluşan Taliban hareketi umutların tükendiği böyle bir ortamda doğmuştur. Molla Ömer, Pakistan gizli istihbaratı ISI'nın yardımıyla, 1994'de Taliban'ın baş lideri olarak ortaya çıkmış ve çok kısa bir süre içinde Pakistan'ın da yardımıyla Afganistan'ın önemli şehirlerinin kontrolünü ele geçirmiştir. Taliban, önce Kandahar'ı sonra Herat, Kâbil, Mezar-i Şerif ve son olarak da Bamiyan'ı ele geçirmiştir. Fakat bunların hiçbiri, İslamabat ve Washington'un katılımı olmaksızın gerçekleşmemiştir. Taliban'ın, yakın zamana kadar onu finanse etmeye devam eden Amerika'dan yaklaşık 10 milyar dolar aldığı tahmin edilmiştir.²⁸

5. Afganistan'ın Sosyal Yapısı

Afganistan'ın genel olarak sosyal yapısına bakıldığında kesin olarak şu neticeye varılır ki Afganistan toplumu birçok tarihi ve medeni gelişmelerden geri kalmış, yaşamın gerçek olaylarından nerede ise yabancılaşmış ve uzak kalmış, yegâne çıkış yollarını olarak örf, adet ve inanç oluşturmuştur. Allah'a olan iman ve akidelerinden dolayı var olana şükür ve olmayana sabrederek kendilerini sosyal olaylar ve felaketlerden korumaya çalışmışlardır. Özellikle kırsal kesimdekiler hayatın günlük zorluklarını birer kader olarak değerlendirmiş, ilim ve mantıkla

²⁷ Selim, a.g.e., s. 165.

²⁸ a.g.e., s. 177.

düşünmeyi reddetmiş, teknolojiyle uğraşmayı birer bidat olarak görmüş ve dinden uzaklaşmalarına sebep olacağını düşünmüştür.²⁹

Günlük olaylara akıl ve mantık gözüyle bakabilen az bir kesim varsa da toplum tarafından dışlanmamaları için örf ve adetlere uyarak topluma tabi kalmıştır. Böylece toplumun büyük bir kesimi dünya ilmi ve teknolojik gelişmelerden habersiz ve mahrum kalmıştır. Özellikle toplumu yöneten tutucu ve mutaassıp kesim, kendi hükümlerini devam ettirebilmeleri için halkı dünyadaki gelişmelerden habersiz tutmuş, ilim, mantık ve teknolojiyle uğraşanları kâfirlikle suçlamış ve dışlamışlardır. Konu ile ilgili canlı bir örnek olarak, devlet ve toplumla ilgili bazı reformlar yapan Kral Emanullah'ı tekfir eden “*Hazret Şûr Bazar*” olarak tanınan “Hazret Mücedidi'nin “*Tekfirnamesini*” gösterebiliriz.³⁰

Afganistan toplumunda tutuculardan sonra en etkili ikinci kesimi ise hiç şüphesiz toprak sahipleri oluşturmuştur. İşte bu iki kesim devlet yetkililerini bile kontrol altına almışlar, istedikleri yöne yönlendirebilmişler ve bunlara ters davranışta bulunan devlet yetkililerini kâfirlikle suçlayarak halkı galeyana getirerek bölgeden kovmuşlardır. Ülkenin Lağman Bölge sorumlusu Gulam Hüseyin Safi bu kesimin saldırısına maruz kalanların tipik örneğidir. Bu kesim o kadar ileri gitmişler ki kadınların okumasını hayâsızlıkla ilişkilendirerek yasaklamış ve kelimenin tam anlamıyla toplumu esaret altına almışlardır. Ancak bu tutucular ile toplum ağalarının büyüleri 1964 yıllarına gelindiğinde bozulmuş, devlet tarafından çıkan özgüven yasası halkı biraz rahatlatmıştır. Bundan sonra halk özgür iradeyle hareket edebileceklerinin farkına varmış, ilim ve mantıkla uğraşarak cesur adımlar atmıştır. Ancak Afganistan toplumu tutucu dindarlardan kurtulduğunu sanıyorken bu kez de solcu aydın kesimlerle karşı karşıya kalmışlardır. Boş durmayan solcu aydınlar Marksizm ve Leninizm fikirlerini topluma aşılama çabışmışlar, toplumun genel örf ve adetlerine ters davranışlarda bulunmuşlardır.³¹

²⁹ Mehdi Duaguy, **Ruydadhay-i Penc Deha-i Ahir Der Afganistan**, 1. Baskı, Müesses-i İntişarat-i El Ezer, Peşaver, 2005, s. 5.

³⁰ a.g.e., s. 6.

³¹ Sayed Hanan Yusofi, **Afganistan'da Siyasi Partiler (1990–2010)**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2013, s. 79.

İdeologlar İslam dışında hiçbir fikrin Afganistan toplumunda işe yaramayacağını bildikleri halde komünizm düşüncelerini yaymaya çalışmaya devam etmiştir. En çok uğraştıkları kurumlar hiç şüphesiz okul ve üniversiteler olmuştur. Bunun yanı sıra SSCB yanlısı Hafızullah Emin, Nur Muhammed Tarakki ve Anahita Ratibzada gibi kişiler de siyaseti ele geçirmek için meclise girmiştir. Kral Muhammed Zahir Şah'ın saltanatına karşı propaganda başlatmış, açılık grevine gitmiş ve SSCB'den aldıkları emirleri yerine getirmeye çalışmıştır. Kral, tüm bu davranışlara demokrasinin zarar görmemesi adına karşı harekette bulunmamıştır.³²

Bu arada daha önceden planlanmış bir şekilde SSCB tankçıları Kâbil Pul Çerhi bölgesinde sözde Afganistan tankçılarını eğitmek üzere gelmiş, bunlar da isyancıların yardımlarına koşmuştur. Sonunda beklenen gün gelmiş, Mayıs 1973'te kralın amcasının oğlu ve eski Başbakan Muhammed Davut, isyancılar ve SSCB tankçılarının yardımıyla kralın İtalya'da olduğu sırada Şah'ın indirildiği, saltanatın yıkıldığını ve cumhuriyetin kurulduğunu ilan etmiştir. İşte bu tarihten itibaren SSCB'nin desteklediği komünistler ile başta ABD olmak üzere Pakistan, Suudi Arabistan ve İran gibi İslami devletlerin desteklediği tutucuların çatışması başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir. Tüm bu olumsuzluklara baktılığında 40 yıllık Şah döneminin tarafsız ve istikrarlı bir dönem olduğu sonucuna varabiliriz. Zaten Şah tarafsızlık dışında başka bir seçeneğin olmadığını farkına varmış, Batı ve Doğu arasında orta bir siyaset izlemiştir.³³

6. Afganistan Anayasasına Göre Siyasi Partiler ve Değerlendirilmesi

2003'te oluşturulan Afganistan Anayasasının 35. maddesine göre siyasi partilerinin kuruluşu, faaliyet gösterişi, hakları ve siyasi faaliyetlerinin durdurulması gibi konuları açıklamak için ele alınmıştır. Siyasi partilerin, yasalar dâhilinde örgütlenmiş, yerel ve ulusal hedefleri olan hareketlerden ibaret olduğu vurgulanmıştır. Afganistan İslam Cumhuriyetinin demokrasi esaslarına göre partilerin çoğalmasını desteklediği belirtilmiştir. Bu yasa 25 yaşını dolduran her Afganistan yurttaşının bu yasalara göre serbestçe siyasi parti kurabilme hakkını

³² Duaguy, a.g.e., s. 8.

³³ a.g.e., s. 9.

tanımıştır. Siyasi partiler de bu yasaya göre serbestçe faaliyet gösterebilir ve eşit haklara sahiptir. Yine anayasaya göre, siyasi partiler aşağıdaki faaliyetlerde bulunamazlar. İslam dinine ters düşen ve esasi kanunun değerlerine aykırı olan faaliyetlerde bulunamazlar. Güç, şiddet kullanamaz, ırkçılığa, mezhepçiliğe ve bölgecilığe tahrik edemez, özgürlüğü tehlikeye atmaz ve genel düzeni bozmaya kalkışamaz, silahlı kuvvet barındıramaz ve siyasi olarak dışarıya bağlı olamazlar.

Bu yasada partilerin merkez binasının ülke içinde olacağı, ülke içinde ve ülke dışında faaliyette bulunabileceği belirtilmiştir. Ayrıca devletin, partilerin merkezdeki ve diğer yerlerdeki binalarını korumak zorunda olduğu, siyasi partiler adliye bakanlığı tarafından kayıt altına alınacağını vurgulamıştır. Partinin kuruluşu ve kayıt altına alınışı konusunu ayrıca düzenleneceği zikredilmiştir. Yasada Adalet Bakanlığı aşağıdaki eksiklikler bulunduğu durumda başvuruyu reddedeceğini bildirir; siyasi partiler bu yasanın altıncı maddesindeki şartları taşımalıdır. Siyasi partinin başvuru sırasında en az on bin üyesi olması gerekir. Daha önce Adalet Bakanlığına kaydedilmiş partiler bu yasaya göre altı ay sonra yeniden resmi gazete ile yayımlanacaktır. Adalet Bakanlığı, siyasi partinin başvurusunu reddettiği zaman siyasi parti mahkemeye başvurabilir. Siyasi parti kayıt altına alındıktan sonra resmen faaliyete başlayabilir. Partinin faaliyet belgesi, Adalet Bakanlığı tarafından verilen bir belge olup, partinin şekli ve içeriğini taşımaktadır.

Ayrıca bu anayasaya göre, siyasi partiler şu haklara sahiptir: Bağımsız faaliyet gösterme, tüm partilerle birleşme, geçici koalisyon içine girebilme, siyasi, kültürel alanlarında fikir ve görüşlerini açıklayabilme, barış ve şiddet içermeden bir araya toplanabilme, yayın kurumu açabilme, her seçimde aday gösterebilme, tüzükte yer alan bütün haklardan yararlanma. On sekiz yaşını dolduran ve oy kullanma hakkına sahip vatandaşlar üye olabilir. Yine Anayasaya göre, hiç kimse birden fazla partiye üye olamaz. Mahkeme üyeleri, kadılar, savcılar, ordu yöneticileri, polis ve devlete bağlı kişiler partiye üye olamaz.

Yasanın devamına göre partinin gelir kaynağı şeffaf olmalıdır. Üyelik ödemeleri, bedelsiz yardımlar (Ülkedeki hukuki ve resmi kişilerin yıllık beş milyon Afgani), menkul ve gayrimenkullerin gelirleri, seçim zamanında devletin ödediği yardımlar, üyeler tarafından ödenen tüm yardımlar, parti tüm gelirlerini bu yasanın

gereği, aktif olan Merkez Bankası hesabına yatırmalıdır. Parti yöneticisi, parti sorumluluğunu alınca, mali sorumluluğunu da üstlenmiş olur. Parti yöneticisi mali masraflar için bir veya bir kaç temsilciyi ve imzasını bankaya tanıtır. Partinin menkul veya gayrimenkul, şeri ve yasal belge ile Maliye Bakanlığına kayıt altına alınır.

Anayasa partilerin kapatılma sebeplerini şöyle açıklar partinin orduya bağlanması ya da ordudan güç alması, anayasaya karşı ordunun kullanmasıdır. Durumlarında bu kanun etki etmez ise anayasaya aykırı davranışlarda bulunursa, Yüce Mahkeme, Adalet Bakanlığının önerisi üzerine, yetkili mahkemeye gönderir o da yasalar doğrultusunda kapatma kararı çıkartır. Kapatılmış partilerin isteklerini değerlendirme acil gündeme tabidir. Kapatılmış partinin mahkemesi aleni olur. Duruşma esnasında kapatılmış partinin başkanı veya yetkilisi reddi mahkeme başkanı veya reddi hâkim için yüce mahkemeye başvurabilir. Bu konu ile ilgili delil veya belge bulunduğu yeni başkan veya hâkim atar. Partinin lideri veya yetkili temsilcisi savunma yapmak için duruşmaya katılabilir. Mahkeme kapatılma nedenini kararda zikretmelidir. Mahkemenin kapatma kararı kesin ve kalıcı olacak ve resmi gazetelerde yayımlanacaktır.³⁴

7. Afganistan’da Sol ve Sağ İdeolojinin Temelleri

Yaygın görüşe sol ve sağ ideoloji kavramının anlamı bölge ve ülkelere göre değişmektedir. Bazı ülkeler bu ayrımı ekonomik ve etnik temellere göre ayırırken, bazı ülkeler de bu ayrımı inanç ve kutsiyet değerlere bağlı olup olmadıklarına göre ayırmaktadır. Araştırma yaptığımız ülke Afganistan da bu son seçeneğe göre sol sağ ayrımı yapmaktadır. Bu ayrımı etkileyen nedenler de muhakkak bölge ve komşu ülkelerde görülmekte olan ideolojilerdir. Bu çerçevede Afganistan sol görüşünü de Karl Marks, Lenin ve Mao’nun öne sürdüğü işçi ve köy halkının arkasına aldığı komünist düşünce oluşturmuş, 1940’lı yıllardan itibaren sol görüşlü Veyş Zalmayan (Gençlerin Uyanışı) Vatan Partisi, Halk Partisi gibi partiler kurulmuş ve 1937’den sonra iktidara gelmiştir.³⁵

³⁴ Siyasi Partiler Kanunu.

³⁵ Yusofî, a.g.e., s. 73.

Genel olarak bakıldığında sağ düşüncenin temelini 1800’li yılların başında başlayan ve 1900’lara gelindiğinde iyice perçinleşen Seyit Cemâlledin Afgani, Muhammed Abduh gibi düşünürlerin İslami uyanışı oluşturmaktadır. Nitekim bu düşüncede okullarında eğitim gören Burhaneddin Rabbani, Abdurrah Rasul Seyyaf, Sibgatullah Müceddidi ilk sağ görüşlü partilerin temellerini atmışlardır.³⁶

³⁶ Andican, a.g.e., s. 725.

BİRİNCİ BÖLÜM

AFGANİSTAN'DA SİYASAL PARTİLERİN GELİŞMESİ

1.1. Afganistan'da Siyasi Partiler Tarihçesi

Afganistan'da siyasi partiler uzun bir geçmişe sahip olmamakla birlikte 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde siyasi partilerden bahsedildiği görülmüş ve daha sonra siyasi partiler kurulmuştur. Bu da 1940'te Kral Muhammed Zahir Şah'ın yenilikçi girişimleriyle gerçekleşmiş ve "Afgan Millet" isminde bir parti kurulmuştur. Daha sonra 1960'te Demokratik Halk Partisi ve Perçem Partisi adlarında komünist düşünceye sahip sol partiler kurulurken, 1970'te sağ düşünceye sahip Cemiyet İslami Partisi kurulmuştur. 1964'te gelindiğinde siyasi partilerin daha da önünü açacak siyasi parti kurma yasası çıkmıştır.³⁷

1973'te Kral Muhammed Zahir'in düşürülmesiyle SSCB'nin ülkeyi işgal etme planları başlamış ve bunun üzerine yedi mücahit örgütü kurulmuştur. Bu örgütler başta Pakistan ve Suudi Arabistan olmak üzere ABD gibi SSCB karşıtı devletler tarafından desteklenmiştir. Bu siyasi örgütler, Burhaneddin Rabbani'nin liderliğindeki "Cemiyet İslami", Abdurrahman Rasul Seyyaf liderliğindeki "Davet İslami", Müceddidi'nin liderliğindeki "Necat", Seyit Ahmet Gilani'nin liderliğindeki "Muhaz", Hikmetyar ve Yunus Halis'in liderliğindeki "Hizb-i İslami" örgütlerinden oluşmuştur.³⁸

Bununla birlikte Şii fraksiyonu temsil eden Abdulali Mazari'nin yönettiği "Vahdet İslami" örgütü de bulunmuştur. Bu örgüt daha sonra Muhammed Ekberi, Kerim Halili, Muhammed Muhakkik ve Kazimi'nin yönettiği farklı örgütlere bölünmüştür. Bu örgütlerin hepsi birer parti gibi davranmalarına rağmen askeri yönleri ağır basmakta olup belli etnik grup ve mezheplere mensup olmuştur. Hatta 1989'dan sonra Afganistanlılar iç savaş döneminde birbirleriyle savaşırken 1980-1995 yılları arasında geçici olarak siyasi iktidarı ele geçirmeleri için birleşmeye çalışmışlardır. Mücahitlerin başarılı olmalarının en büyük nedeni daha önce Dr. Necibullah'ın hükümetinde çalışan Kuzey Afganistan'da Türk nüfusun liderliğini

³⁷ Duaguy, a.g.e., s. 13.

³⁸ Gubar, a.g.e., s. 239.

ettiği, Milli İslami Cünbiş Partisinin lideri Orgeneral Abdul Raşid Dostum ile birleşmeleri oluşturmuştur. Bu örgütler her ne kadar birer siyasi parti olarak davransalar da ancak 2001 sonrasında siyasi parti yasalarına uyarak silahlarını bırakmış ve Adalet Bakanlığında faaliyet izni almıştır.³⁹

1.2. Kraliyetten Cumhuriyete Geçiş Dönemi

Kraliyet döneminin Başbakanı ve kralın amcasının oğlu Muhammed Davut, SSCB Başkanı Kurisçev'un resmi daveti üzerine SSCB'nin başkenti Moskova Kremlin Sarayına gitmiştir. Kremlin, daha önceden planlanmış programa göre iyi süslenmiş, kırk yıla yakın kraliyetle yönetilen bir devletin başbakanını ağırlamak için özenle ve eksiksiz bir resmi karşılama töreni hazırlanmıştır.⁴⁰

Ruslar Afganistan'da cumhuriyet kurma planının gerçekleşmediğinde kendilerinin dünyada itibar kaybedeceklerini de göz önünde bulundurmuş ve bu durum Kurisçev'i ciddi bir şekilde rahatsız etmiştir. Kurischev konuya saltanatla yönetilen ülkelerin geri kalmışlığından, cumhuriyetle yönetilen ülkelerin refah içinde yaşadıklarından ve Rusya'nın geçmiş tarihinden bahsetmekle başlamıştır.⁴¹

Muhammed Davut da Kurisçev'in dediklerin onaylamıştır. İşte bu esnada Kurisçev, hedeflerinin gerçekleşeceğine inanmış ve gerisini bir sonraki geceye bırakmak üzere konuyu değiştirmiştir. Afganistan'da saltanatın sonu geldiğini, Muhammed Davut'un ilk cumhurbaşkanı olacağını ve SSCB'nin her türlü desteğe hazır olduğu sözünü vermiştir. Ülkesinin parlak geleceğini hayal eden Muhammed Davut, SSCB'nin sinsi planlarını düşünmeden evet onayını vermiştir. Tarihi gecenin fatihi olan Kurisçev, Muhammed Davut'un ellerini havaya kaldırarak "Afganistan'da Cumhuriyeti Kuran Yaşasın Muhammed Davut" sloganını yükseltirken orada bulunan SSCB'nin başbakanı, savunma bakanı ve KGB'nin başkanı da tekrar etmiştir.⁴²

Özetle saltanatın yıkılması SSCB'nin Afganistan'ın işgali için atılan ilk adımı olmuştur. Bu, Muhammed Davut'un realist olmayan saf ve iyi niyetli zafiyetiyle

³⁹ Albayrak, a.g.e., s. 26.

⁴⁰ Duaguy, a.g.e., s.17.

⁴¹ a.g.e., s. 22.

⁴² a.g.e., s. 17.

gerçekleşmiştir. Ülkesinin geri kalmışlıktan kurtarmak için her tür antlaşmaya hazır olmuştur. Üzerine anlaşacağı konuyu danışmaz ve doğrudan uygulamaya çalışan bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır.

1.3. Kral Muhammed Zahir'in Düşürülmesi

SSCB hükümeti, 1973 yılında Muhammed Zahir Şah Hükümetine 120 tank satış anlaşmasını imzalamış ve Afganistan'daki hedeflerine bir adım daha ilerlemiştir. İki devlet arasında imzalanan antlaşmaya göre satın alınan tanklar Afganistan sınırlarına kadar getirilecek ve Afganistan'a teslim edilecektir. SSCB'de eğitim alan Afganistan tankçıları tankların Kâbil'e kadar götürmekle görevlendirilmişlerse de tankların kullanmasını bilmediklerini öne sürerek mazeret bildirmişlerdir. Bu da SSCB'nin Afganistan üzerindeki hedeflerinin bir adım daha ileri gitmesini sağlamıştır. Rus tankçıları, tankları Kâbil'e kadar götürmüştür.⁴³

Ancak içlerinde general rütbesi dahi olan tankçıları Kâbil'den geri dönmemiş, eğitim amaçlı Kâbil'de ikamet etmeye devam etmiştir. Rus tankçıları Kâbil'de sadece Afganistan tankçıları ile eğitmekle yetinmemiş, geceleri Şah'ı indirme darbe planı yapmış ve darbenin haritasını çizmiştir. Senaryo o kadar titizlikle götürülmüş ki Afganistan istihbaratının haberi bile olmamıştır. İçişleri Bakanı Nimetullah Pajvak'ın zaten KGB yanlısı bir adam olduğu da darbe sırasında desteği alınmıştır. Babrak Karmal, Nur Muhammed Tarakki, Hafızullah Emin ve Hasan Şark gibi komünistler darbecilerin safında yer almıştır.⁴⁴

Rus ve Afganistan generalleri tarafından planlanan darbe, Muhammed Davut'un iddia ettiği gibi "Beyaz Devrim" Mayıs 1973'te gece arısında başlamış ve sabah saat 04:00'ü gösterdiğinde hükümetten yedi askerin ölümü ve darbecilerinden iki kişinin yaralanmasıyla kırk yıllık⁴⁵ Muhammed Zahir hükümeti sonra erdirilmiştir. Darbe daha önce yapılmış plana göre illere bildirilmiş, başkent Kâbil'de ise sırasıyla Radyo Televizyon, Şah'ın köşkü, Savunma Bakanı ve Merkez

⁴³ Rauf Begi, **Adı Afganistan'dı Talibanların Eline Nasıl Geçti?**, 1. Baskı, Turan Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 19.

⁴⁴ Duaguy, a.g.e., s. 115.

⁴⁵ Muhammed Sena Metin Nekpey, **Şerh-i Zamani Ruydadhay Muhimm-i Siyasi Afganistan**, 1.Baskı, Aryayi Yayınları, Toronto, 2005, s. 12.

Kuvvetleri Başkanının evi kuşatılmış ve da fazla kayıp verilmeden darbe gerçekleşmiştir.⁴⁶

1.4. İlk Cumhurbaşkanı Muhammed Davut Dönemi

Muhammed Davut Hükümetini yıpratın ve muhalifler tarafından birer propaganda aracı olarak kullanılan birkaç temel sorun vardır. Bunların başında hiç şüphesiz Muhammed Davut'un kabine ve kilit idarelere hak eden insanlar değil de layık olmayan insanları yerleştirmesi oluşturmuştur. Muhammed Davut'un "Beyaz Devrimin"de yer alanlara hak etmedikleri rütbelere vermesi, müdürlüğü yürütemeyen kişilerin devrimcilik zırhına bürünerek bakanlığa yükseltilmesi ile Muhammed Davut'un kabinesindeki ideoloji farklılığından kaynaklanan iç ihtilaflar onun yıpranmasının temel nedenlerinden sayılmıştır. Kabinede o kadar düzensizlik ortaya çıkmış ki bakanların bile arasında bir çalışma uyumu gözükmez hale gelmiştir. Hatta bu bakanlar yüzünden Muhammed Davut'un hükümeti eleştirilmiş ve muhaliflerin kara propagandalarına maruz kalmasına neden olmuştur.⁴⁷

Muhammed Davut hükümetinin yıpranmasına sebep olan diğer bir nedense mutaassıp, tutucu muhafazakâr kesimin kendilerini yalnız ve dışlanmış hissetmesidir. Bazı dindar kesimin ordu ve devlet idarelerinden alınması bu durumu daha da alevlendirmiş, bunların çoğu Pakistan'a sığınmış, Muhammed Davut Hükümetine karşı cephe oluşturmaya çalışmıştır. Başka bir mesele ise Muhammed Davut'un dindarlığı ve vatanseverliğinden rahatsız olan içteki komünistler olmuştur. Bunlar, SSCB desteğini yanlarına alarak Muhammed Davut hükümetini yıpratmaya ve Muhammed Davut'a karşı çalışmaya başlamışlardır.⁴⁸

Başka bir sebep ise Muhammed Davut'un SSCB'nin verdiği vaatlerden ümitsizliği ve aksi uygulamalarından dolayı SSCB'yi öfkelenmiştir. İşte bu tüm olumsuzluklar Muhammed Davut hükümetini yıpranması ve giderek yıkılmasına yol açmıştır. Muhammed Davut, uyumsuz çalışan bakanlarının yüzünden siyasi krizle karşı karşıya kalmış, bilmeden düştüğü tuzaktan kurtuluşun yollarını aramış ve

⁴⁶ Duaguy, a.g.e., s. 116.

⁴⁷ Begi, a.g.e., s. 19.

⁴⁸ Yusofî, a.g.e., s. 81.

herhangi bir neticeye varamamıştır. Çünkü muhafazakâr, tutucu gruplar Pakistan'a sığınarak silahlı çatışmaya girmiş, devlete ait okul ve yolları yıkıp yakmaya çalışmışlar. Bunun yanında SSCB de Muhammed Davut'u yalnız bırakmış, vaatler yerine gelmeyince Afganistan halkı da devletten ümitlerini kesmiştir. Özetle Muhammed Davut, kendi elleriyle kendisini SSCB'nin tuzağına atmıştır.⁴⁹

İşte bu dönemde Muhammed Davut, istikrarı sağlamak, gücü tekelinde tutmak için yeni anayasa düzenlemeye karar vermiştir. O, bu yöntemle siyasi kargaşa ve krizden kurtulabileceğini, yasal yollarla bir çıkış yolu bulabileceğini düşünmüştür. Çünkü halk tarafından en çok eleştirilen yönü de yasadışı uygulamalarından kaynaklanmıştır. O, anayasa yapma düşüncesini Mayıs 1976'de halkla paylaşmış, yeni anayasanın Luya Cirgaya⁵⁰ ile geleceğinin müjdesini vermiştir. Muhammed Davut, yeni anayasa yapmakla uğraşırken, tutucu mutaassıp muhalifleri ise Pakistan'da silahlı örgüt kurarak sözde "İslam'ı koruma" sloganı altında Batı ve Müslüman devletlerin desteğini almıştır. Bu örgütlerin temel fikrini 1928-1929 yılları arasında Hasan el-Benna liderliğinde çıkan örgütün fikri oluşturmuştur⁵¹

Afganistan kaynaklarında "Haft Sevr" olarak geçen "Yedi Sevr Darbesi" SSCB'nin destelediği sol partilerin birleşerek 30 Nisan 1978'de Afganistan'ın ilk cumhurbaşkanı Muhammed Davut'a karşı düzenlenmiş olduğu bir askeri darbedir. Bu darbe sonucunda Cumhurbaşkanı Muhammed Davut ve ailesi yok edilmiş ve Nur Muhammed Tarakki ilk komünist cumhurbaşkanı olarak koltuğa oturmuştur.⁵² Darbe gerçekleşmeden önce Halk Partisinin ordu sorumluları çoktan orduya nüfuz etmiş ve hapse alınmıştır. Sol görüşlü liderlerden hapse atılmayan yegâne lider Hafızullah Emin olmuştur. Emin kendi evinde ev hapsine atılmıştır. Ancak Emin bir hükümlü olarak evinde rahat durmamış, oğlu vasıtasıyla sürekli orduyu kontrol etmiş ve orduda bulunan düşük rütbeli bir asker olan Seyit Muhammed Gulabzuy ile sürekli irtibat halinde olmuştur. Emin diğer yandan da KGB sorumlusu ve SSCB Kâbil büyükelçiliğiyle sürekli irtibat halinde olmuş, kendilerinin zor durumda olduklarını, arkadaşlarının tutuklandıklarını öne sürerek askeri bir darbenin zamanı geldiğini

⁴⁹ Duaguy, a.g.e., s. 117.

⁵⁰ Halkın Önde Gelenlerin Meclisi

⁵¹ a.g.e., s. 154.

⁵² Yusofî, a.g.e., s. 83.

belirtmesine rağmen SSCB yetkilileri çok temkinli davranarak askeri bir darbe yapmanın şartlarının olgunlaşmadığını belirtmiştir. Ancak Emin buna rağmen ordudaki taraftarlarıyla irtibata geçerek planladığı darbeyi yapmıştır.⁵³

Bu arada isyancılara engel olmak için şehrin kilit noktalarına konuşlandırılan tankları zaten sol görüşlü askerler kontrol ediyorken radyo Televizyon, Savunma Bakanlığı ve Köşke doğru yürürler. Hava Kuvvetlerinde yardımcı olarak görev yapan Abdulkadir adlı asker, sol görüşlü askerlerden Gulabzay'ın aramasından sonra hava kuvvetlerini de ele geçirmiş, Radyo Televizyon, Savunma Bakanlığı ve Köşkün yanındaki tankların seslerini duyan Savunma Bakanı isyancıları bastırmak için harekete geçtiğini düşünmüş ve harekete geçmemiştir. İsyancılar ise sırasıyla başkentini kilit noktalarını ele geçirdikten sonra havaya sevinç ateşi açarak gücü ele geçirdiğini ilan etmiştir. İsyancılar kendilerine karşı çıkan kol ordu ve jandarma birliklerini daha önceden aldıkları önlemlerle etkisiz hale getirmiştir.⁵⁴

1.5. Afganistan'da Sol Görüşlü Merkez Partiler

Afganistan tarihinde sol partiler ilk defa 1960'de yıllarda Muhammed Davut'un başbakanlığı döneminde kurulmaya başlamışsa da Muhammed Davut'tan önceki başbakan ve "Demokrasi Babası" Şah Mahmut Han Dönemi 1953 tarihinde temelleri atılmaya başlamış ve sol görüşlülerin siyaset yapmasına izin verilmiştir. İşte bu dönemde Gulam Muhammed Gubar tarafından Vatan Partisi, Abdurrahman Mahmudi tarafından Halk Partisi, Abdurrauf Binava, Gül Paça Ülfet, Nur Muhammed Tarakki tarafından Viş Zalmayan (Uyanık Gençler) Partisi kurulmuştur.⁵⁵

1.5.1. Demokratik Halk Partisi

Afganistan'ın Marksist ve Leninist sol partisi olan Halk Partisi Eylül 1950'de kurulmuştur.⁵⁶ Bu partinin Halk ve Bayrak olmak üzere iki temel kolu bulunmuştur.

⁵³ Albayrak, a.g.e., s. 20.

⁵⁴ Duaguy, a.g.e., s. 247.

⁵⁵ Gubar, a.g.e., C. II. s. 239.

⁵⁶ Mohammad Alem Saiee, **Afganistan'da Siyasi Partiler Tarihçesi**, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2009, s. 65.

Böyle olmakla beraber partinin iki kolunun farklı tüzüğü ve farklı siyasi görüşleri de olmuştur. Bayrak kolunun temel görüşü emekçi Afganistan halkı sloganını taşıırken, Halk kolu ise işçi kesimi temsil etmiştir.⁵⁷ Afganistan Demokratik Halk Partisi Aralık 1964'te daha siyasi parti yasası çıkmadan Rusların desteğiyle ilk kongresini Kâbil'in 4. Mahallesiindeki Nur Muhammed Tarakki'nin evinde Rus Kâbil büyükelçisinin katılımıyla gerçekleştirirken 1965'te Meclise girmeye çalışmıştır. Kongrede özellikle gençlerin desteklenmesi ve gençlerin bu konuda desteğinin alınması üzerinde durulmuştur.⁵⁸

Özgürlük ve refah yaşam bahanesi altında nice gençler din ve örflerinden olmuştur. Komünist düşünce, Afganistan gençlerine adeta cennetin anahtarları olarak gösterilmiştir. Gerçekleşen ilk kongrede birinci ve ikinci sekreter seçilmiş ve daha sonra partinin ana mihverini oluşturacak olan şu isimler üye olarak seçilmiştir: Adem Han Cacey, Tahir Badahşi, Sultan Ali Kıştmend, Salih Muhammed Ziri, Destgir Pencşiri, Muhammed Zahir Badahşi, Nur Muhammed Nur, Dr. Şah Veli, Kerim Misak, Gulam Müceddid, Süleyman Layık, Muhammed Hasan Barak Şâfii, Hafızullah Emin, Muhammed İsmail Danış, Abdulhekim Şerî Cuzcâni, Anahita Ratibzat, Nizameddin Tehzib, Kudüs Gurbendi.⁵⁹

Kongrenin oluşmasında şüphesiz SSCB Kâbil Büyükelçiliği esas rolü oynamıştır. Zira elçilik, üye olarak seçilen tüm parti üyelerini yakından tanımıştır. Her biriyle defalarca görüşmüş ve ideoloji dersleri vermiştir. Marks ve Lenin'in eserlerini bu kişilerin aracılığıyla dağıtılırken, özellikle İran komünistleri tarafından Marks ve Lenin'in görüşleri Farsçaya tercüme edilerek SSCB aracılığıyla Afganistan komünistlerine ulaştırılmıştır. Bunun dışında meclise giren milletvekilleri milletvekillik zırhına sığınarak ellerinden gelen propagandayı yapmış ve bu propagandalarını "Halk Gazetesi" aracılığıyla topluma yaymaya çalışmışlardır. Halk Partisi 1978'de Muhammed Davud'un hükümetini kanlı bir şekilde devirerek ve demokrasi ile yönetilen bir devlet kurmuştur. Bu esnada Mücahitler tarafından başlatılan isyanları bastırmak için Sovyetler Birliğinden askeri yardım dilemek

⁵⁷ Yusofi, a.g.e., s. 82.

⁵⁸ Duaguy, a.g.e., s. 248.

⁵⁹ a.g.e., s. 249.

zorunda kalan Halk partisi hükümetinin isteği üzere 12.000 Sovyet askeri ülkeyi işgal etmiştir.⁶⁰

SSCB'nin ülkeyi işgal etmesiyle güçlenen Halk Partisi sosyalist ve seküler reformları başlatmıştır. Ancak kırsal bölgede yaşayan halk buna karşı çıkmıştır. Hatta silahlı mücadelelere başvurmuştur. Bu isyanlar siyasi krizlere sebep olmuştur. Dönemin Savunma Bakanı Hafızullah Emin ile Cumhurbaşkanı Nur Muhammed Tarakki arasında siyasi çıkar mücadeleleri başlamıştır. Bu esnasında Nur Muhammed Tarakki öldürülmüş yerine Hafızullah Emin geçmiş, 1989'da SSCB'nin Afganistan'dan çekilmesiyle Halk Partisinin dönemi sona ermiştir. SSCB'nin çekilmesinin üçüncü senesinde Dr. Necibullah, Mücahit Gruplar ile başta General Dostum olmak üzere Kuzey İttifakı tarafından indirilince yeni İslam Devleti kurulmuştur. Komünist rejimi yıkan Mücahitler kendi aralarında bir antlaşmaya varamamış ve iç savaş patlak vermiştir. İşte bu iç savaş nedeniyle ülke 1996'de çok kısa bir sürede "Taliban" adı verilen bir örgütün kontrolüne geçmiştir. SSCB yanlısı son komünist cumhurbaşkanı Dr. Necibullah, Taliban tarafından idam edilmiştir. 2001 yılında ABD güçleri Afganistan'a girince bazı Halk Partililer Hamid Karzai hükümetine bağlanarak parlamentoya girmiştir.⁶¹

Partinin Bayrak kolunu Babrak Karmal temsil ederken, Halk kolunu ise Nur Muhammed Tarakki temsil eder. Bu parti daha sonra Dr. Necibullah döneminde ismini Vatan Partisi olarak değiştirmiştir. Dr. Necibullah'ın yıkılmasından sonra Mahmut Beryaley'in liderliğinde bir kez daha ismini Demokratik Halk Partisi olarak değiştirmiştir. "Halk" adlı gazete Halk Partisinin temel ilkelerini şöyle sıralamıştır:⁶² "Halk partisi, ulusal bir parti olup, hiçbir kavim, kabile, mezhep ve dini ayrılığı gözetmeksizin faaliyet gösterecektir. Halk Partisi, gerçek demokrasi esaslarına göre faaliyet ettiği için, hakimiyetin halka ait, halk için ve halk tarafından olması gerektiği ilkelerine binaen mücadele edecektir. Halk Partisi, sosyal eşitlik, hukukun hakimiyeti, halkın maruz kaldığı adaletsizliğe karşı ve sosyal adalet esaslarına göre bir hükümetin kurulması uğrunda mücadele verecektir. Halk Partisi siyasi, kültürel,

⁶⁰ Gubar, a.g.e., C. II. s. 254.

⁶¹ Bahruddin Şarik, **Tarih-i Muhtasar-i Türkistan-ı Cunubi**, 1. Baskı, İntişarat-ı Endişe-i Nev, Tahran, 2009, s. 254.

⁶² Yusofî, a.g.e., s. 79.

ekonomik ve tüm sahalarda sosyal adaletin temini için çalışmaktadır. Halk Partisi, din, mezhep, ırk ve bölge farklarını gözetmeden ülke insanının ulusal birliği için çalışacaktır. Halk Partisi çalışmayı ülke gelişiminde birinci etken olarak kabul etmiş ve bu nedenle ülke insanına iş zemini hazırlamak üzere çabalamıştır. Halk Partisi ekonomik ve sosyal eşitsizliği ortadan kaldırmak için çaba gösterecektir.⁶³”

Ayrıca Halk Partisi, iktidara geldiğinde şunları yapacakları sözünü vermiştir: Feodaller, tüccarlar ve alt tabaka arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması için savaşmak, toplumun en geri kalmış sınıfını teşkil eden işçiler, çiftçiler ve diğer zayıf kitlenin hakkını almak için çalışmak, kötü bürokrasiye karşı mücadele etmek, aydınlar, işçiler, feodaller, tüccarlar, esnaf ve ülkenin diğer sosyal sınıfları arasında sosyal eşitliği sağlamak için çalışmak, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırmak, feodal düzenin imhası ve emperyalizmin nüfuzunun engellenmesi için çabalamak, iktidarı tekelcilikten çıkarıp seçim yolu ile halka teslim etmek ve halkın gerçek temsilcilerinden oluşan bir parlamento kurmak, ulusal sorunları demokratik yollarla çözüme kavuşturmak, ekonomik özgürlük ve ulusal egemenliği sağlamak, düşünce özgürlüğü, basın-yayın özgürlüğü, grev ve gösteri yapma özgürlüğü gibi kişisel ve sosyal özgürlükleri sağlamak, siyasi partiler ve sosyal kuruluşların oluşturulmasını sağlamak, dış politikada tarafsızlık ve demokratik ilkeleri savunmak.”⁶⁴

Ancak çok geçmeden Halk Partisi liderleri arasındaki milliyetçi davranışlar partinin ikiye bölünmesine yol açmıştır. Ekim 1965’te Babrak Karmal’ın liderliğinde Perçem Partisi kurulmuştur.⁶⁵

1.5.2. Demokrat Halk Partisi’nin Lideri Nur Muhammed Tarakki

Nur Muhammed Tarakki hakkında Pakistan’da yayımlanan Cenk Gazetesi 1978’de şöyle yazmıştır: “Nur Muhammed Tarakki’nin ailesi Pakistan’ın batısında fakir bir aile olarak yaşamış, işçilik ve çiftçilikle gün geçirmiştir. İşte Nur Muhammed Tarakki burada dünyaya gelmiş, babası kendisini göçmen olarak tanıtarak Afganistan’a geçmiştir. Belli bir süre Kandahar’ın civarında yaşayan

⁶³ Saiee, a.g.e., s. 65.

⁶⁴ a.g.e., s. 68.

⁶⁵ Yusofi, a.g.e., s. 81.

Tarakki'nin ailesi daha sonra Kandahar'ın kuzey bölgesine yerleşmiştir. Gazeteye göre Tarakki ailesi en son olarak kalıcı bir hayat yaşamak için Afganistan'ın Gazne iline gitmiş ve orada Nave denilen bölgeye yerleşmiştir. Tarakki'nin babası oğlunu ücretsiz eğitim veren Afganistan okullarına kaydını yapmıştır. Tarakki, tembellik ve çevresindekilerinin dışlanmalarından dolayı okuldan ayrılmış, sıradan bir memur olarak devlet dairesinde çalışmaya başlamıştır. Daha sonra Tarakki'ni çalıştığı kurumda yolsuzluk yaptığı, devlete ait petrolerin satıldığı ortaya çıkmıştır.”⁶⁶

Üstat Riştiya “*Siyasi Hatıralar*” adlı eserinde Tarakki'nin ailesi hakkında şöyle bilgi vermiştir: “*Tarakki'nin ailesi Peştunların Gılzayı kabilesine mensuptur. Abdurrahman Han onun ailesini Hazaraların yoğun olduğu bölgeye sürmüş kendi iktidarını sağlam tutabilmesi için Hazara-Peştun çatışmasının devam etmesini istemiştir. Okuma yazma bilmeyen Tarakki'nin babası onun okumasını istemiş, okula göndermiştir. Ortaokuldan mezun olan Tarakki “Peştun Trading Company” adlı bir şirkette çalışmaya başlamıştır. Şirket Tarakki'yi 1934 yılında şirketin temsilcisi olarak Hindistan'a göndermiştir. Hindistan'da çalışmaya başlayan Tarakki, orada yeni kurulan Hint Komünist partilileriyle irtibata geçer ve bu irtibatı 1976 yılına kadar devam ettirmiştir.*”⁶⁷

1958'de ülkeye dönen Tarakki bir devlet dairesinde çalışmaya başlamıştır. Çok geçmeden devlet yetkilileri ile arası bozulmuş, Badahşan iline gönderilmiştir. Tarakki orada şiir ve roman yazmaya başlamıştır. Daha sonra SSCB Kâbil elçiliğiyle irtibat kurultur. Bu esnada devlet Tarakki'yi haberleşme ataşesi olarak ABD'ye göndermiştir. ABD'de bir basın toplantısında ülkesinin başbakanı Muhammed Davut'u eleştirince Kâbil'e çağırılmıştır. Tekrar ülkeye dönen Tarakki bu kere de işsiz kalmış, farklı devletlerin elçiliklerinde tercümanlık yapmaya başlamıştır.⁶⁸

Şüphesiz ki Tarakki, tüm bu işleri sürekli SSCB'nin kontrol altında yapmış ve yine SSCB'nin bizzat desteğiyle 1965 yılında Afganistan Demokratik Halk Partisini etkin hale getirmiştir. Bu durumu Rus yazar Leyaxpaski “*Afganistan'da Fırtınalar*” adlı eserinde açıkça zikretmiştir. Tarakki devlet başkanlığı koltuğuna geçince

⁶⁶ Duaguy, a.g.e., s. 214.

⁶⁷ a.g.e., s. 214.

⁶⁸ Duaguy, a.g.e., s. 215.

toplumu birbirine düşürmüş, gençleri büyüklere karşı kıskırtmıştır. O, bir konuşmasında öğrencileri muhatap alarak şöyle hitap etmiştir: “*Siz yeni nesil bu devletin sahiplerisiniz. Ülkede var olan her şey sizindir. Bu şeylerin korunması da size aittir. Çünkü gerçek mirasçılar sizsiniz, siz belediye otobüs ve servislerine bindiğinizde şunu unutmayın ki birinci öncelik sizindir. Şu büyükmüş, yaşlıymış diye rahatınızı bozmayın.*”⁶⁹

Kısacası Tarakki'nin kafasındaki toplum yapısı yeni bir sosyalist toplum yapısından ibaretti. Bunu bazen gençlerin bazen çiftçilerin üzerinde uygulamaya çalışmıştır.

1.5.3. Tarakki'nin Perçemcileri Tasfiye Etmesi

Devlet başkanı ve aynı zamanda Demokratik Birlik Partisinin genel sekreteri olan Tarakki, 1978'de partinin siyasi büro üyeleriyle bir toplantı gerçekleştirmiş ve siyasi büro üyeliklerine yeni atamalar yapmıştır. Bu da eski Perçemcilerin tasfiyesi anlamına gelmiştir. Siyasi büro üyeleri tarafından alınan karara göre, Tarakki'nin güvendiği Hafızullah Emin birinci sekreterliğe aday gösterilirken, Tarakki'nin sevmediği ve kendilerine güvenmediği eski Perçemcileri başkentten uzak tutmak üzere Babrak Karmal'ı Çekoslovakya'ya, Anahita Ratibzad'ı Yugoslavya'ya, Abdulvekil'i İngiltere'ye, Nur Ahmet Nur'u ABD'ye, Dr. Necibullah'ı İran'a ve Mahmut Beryaley'i Pakistan'a birer elçi olarak gönderilmiştir.⁷⁰

Kısacası Tarakki'nin gerçekleştirildiği bu atamalar sadece bir tasfiye olarak kalmamıştır. Bu gerçekten Perçemcilere karşı bir siyasi darbe anlamına gelmiştir. Çünkü başkentten uzaklaştırılan Perçemci liderler Tarakki'nin en büyük rakiplerinden sayılmıştır. Nitekim elçi olarak gönderilenlerden Babrak Karmal ve Dr. Necibullah daha sonra devlet başkanı koltuğuna bile oturmuşlardır. Tarakki'nin bu tasfiyesi Halkçıları çok sevindirmiş ve artık karşıtlarını tamamen temizlediğine inanmışlardır. SSCB de bu olaylara itiraz bile etmemiştir. Ancak bu tarihten itibaren bu fraksiyon arasındaki kırgınlıklar gizlice devam etmiş ve günden güne siyasi krizler yüz vermeye başlamıştır.

⁶⁹ Begi, a.g.e., s. 19.

⁷⁰ Duaguy, a.g.e., s. 219.

Bu esnada Afganistan Radyo Televizyonu ve diğer gazeteler, Perçemciler tarafından 17 Ağustos 1978 tarihinde düzenlenmesi düşünülen yeni bir darbeyi keşfetmiştir. Bu çerçevede Savunma Bakanı Abdulkadir, Genelkurmay Başkanı Şah Pur Ahmetzai, Sultan Ali Kıştmend, Muhammed Rafi ve Mir Ali Ekber gibi büyük Perçemciler gözaltına alınmıştır. Daha sonra gazetelerde yayınlanan rapora göre darbe planı elçiler Kâbil'den ayrılmadan önce planlanmış ve ilgili askeri ve siyasi kişiler görevlendirilmiştir. Tutuklanan darbecilerden Sultan Ali Kıştmend'in itirafına göre Karmal Prag'a uçmadan ona şöyle demiştir: "*General Abdulkadir ve General Muhammed Rafi'nin konudan haberleri var onlarla irtibata geç!*" Diğer taraftan başkentten uzaklaştırılan elçiler bayram sebebiyle başkente geldiklerinde taraftarlarıyla bir araya gelmiş ve onları protesto yapmaları için kışkırtmış ve sonunda milli birliği kapsayan yeni hükümetin kurulacağından bahsedilmiştir.⁷¹

Özetle Perçemcilerin darbe planları keşfedilince alenen Halkçılara karşı oldukları ortaya çıkmış, tutuklamalar hız kazanmış, binlerce Perçemci hapse atılırken 250'ye yakın Perçemci idam edilmiştir⁷². "Yedi Savr" Darbesinin gerçekleşmesinden sonra yavaş yavaş isyanlar baş göstermiş, özellikle Tarakki hükümetine karşı Pakistan'da örgütlenmekte olan tutucu, mutaassıp ve muhafazakar gruplar ile içeride çalışan SSCB yanlısı Perçemciler ve Çin yanlısı Sitemcilerin isyanları gün geçtikçe artmış, hükümetin kilit noktaları Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığını elinde tutan Hafizullah Emin de halkı Tarakki'ye karşı kışkırtmış, bol masraflı ziyafetlerle ve yersiz tutuklamalarla Tarakki'yi rezil etmeye çalışmıştır.⁷³

Tarakki Hükümetine karşı ilk pusu 1978 yılının sonlarında Kuner ilinde gerçekleştirilmiş, sözde Gülbeddin Hikmetyar militanlarını yok etmek için normal halkın evi bombardıman edilmiş, bundan dolayı evi, mülkü yanan halk hükümete karşı isyana kalkmıştır. Yine Tarakki Hükümetine karşı düzenlenmiş ilk silahlı isyan 1978'de Nuristan'da gerçekleşirken daha sonra Pencşir'de halk ve çiftçiler, Paktiya'da İslami grupların silahlı isyanı sırasıyla Dere-i Suf, Herat, Lugar, Caguri, Cugtu, Pulçerhi, Tahar, Kâbil Bala Hisar isyanları baş göstermiş, hepsi kanlı bir

⁷¹ Begi, a.g.e., s. 28.

⁷² Murat Büyükbaş, **Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a Müdahalesi ve Afganistan'da Oluşturulan Yeni Yönetim Yapısı**, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 45.

⁷³ Duaguy, a.g.e., s. 220.

şekilde bastırılmış ve Tarakki hükümeti tarafından kontrol altına alınmıştır. Tarakki hükümetini sadece İslami hareketlerin isyanları zor durumda bırakmamış, aynı zamanda içerideki komünist sol görüşlü hareketlerin düzenlediği siyasi suikastlar, yabancı devletlerin büyükelçi ve diplomatlarının kaçırmaları katletmeleri de zor durumda bırakmıştır. Bu suikastların en tipik örneğini hiç şüphesiz 14 Şubat 1979'da Çin yanlısı Sitemciler tarafından ABD Büyükelçisi Adolf Dabes ve dört elçilik çalışanın kaçırmaları ve katledilmesi oluşturmuştur.⁷⁴

Bu da diplomatik olarak Tarakki'yi zor durumda bırakmıştır. Tabii ki tüm bu olumsuzlukların altında Başbakan ve Dışişleri Bakanı Emin'in eli olduğu anlaşılmıştır. Bu iş daha sonra Tarakki yanlısı üç bakanın azledilmesiyle birlikte açığa çıkmış ancak Nur Muhammed Tarakki iç muhalefete yansıtılmamak için bu duruma sessiz kalmıştır. Eylül 1979'da Tarakki'nin⁷⁵ Küba'ya seyahati Emin'i daha da güçlendirmiştir.

Bu arada SSCB de gittikçe güçlenen Emin'e dönemin Afganistan milli istihbaratı AKSA⁷⁶ üzerinden pusu kurmaya çalışsa da başarısız olmuş ve muhafazakâr davranmaya çalışmıştır. SSCB'nin Emin'e karşı ilk suikastı Tarakki'nin yurtdışından döndüğü gün havaalanına devlet başkanını karşılamaya gittiğinde düzenlemiştir. Emin konusunda başarılı olamayan SSCB, Tarakki ile Emin'i barıştırmak için araya özel istihbaratçısı Puzinov'u sokmuştur.⁷⁷

Ancak bu görüşmeler herhangi bir sonuç vermemiştir. Çünkü Emin, daha önceden Tarakki'nin hastalığı sebebiyle Devrim Konseyini toplamış, Tarakki'nin Devrim Konseyi ve devlet başkanlığından istifa etmesi konusunda ikna etmiş, hemen ardından kendi taraftarları tarafından köşkü kuşatarak Tarakki'nin hayatına son vermiştir. Daha sonra medyaya Tarakki'nin hastalığı sebebiyle vefat ettiği, onun yerine başbakan Hafızullah Emin'in Devrim Konseyi üyeleri tarafından Devrim Konseyi Başkanı, Partinin Genel Sekreteri ve Devlet Başkanı, Babrak Karmal'ın Başbakan seçildiği duyurulmuştur.⁷⁸

⁷⁴ a.g.e., s. 221.

⁷⁵ Andican, a.g.e., s. 814.

⁷⁶ Afganistan Gizli İstihbaratıdır.

⁷⁷ Duaguy, a.g.e., s. 235.

⁷⁸ a.g.e., s. 236.

1.5.4. Perçemcilerin Dönemi⁷⁹

Perçem Partisi de komünist düşünceden beslenen ve 1965'te Halk Partisinden ayrılan bir partidir. Perçem Partisinin tabanını daha çok memurlar ve öğrenciler oluşturmuştur. Bu da Halk partisine göre Perçem Partisinin avantajlı olduğunu göstermiştir. Çünkü üniversiteli gençleri daha çok partiye çekebilmiştir. Perçem Partisinin lideri Karmal, mecliste Muhammed Davut'u desteklemiş ve Kral Muhammed Zahir Şah'ı en demokrat kral olarak göstermiştir. Muhammed Davut, Babrak Kamal'ın zeki ve becerikli biri olduğunun farkına varmış ve ona güvenmeye başlamıştır.⁸⁰

Bunun tersine Halk Partililer, Muhammed Davut'u diktatörlük ve mutaassıplıkla suçlamaya başlamıştır. Bazıları da Muhammed Davut ve Babrak Kamal'ın Ruslarla işbirliği yaptığını dillendirmiş, bazı kesimler de Muhammed Davut'un Ruslarla işbirliği yaptığını ve kralı düşürme ihtimali olduğunu dile getirmiştir. Muhammed Davut tüm ithamları ve iddiaları soğukkanlıca dinlemiş ve en ufak bir tepki bile göstermemiştir.⁸¹

SSCB'nin desteklediği iki sol parti Halk ve Perçem partileri her ne kadar bazı sebeplere binaen bölünse ve iç ihtilaflar yaşasalar da yine SSCB'nin girişimiyle Muhammed Davut'a karşı birleşmiş ve Muhammed Davut'u yıkmaya çalışmıştır. Halkçılar, Perçemcilerin Muhammed Davut'un yanında olduklarının ve hatta kabinede olduklarının farkında olmuştur. Bu arada SSCB Kâbil büyükelçisi her iki sol partinin liderlerini davet ederek, iç ihtilafları bir kenara bırakmaları ve böyle hassas bir zamanda birleşmeleri gerektiğini vurgulayarak, yoksa SSCB ve Afganistan Halk Partisinin hedeflerinin suya düşeceğini ileri sürmüştür.⁸²

Her iki sol partinin itaat etme dışında herhangi bir seçenekleri olmadıkları için büyükelçinin önerisini kabul etmiş ve bir tek parti olarak çalışacaklarına söz vermiştir. Tabii ki bu antlaşmaların samimi olmayan ve zorla dayatılan bir antlaşmadan ibaret olduğu anlaşılmıştır. Partinin genel sekreteri Hafızullah Emin seçilirken, 30 kişi siyasi büro üyesi eşit olarak iki parti üyelerinden atanmıştır. Bu

⁷⁹ Bayrak Partisi anlamına gelen bu parti Halk Partisinden sol görüşlü ayrılan bir partidir.

⁸⁰ a.g.e., s. 237.

⁸¹ a.g.e., s. 238.

⁸² a.g.e., s. 294.

ittifak Muhammed Davut'a karşı oluşturulmuş en sağlam bir sol ittifakı anlamını taşımıştır. Bu ittifakın ne anlama geldiği Muhammed Davut'a bildirilmişse de Muhammed Davut'un umursamadığı ve fazla dikkate almadığı görülmüştür. Muhammed Davut, BM'nin ve uluslararası hukukun var olduğu sürece SSCB'nin Afganistan'a saldıramayacağını düşünmüştür. Bu arada Muhammed Davut 21 Şubat 1978 tarihinde kendine siyasi ve ekonomik destek aramak için ABD ile iyi ilişkiler kurmuş, Yugoslavya ve Libya gibi ülkelere seyahate çıkmıştır.⁸³

Ülke içinde ise hükümet yanlısı medya Muhammed Davut'un seyahatinin çok faydalı olacağını yazıp çizmiş, ülkesini çıkmazdan kurtarmak için Mısır'ın devlet başkanı Enver Sedat'ın fikirlerine başvurmuştur. Enver Sedat, bu konuda Mısır'ı örnek alması gerektiğini ve SSCB danışmanlarını tamamen ülkeden çıkartılmasını önermiştir. Ne yazık ki Muhammed Davut her yönden kaybetmiş ve KGB ajanları her tarafını sarmıştır. Bu seyahatte bile en şüpheli KGB yanlısı Muhammed Han Celaler yer almış ve gelişmeleri SSCB yetkililerine aktarmıştır. İşte bu andan itibaren Muhammed Davut'u indirme senaryoları başlamış, Nisan 1978'de sol görüşlü Perçemci Mir Ekber Heyber bir trafik kazasında öldürülmüştür. Solcular bunu eski planlama Bakanı Hürrem'in ölümüne karşı bir intikam olarak hükümetin yaptığını dillendirmiştir. Onun cenazesi bir propagandaya dönüştürülmüş, devlet memurları, üniversite ve okul öğrencileri sokağa dökülmüştür. Bu olay hükümet yetkililerini çok etkilemiş, isyana teşvik edenlerin büyükleri yakalanmış ve hapse atılmıştır. Babrak Karmal, Nur Muhammed Tarakki, Gulam Destegir Pencşiri, Dr. Şah Veli, Adbulhekim Şeri Cuzcani tutuklanırken, Hafızullah Emin, Beryaley Şafii gibi solcular da firar etmiştir.⁸⁴

Bu gelişmeleri takiben 22 Aralık 1979 tarihinde⁸⁵ gece saatlerinde SSCB ilk askeri uçakları Kâbil Bagram Askeri Havalimanına inmeye başlamış, ardından Pulçerhi Hapishanesi, Radyo Televizyon binası ve Hafızullah Emin'in konakladığı Taç Bek Tepesi kuşatılmış, daha önceden düzenlenmiş plana göre Emin derhal yok edilmiştir. Yerine Ruslar kendi yanlısı Babrak Karmal'ı iş başına getirmiştir.⁸⁶

⁸³ Yusofi, a.g.e., s. 80.

⁸⁴ Duaguy, a.g.e., s. 370.

⁸⁵ Büyükbaş, a.g.e., s. 164.

⁸⁶ Saice, a.g.e., s. 104.

Şüphesiz Rusların Afganistan'a girmesinin birkaç sebebi olmuştur. Bunların başında hiç şüphesiz Rusların sıcak sulara inme arzusu yatmıştır.⁸⁷ İkinci bir hedefleri ise Afganistan'ı yanı başında Pakistan'da nüfuz eden ABD çevreleme politikası dahilinde Afganistan'da olası bir ABD askeri üssü kurmasına engel olma niyeti oluşturmuştur. Üçüncü hedefleri ise Afganistan'ı Pakistan'daki silahlı İslami hareketlerin isyanlarından korumak ve Afganistan'da kendisine itaat edecek Babrak Karmal gibi birini devlet başkanlığı koltuğuna oturtmak olmuştur. İşgal gecesi Kabil kör bir ateş altına alınmış, her yerden ağır ve hafif silah sesleri halkı tedirgin etmiştir. Bu arada gece saatlerinde yurtdışında bulunan Babrak Karmal'ın ses kayıtları Tacikistan Radyosu üzerinden Afganistan Radyosuna aktarılmıştır. Kısacası Babrak Karmal dönemi, Emin ve Tarakki dönemine göre daha beter ve daha istikrarsız bir dönem olmuştur. Halka zulm ve işkence had safhaya ulaşmış, geceleri ev baskın yapılmış, istihbarat birimi HAD'in başına getirilen Dr. Necibullah daha önceki meslektaşlarından daha beter işkenceler uygulamaya başlamış, adeta ülkenin her yerinde halkı isyana teşvik etmiştir.⁸⁸

Özetle, Babrak Karmal sıkıntılı bir dönemle karşı karşıya kalmış, bir taraftan İslami grupların isyanları, devlete ait yerleri yakıp yıkmaları devam ederken diğer taraftan Halkçı ve Perçemcilerin iç çekişmeleri, buna binaen Rus danışmanların doğrudan devlet işlerine müdahaleleri Karmal'ı daha yetkisiz hale getirerek daha da çıkmaza sürüklemiştir. Ülkede tüm bu kargaşalar devam ederken Babrak Karmal Kremlin'e davet edilmiş ve tam üç gün Kremlin'de kalmıştır. Ülke içinde ise Karmal'ın taraftarları psikolojik baskıya uğramış, Dr. Necibullah doğrudan KGB yetkilileriyle irtibata geçerek kendisini devlet başkanlığına hazır hale getirmiştir. Bu arada yurtdışı seyahatinde olan Karmal ülkeye dönmüş, Demokratik Partinin seçime gitmesini hoş görüyle karşılamıştır. Seçimden farklı bir sonuç çıkararak Dr. Necibullah parti genel sekreterliğine seçilmesi Karmal taraftarlarını tedirgin etmiştir. Bu arada

⁸⁷ Ahmet K. Han, "Sovyet İşgali ve Sürekli Özgürlük Afganistan'a Süper Güç Müdahalelerinin Uluslararası Sisteme Etkileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Jeopolitik İnceleme", Orta Doğu Etütleri Dergisi, Ocak 2011, C. 2, S. 2. s.s. 65-67.

⁸⁸ Duaguy, a.g.e., s. 321.

SSCB'nin başına gelen ve savaş yanlısı olmayan, demokrat politikalar izleyen Gorbaçov da Karmal'ın gitmesini istemiştir.⁸⁹

1986 yılında Gorbaçov Rus askerlerinin ülkeyi terk edeceğini dile getirince Karmal'ın ağır tepkisiyle karşı karşıya kalmıştır. Karmal ağır bir dille bugün ülkeyi terk ederseniz yarın bir milyon asker göndermek zorunda kalacaksınız demiştir. Karmal'ın sözlerini ağır bulan Gorbaçov için artık yegane yol Karmal'ın gitmesi gerektiği fikri olmuştur. Dolayısıyla Karmal'ın bu sözü Devlet başkanlığından gitmesini ve daha önceden Demokrat partinin genel sekreterliğine gelen Dr. Necibullah'ın devlet başkanlığına gelmesini sağlamıştır.⁹⁰

1.5.5. Peder Vatan Partisi ve Dr. Necibullah Dönemi

1987 yılında devlet başkanlığı koltuğuna oturan Dr. Necibullah daha önceki hükümetlerde istihbarat birimi HAD'in şefi ve Demokratik Partinin genel sekreterliği gibi görevlerde bulunmuş, cismen güçlü, siyasi tecrübesi, güzel hitabeti, inandırıcı kişiliği ile birlikte olayları çabuk analiz edebilen bir kişiliğe de sahip olmakla birlikte çok bencil ve kin besleyen bir kişilik taşımıştır. Afganistan'ın Gerdiz ilinde dünyaya gelen Dr. Necibullah, Kâbil'in meşhur lisesi Habibiye Lisesini okumuş ve Kâbil Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun olmuştur. Önceki komünist devlet başkanların döneminde olduğu gibi Dr. Necibullah'ın dönemi de istikrarsızlıkla geçmiş, Pakistan'da örgütlenmekte olan İslami grupların isyanları giderek güçlenmiş, bu arada Haziran 1987 tarihinde SSCB de askerlerinin ülkeden çıkacağını Dr. Necibullah'a bildirmiştir. Bunu Dr. Necibullah da kabul etmiş, 1989 yılında SSCB askeri olarak çekilse de 1992 yılına kadar siyasi olarak Dr. Necibullah hükümetine destek vermiştir. Bu çerçevede Dr. Necibullah da hedefine ulaşmak için bazı değişikliklere gitmiştir:

Bu değişiklikler, parti üyeliği olmayan yurttaşlara karşı hoşgörü ile davranma, bazı partiler ile işbirliğine gidilme, Halk ve Perçem partisi dışındaki parti mensuplarının devlet işlerine kabulü, Hafızullah Emin sonrası hapse atılan Demokrat

⁸⁹ Saiee, a.g.e., s. 116.

⁹⁰ Duaguy, a.g.e., s. 365.

partililerin serbest kalması, milli barış için oluşturulan projelerin uygulamaya konulması, Rus danışmanların tüm devlet dairelerinden çıkartılması, parti sekreterleri ve mahalle yöneticilerinin yetkilerinin azaltılması, Afgan-Rus Dostluk Odalarının kaldırılması, medya kuruluşlarına serbest yayın yapabilme hakkı tanıma gibi konulardan ibaret olmuştur. Dr. Necibullah konuşmalarında hep yumuşak davranmaya başlamış, yeri geldiğinde özeleştiriyi yapmaya ve bu şekilde halkın gönlünü kazanmaya çalışmıştır. Ruslar tarafından tasarlanmış, Milli Barış projesini ileri sürerek bu çerçevede silahlı grupların devlete bağlanmasını ve ortak işbirliğine gidilebileceğini öne sürmüştür. Ancak, ABD ve bazı Müslüman Devletlerin tam desteğini alan Pakistan'da örgütlenmekte olan silahlı Yedili İslami gruplar, Dr. Necibullah'ın bu çağırılara olumlu bakmamış, aksine hepsi birleşerek silahlı çatışmaya başlamıştır. Buna karşın Dr. Necibullah, Özbek Türklerinden en aktif general olan Raşit Dostum'u görevlendirmiştir.⁹¹

Dostum, belli bir müddet Dr. Necibullah'ın hükümetinin ayakta kalmasını sağlamıştır. Ülkenin kuzeyinden başlayarak ülkenin güneyi Kandahar'a kadar hükümetin egemenliğini sağlamış, isyancıları püskürtmüştür. Ancak Dr. Necibullah, Dostum'un bu başarısından endişelenmiş, Dostum'u kendisine bir tehlike olarak görmüş, Dostum'a pusu kurmaya çalışmıştır. Dr. Necibullah'ın planlarından haberdar olan Dostum, restini çeker ve merkezden bağımsız olarak çalıştığını ilan etmiş ve Yedili Mücahit gruplar birleşerek Dr. Necibullah hükümetine karşı mücadele etmeye başlamıştır. Kısa bir sürede başta Belh olmak üzere tüm kuzeyi kontrol altına alan Dostum, Kâbil'e doğru ilerlemeye başlamıştır. 1992 yılına gelindiğinde Yedili Mücahit gruplar ülkenin güneyini ele geçirirken Dostum Kâbil'in Uluslararası havalimanını ele geçirmiş, yurtdışına kaçmak için havalimanına gelen Dr. Necibullah, havalimanının ele geçirildiğini öğrenmiş ve BM bürosuna sığınmıştır. Böylece son komünist devlet başkanı Dr. Necibullah'ın Hükümeti sona erir ve İslam Devriminin ilk devlet başkanı olarak Sibgatullah Müceddidi devlet başkanlığı koltuğuna oturmuştur.⁹²

⁹¹ Saiee, a.g.e., s. 120.

⁹² Saiee, a.g.e., s. 124.

1.5.6. Sitemi Milli Partisi⁹³

Sol görüşlü Mao yanlısı bu parti, Özbek Türklerinden Tahir Badahşi⁹⁴ tarafından kurulmuştur. İlk defa 1979 yılında ABD büyükelçisi Adolf Dabis ve dört elçilik elemanını kaçırmakla gündeme gelmiş⁹⁵ Hafızullah Emin'e karşı olduğu için Destgir Pencşiri ile birlikte 1979 yılında öldürülmüştür.⁹⁶

1.5.7. Şûle Cavit Partisi⁹⁷

Maoist düşünceye sahip olan bu parti Nisan 1978 tarihinde Abdülmecit Kellekânî tarafından kurulmuştur. Afganistan'ın Nuristan, Nimruz, Ferah ve Hazaracat bölgesinde hakim olan partinin lideri Kellekânî 1980 yılında idam edilmiş ve partinin tabanı daha sonra sağ partilerin arasına ezilerek kaybolmuştur.⁹⁸

Parti mensupları, kendilerini şöyle tanımlamıştır: “*Afganistan Maoistler partisi, ülkenin siyasi proletarya partisi ve izcisidir. Afganistan Maoistler partisinin yol haritası uluslararası proletarya ve Afganistan proletarya hedefini dünya çapında beyan etme ve böylece partinin temel taşı olan birliği korumakla birlikte bu ideoloji, bu hedef ve bu yol haritası için mücadele etmiştir. Afganistan Maoistler partisinin en çok ve en az yol haritası yeni demokratik devrim ile istikrarın dikte edilmesi, sosyalist ve komünist hedeflerin oturtulması, başta Amerika olmak üzere emperyalizmle mücadele etmektir. Halkın mücadelesi işçi ve çiftçilerin mücadelesini, proletaryanın takip etmeleriyle gerçekleşir. Afganistan halkı da böyle mücadele edecektir. Bu mücadele köyleri, kasabaları ve şehirleri ele geçirmekle gerçekleşir.*”⁹⁹

⁹³ Ulusal Baskı Partisi

⁹⁴ a.g.e., s. 71.

⁹⁵ Duaguy, a.g.e., s. 239.

⁹⁶ Saiee, a.g.e., s. 71.

⁹⁷ Ebedi Işık Partisi

⁹⁸ Saiee, a.g.e., s. 72.

⁹⁹ Yusofî, a.g.e., s. 84.

1.5.8. Afgan Millet Partisi

Bu parti, Afgan Milletinin ulusal kalkınması, Peştun etnik egemenliğini savunan, Batı ve sosyal demokrasi yanlısı Ecmel Şems tarafından 1973 sonrasında kurulmuştur. Parti üyeleri sürekli hükümet içinde yer almış ve çoğu zaman da kilit bakanlıkları sahiplenmiştir. Afganistan'ın başkenti Kâbil ve ülkenin güney bölgelerinde sürekli etkin olmuştur. Sürekli Afgan milleti düşüncesini savunduğu için Peştunlar tarafından çokça ilgi görmüştür.¹⁰⁰

1.6. Afganistan'da Sol Görüşlü Diğer Partiler

1. Cemiyeti İnkılabi Zahmetkeşan Afganistan¹⁰¹
2. Sazman-ı Pişahang Kargaran Cuvanan Afganistan¹⁰²
3. Sazman-ı Zahmetkeşan Afganistan¹⁰³
4. Hizbi İslami Halk Afganistan¹⁰⁴
5. Hizbi Adalet-i Dihkanan-ı Afganistan¹⁰⁵
5. Hizb-i Müttehid-i Milli Afganistan¹⁰⁶
6. Cumhuriyetçi Parti
7. Hizbi Vahdet-i Milli¹⁰⁷
8. Nahzat-i Azadi ve Demokrasi¹⁰⁸
9. Hizbi Saadet-i Merdüm Afganistan¹⁰⁹
10. Hizbi Afganistan-ı Vahit¹¹⁰
11. Hizbi Harekti Milli Vahdeti Afganistan¹¹¹

¹⁰⁰ Saiee, a.g.e., s. 73.

¹⁰¹ Afganistan Emekçi ve Devrimci Topluluğu

¹⁰² Afganistan Genç İşçiler Örgütü

¹⁰³ Afganistan Emekçiler Örgütü

¹⁰⁴ Afganistan Halk İslam Partisi

¹⁰⁵ Afganistan Çiftçileri Adalet Partisi

¹⁰⁶ Afganistan Milli Birlik Partisi

¹⁰⁷ Ulusal Birlik Partisi

¹⁰⁸ Özgürlük ve Demokrasi Uyanışı

¹⁰⁹ Afganistan Halkı Mutluluk Partisi

¹¹⁰ Bir Afganistan Partisi

12. Hizbi Milli Afganistan¹¹²
13. Hizbi Kongre-i Milli Afganistan¹¹³
12. Hizbi Hareketi Sulh¹¹⁴
13. Hizbi Risaleti Merdüm-i Afganistan¹¹⁵
14. Hizbi Refah-i Merdüm-i Afganistan¹¹⁶
15. Hizbi Tefahüm ve Demokrasi Afganistan¹¹⁷
16. Hizbi Hembestegi Afganistan¹¹⁸
17. Hizbi Arman Merdümü Afganistan¹¹⁹
18. Hizbi Peyvendi Milli Afganistan
19. Hizbi Azadi Afganistan¹²⁰
20. Hizbi Rastahiz Merdümü Afganistan¹²¹
21. Hizbi Azadihahan Merdümü Afganistan¹²²
22. Hizbi Hembestegi Milli Akvam Afganistan¹²³
23. Hizbi Terakki Milli Afganistan¹²⁴
24. Hizbi Milli Hivad¹²⁵
25. Hizbi Merdümü Afganistan¹²⁶
26. Hizbi Milli Mücdele-i Afganistan¹²⁷

¹¹¹ Afganistan Ulusal Birlik Hareketi

¹¹² Afganistan Milli Partisi

¹¹³ Afganistan Ulusal Kongre Partisi

¹¹⁴ Barış Hareketi Partisi

¹¹⁵ Afganistan Halkı Misyon Partisi

¹¹⁶ Afganistan Halkı Refah Partisi

¹¹⁷ Anlaşma ve Demokrasi Partisi

¹¹⁸ Dayanışma ve Bağlılık Partisi

¹¹⁹ Afganistan Ulusu İdeal Partisi

¹²⁰ Afganistan Özgürlük Partisi

¹²¹ Afganistan Ulusu Diriliş Partisi

¹²² Afganistan Ulusu Özgürlükçüler Partisi

¹²³ Afganistan Kavimleri Milli Bağlılık Partisi

¹²⁴ Afganistan Ulusal Kalkınma Partisi

¹²⁵ Afganistan Ulusal Vatan Partisi

¹²⁶ Afganistan Ulus Partisi

27. Hizbi Demokrat Afganistan¹²⁸
28. Hizbi Milli Deriz
29. Hizbi Cünbiş-i Demokrasi Merdümü Afganistan¹²⁹
30. Hizibi Müterakki Demokrat Afganistan¹³⁰
31. Hizbi Demokrasi Afganistan¹³¹
32. Hizbi Nahzat-i Faragir Demokrasi ve Terakki Afganistan¹³²

1.7. Sol Partilerin Değerlendirilmesi

Muhammed Davut'un ailece yok edilmesinden sonra, Nur Muhammed Tarakki liderliğinde Afganistan komünistleri iktidara gelmiş, örf, adet ve dini geleneklerine sıkça bağlı olan Afganistan halkına komünist bir sistemi dayatmaya çalışmıştır. Bu durum da ister istemez Müslüman halkın tepkisini çekmiştir. Komünistler, kendi sol görüşlerini uygulamaları için yegâne yöntem olarak güç kullanmayı, bu çerçevede hapse atma, işkence çektirme ve öldürme yollarını seçmişlerdir. Bu durumda sadece halkın inancı tahrip edilmemiş, bunun yanında yol, işyeri ve köyler de tahrip olmuş, bir milyondan fazla insan şehit olurken, sayılmayacak kadar yaralı bırakmıştır.

Diğer bir yandan darbeyi destekleyen ve bunu adaletsizlik ve zorbalıktan bir kurtuluş yolu olarak görenler de olmuştur. Parti içinde gerçekten adaletsizlikten bıkmış gençler de var olmuş ve darbeyi kendi gelecekleri için yegane ışık olarak görmüşlerdi. Gerçekten komünist düşünce gençlere bir cennet bahçesi gibi gösterilmiş ve daha gerçekçi bir düşünce olmadığının farkına varınca pişman olmuştur.

Komünist darbe gerçekleşikten sonra kabine sol partililer arasında bölünür, bahsi geçtiği gibi Nur Muhammed Tarakki Devrimci Demokratik Parti Konsey

¹²⁷ Afganistan Milli Mücadele Partisi

¹²⁸ Afganistan Demokrat Partisi

¹²⁹ Afganistan Ulusu Demokrasi Hareketi

¹³⁰ Afganistan Demokrat Kalkınma Partisi

¹³¹ Afganistan Demokrasi Partisi

¹³² Afganistan Demokrasi Uyanma ve Kalkınma Partisi

Sekreteri ve Afganistan Devlet Başkanı olarak atanırken diğer darbeciler de sırasıyla aşağıdaki görevlere atanmıştır:

“Hafizullah Emin, Devrim Konseyi Yardımcısı ve Başbakan, Babrak Karmal, Devrim Konseyi Yardımcısı ve Başbakan Yardımcısı, Dr. Anahita Ratibzat, Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı, Sultan Ali Kışment, Plan ve Proje Bakanı, Nur Ahmet Nur, Dışişleri Bakanı, Destgir Pencşiri, Milli Eğitim Bakanı, Muhammed İsmail Danış, Sanayi ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Abdulkerim Misak, Maliye Bakanı, Gulam Müceddid Süleyman Layık, Radyo Televizyon Bakanı, Nizameddin Tehzip, Sınır İşleri Bakanı, Muhammed Rafi, Milli Gelirler Bakanı, Salih Muhammed Ziri, Sulama ve Ziraat Bakanı, Mahmut Sarma, Yüksek Öğrenim Bakanı, Muhammed Hasan Barak Şafii, Kültür ve Turizm Bakanı, Muhammed Aslam Vatancar, Haberleşme Bakanı, Mansur Haşimi Su ve Elektrik Bakanı, Abdulkadir, Savunma Bakanı, Abdulhekim Şerii Cuzcani Adalet Bakanı ve Kudüs Gurbendi Ticaret Bakanı olarak atanmıştır.”¹³³

Devlet başkanlığı koltuğuna oturan Nur Muhammed Tarakki, gerçekleştiği devrimin hedeflerine ulaşmak için devlet başkanı olarak, toplumu ve siyasi gelişmeleri kontrol altına alan 8 maddelik bir ferman çıkartmıştır. Fermanın birinci ve ikinci maddeleri Muhammed Zahir Şah ve Muhammed Davut’un malvarlığına el konulduğunu ve bu ailenin ülkeye girme yasağını kapsamıştır. Üçüncü madde ile daha önceki bütün kanun ve yasalar kaldırılmış, yerine Rus sistemine göre ayarlanmış yasa ve kanunlar getirilmiştir. Dördüncü Afganistan’ın resmi dilleri Peştü ve Dari dışında en çok konuşulan diğer dört dil, Özbek ve Türkmen Türkçeleri, Nuristanice ve Beluççe dillerinin geliştirilmesi ve medyada yer alması gerektiğini düzenlemiştir. Beşinci madde faiz ve rehin alma gibi işleri kaldırmış, altıncı madde baba velayetini kaldırmış, kadın ve erkek haklarının eşit olduğu üzerine durulmuştur. Yedinci madde ise toprak reformunu içermiştir. Bu yasaya göre kimsenin 30 dönümden fazla toprağı olmayacaktır. Ayrıca toprağı olmayan çiftçilere beşer dönüm arsa verileceğini vurgulanmıştı. Bu uygulama ile sosyalist düşüncüyü yayarak çiftçilerin desteğini almaya çalışmışlardı. Bu maddeler dışında köy ve kasabalarda okuma yazma kursları açılacağı da zikredilmiştir.

¹³³ Duaguy, s.g.e., s. 240.

Özetle 1978’de Nur Muhammed Tarakki ile başlayan, Hafızullah Emin ve Babrak Kamal ile devam eden, Dr. Necibullah ile sona eren komünistlerin iktidar döneminin sürekli darbeler ve kargaşalar dönemi olarak değerlendirebiliriz. Çünkü bu dönemler fiilen veya dolaylı olarak SSCB’nin işgal yıllarıdır. Ruslar kendisine karşı çıkanı indirmiş ve ona itaat edeni tahta çıkarmıştır. Bu da ne yazık ki askeri darbelerle ve yüzlerce insanın ölümüyle gerçekleşmiştir.

15 Eylül 1979 tarihinde düzenlendiği darbe ile devlet başkanlığı koltuğuna oturan Emin, dört aylık devlet başkanlığı dönemi sürekli Pakistan’da örgütlenmekte olan mutaassıp muhafazakâr İslami gruplar ile içeride örgütlenmiş, SSCB’nin desteğini Perçemcilerin isyanlarıyla geçirmiştir. Çünkü SSCB yetkilileri Emin’e, Emin ise SSCB yetkililerine güvenmemiştir. Hatta devlet başkanlarının kalacağı köşkü (Arg) terk ederek Taç Bek denilen bir tepeye yerleşmiştir.

Emin, Pakistan’daki İslami grupların isyanlarından kurtulma yollarını ararken, SSCB kendisinin Afganistan’a girmesine yasal bir zemin hazırlayacak olan büyük bir propagandayı ortaya atmış ve Pakistan’daki silahlı İslami grupların ABD eşliğinde Afganistan’a saldıracağını duyurmuştur. Bu oyun Emin’i daha da zor bir duruma bırakmıştır. Ancak Emin, SSCB’nin Afganistan’a girmesini hoş karşılamamıştır. SSCB ise Afganistan’da ABD’nin askeri bir kuracağını düşünerek 1978 yılında imzalanan antlaşmaya dayanarak 22 Aralık 1979 tarihinde askeri uçaklarını Kâbil havaalanına indirmeye başlamıştır. Bunu duyan Emin, hemen partinin siyasi büro yetkililerini Taç Bek Tepesindeki konutuna toplantıya çağırmıştır. O gün Rus aşçı tarafından yapılan ilk yemekle Emin zehirlenir ve o anda ailesinin gözünün önünde kurşuna dizilerek öldürülmüştür. Yerine eski başbakanı olan Babrak Karmal geçmiştir.¹³⁴

¹³⁴ Duaguy, a.g.e., s. 241.

1.8. Afganistan’da Sağ Görüşlü Merkez Partiler

1.8.1. Hizbi Cemiyet-i İslami¹³⁵

Bu parti, Yedili Mücahit grubun en meşhur örgütü olarak sayılmış ve Tacik kökenli Profesör Burhaneddin Rabbani¹³⁶ tarafından 1957 yılında kurulmuştur. Kökü eski Nahzat-i İslami Partisine dayanmıştır.¹³⁷ Bu örgüt muhafazakâr bir düşünceye sahip olmuş, etnik bağlılıkların, örf ve adeti birden bire değiştiremeyeceği tezini savunur, her Müslüman’ın farklı görüşleriyle Afganistan’da refah içinde yaşayabileceğini savunurken, karşıtları tarafından Peştun zıddı, Tacik egemenliğini savunan parti olarak tanımlanmıştır. Mesela bu parti ve lideri diğer bir Peştun kökenli Mühendis Gülbeddin Hikmetyar tarafından yönetilen Hizbi İslami ile sürekli rekabet halinde olmuş ve birbirini yok etmeye çalışmıştır. Afganistan hakkında çalışma yapan George Arny, partinin lideri Rabbani hakkında şunları yazmıştır: *“Rabbani ılımlı, ilimli ve dindar bir insandı. O, çok hayâli ve dikkatli bir liderdi. Onun örgütçüleri yabancı düşmanı olduklarını hep gizlemeye çalışmıştır.”*¹³⁸

Rabbani, ilkokulunu doğduğu yer olan Badahşan’da okumuş, sonra mezhebi bir okulu Kâbil’de bitirmiştir. Daha sonra Kâbil Üniversitesi İlahiyat Fakültesine girmiştir. O, 1968 yılında Mısır Ezher Ünivesitesinde lisansüstü eğitimini almış ve Kâbil’e dönmüş Muhammed Zahir’in reformlarına karşı örgütlenmeye başlamıştır. 1971 yılında Cemiyeti İslami Partisini kurmuş ve kendisi yönetmeye başlamıştır. Rabbani’nin bu liderliği ölene kadar devam etmiştir. Muhammed Davud’un Muhammed Zahir’e karşı darbe düzenlemesi sonucu Rabbani Pakistan’a kaçmış, Davut Han’a karşı silahlı mücadeleye başlamıştır. Afganistan’ın SSCB işgali sonrası şöhret kazanmış ve Pakistan üzerinden silahlanmaya başlamıştır. Mücahit gruplar ile birlikte komünist hükümete karşı savaşmaya devam etmiştir.¹³⁹

¹³⁵ İslam Topluluğu

¹³⁶ Begi, a.g.e., s. 20

¹³⁷ Saiee, a.g.e., s. 108.

¹³⁸ Duaguy, a.g.e., s. 242.

¹³⁹ a.g.e., s. 242.

1992 yılında Mücahitler Kâbil'i ele geçirince Sibgatullah Müceddidi iki aylığına geçici devlet başkanı ve onun ardından Rabbani dört aylığına devlet başkanlığına oturmuştur. Devlet başkanlığı koltuğuna geçen Rabbani, güvenlik meselelerini bahane ederek devlet başkanlığı süresini uzatmış ve en büyük rakiplerinden olan Hizbi İsalmi Partisinin lideri Gülbeddin Hikmetyar'i başbakan olarak atamıştır. 1992 sonrasında iç savaş başlar ve başkent Kâbil harabeğe dönmüştür. Uluslararası İnsan Hakları Örgütü ve Uluslararası Af örgütü bu iç savaşta 25 bin sivilin öldüğünü açıklamıştır. Bu örgütlerin raporlarına göre birçok insan işkenceye uğramış, yok olmuş ve tecavüze uğramıştır. 1996 yılında Taliban Kâbil'i ele geçirince Rabbani, başkenti kendi ili Badahşan'a taşımış, Taliban'a karşı savaşmaya başlamıştır.¹⁴⁰

Taliban'in aksine onun kontrolünde olan bölgelerde kızlar okula gitmiş, hanımlar dışarıya çıkabilmiştir. Taliban'ın kontrolündeki bölgelerde ise kızlar okula gidemez, hanımlar tek başlarında dışarıya çıkamaz hale gelmiştir. Taliban sonrası Rabbani 2001 yılında hükümeti Hamid Karzai'ye devr etmiştir. Rabbani, Hamid Karzai döneminde de devletin içinde çalışmaya başlamış, 2004 yılında devlet başkanlığına aday olacağı beklenirken son anda kararından vazgeçmiştir. Ancak 2005 yılında temsilciler meclisi seçimlerine adaylığını koymuş, böylece milletvekili olarak meclise girmeyi başarmıştır. Bundan sonra yeni oluşturulan Sulh Konseyi başkanlığına getirilmiş ve Taliban ile görüşmeye başlamıştır. Rabbani, 20 Eylül 2011 tarihinde Kâbil'de düzenlenen bir terör saldırısı sonucu hayatını kaybetmiştir.¹⁴¹

1.8.2. Hizbi İslami (Hikmetyar)

Bu parti, 1971-1972 yıllarında Mühendis Gülbeddin Hikmetyar tarafından yönetilen ikinci büyük partidir. Partinin lideri Hikmetyar,¹⁴² Kâbil mühendislik fakültesinde öğrenciyken parti faaliyetlerinden dolayı fakülteden atılmış, eğitimi yarıda kalmıştır. Parti, birçok konuda diğer partilerden önce Batıdaki teknolojik gelişmeleri kabul etmiştir. Ancak kız ve erkek öğrencilerin ortak okumasını içki ve

¹⁴⁰ a.g.e., s. 243.

¹⁴¹ a.g.e., s. 244.

¹⁴² a.g.e., s. 20.

kumara benzeterek eddetmiştir. Yine George Arny bu konuda şöyle görüş belirtmiştir: *“Bu partinin üyeleri diğer gelenekçi mollalar gibi değildir. Kadın ve erkeğin okumasını teşvik eder nitekim Karaçi Pakistan’da kızlar için bir okul açmış, en iyi klinikleri hizmete sunmuştur.”*¹⁴³

Kısacası Hikmetyar, 1992 yılı İslam Devriminin¹⁴⁴ gerçekleşmesinden sonra hükümeti kurmada aktif rol oynamış ve başbakanlık koltuğuna bile oturmuştur. Başbakanlık dönemlerinde Türkiye’yi ziyaret eden Hikmetyar, Necmettin Erbakan Hükümeti tarafından yoğun ilgi ile karşılanmıştır. Daha sonra türlü anlaşmazlıklar yüzünden hükümetten ayrılan Hikmetyar hala hükümet muhalifi olarak ülkenin güney bölgelerinde varlığını devam ettirmektedir.¹⁴⁵

1.8.3. Hizbi İslami (Yunus Halis)

Bu örgütün lideri Mevevi Yunus Halis, Hindistan’ın Diyubent medresesinde eğitim görmüş mutaassıp bir molladır. O, Muhammed Davut döneminde ülkeden firar etmiş, belli bir süre Hikmetyar ile çalışmış daha sonra siyasi anlaşmazlıklardan dolayı ayrılmış 1973 sonrasında bu partiyi kurmuştur. Yunus Halis’in örgütünde baba velayeti ağır basmış, okumuş ve bilmiş çok insan bulunmamıştır.¹⁴⁶

1.8.4. Hizbi İttihadı İslami¹⁴⁷

Bu partinin lideri Abdurrab Rasul Seyyaf,¹⁴⁸ dini eğitim almış, Kâbil üniversitesinde derslere girmiş, komünistler döneminde tutucu faaliyetlerinden ölümle mahkûm edilmiş, Hafızullah Emin onu ölümden kurtararak hapse atmıştır. Babrak Karmal devlet başkanı olunca onu serbest bırakmış ve Pakistan’a gitmiştir. Pakistan’daki İslami örgütler bir ara onun liderliğinde ittihat kurmuş ve ancak daha sonra parçalanmışlardır.¹⁴⁹ Böylece Seyyaf da kendi örgütünün adını 1980 yılında

¹⁴³ a.g.e., s. 244.

¹⁴⁴ Ziyayi, a.g.e., s. 16.

¹⁴⁵ Duaguy, a.g.e., s. 245.

¹⁴⁶ Khalilullah Rasuli, **1991’den Günümüze Kadar Afganistan Türkiye İlişkileri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 25.

¹⁴⁷ İslam Birliği Partisi

¹⁴⁸ Begi, a.g.e., s. 20.

¹⁴⁹ Saiee, a.g.e., s. 110.

“İttihadı İslami” koymuştur. O, yıllarca Pakistan gizli istihbaratı ISI ile işbirliği yapan mutaassıp bir liderdir. Yine George Arny onun hakkında şöyle yazar: “*Seyyaf, beni İslam’a davet eden ilk ve tek liderdi. O, Vahhabiliği takip ederdi. Kurân-Hadis’te olmayan her şeyi reddederdi. O, ayrıca mezarlıklara gidip dua etmeyi reddeder ve ağır şekilde eleştirirdi. Ancak Seyyaf Vahhabiliğini inkar ederdi. Seyyaf, Suudi Arabistan ve Arap Emirliklerindeki yardım kuruluşlarından çok yardım toplardı. Böylece Pakistan’daki Afganistanlı muhacirler için Seyyaf Abat adlı bir kasaba kurmuş, modern silahları satın almış ve yabancı bankalarda para biriktirebilmiştir.*”¹⁵⁰

Özetle Seyyaf, İslam devriminin gerçekleşmesinde aktif rol oynarken aynen diğer gruplar gibi daha sonra iç savaşın bir parçası olmuştur. 1992 yılı sonrasında bakanlık gibi zirve noktalara ulaşmış, 2001 yılı sonrasında yeni hükümetin kurulmasına katkı sağlamış, temsilciler meclisine milletvekili olarak seçilmiştir.

1.8.5. Hizbi Hareketi İnkılab-i İslami¹⁵¹

Bu parti eskiden Afganistan Temsilciler Meclisi üyesi ve ılımlı bir yapıya sahip olan Muhammed Nebi Muhammedi tarafından 1978-1979 yıllarında kurulmuştur. Bu parti siyasi ve sosyal bakımdan ılımlı bir yapıya sahip olmuştur. 1980 yılından sonra çok güçlenen parti daha sonra hazineden sorumlu örgüt görevlisi örgütün paralarını kaçırmaya partiyi mali bakımdan zayıflatmıştır.¹⁵² Partinin lideri Muhammed Nebi Muhammedi saf niyetli ve ciddiyetsiz bir kişiliğe sahip olmuştur.¹⁵³

1.8.6. Hizbi Mehaz-i Milli Afganistan¹⁵⁴

Bu parti, kimseye zararı dokunmayan, mutaassıp olmayan Pir Seyit Ahmet Geylani tarafından 1980 yılında kurulmuştur. Bu partinin tabanını aydın ve okumuş kesim oluşturur ve sadece Kızıl Orduya karşı savaşılmaması gerektiğini

¹⁵⁰ Duaguy, a.g.e., s. 246.

¹⁵¹ İslam Devrimi Partisi

¹⁵² Saiee, a.g.e., s. 110.

¹⁵³ Duaguy, a.g.e., s. 247.

¹⁵⁴ Afganistan Ulusal Cephe Partisi

vurgulamıştır.¹⁵⁵ Bunu yaparken sıradan masum halkın zarar görmesinden kaçınılması gerektiğini dile getirmiş. Geylani aynı zamanda güney ve güney doğu bölgelerinde belli bir nüfuza sahip olan bir dini tarikatın liderliğini yapmıştır. Halk onu sever ve sayarmıştır.¹⁵⁶

1.8.7. Hizbi Cephe-i Necat-i Milli Afganistan¹⁵⁷

Bu parti, Mısır Ezher’de eğitim görmüş, çabuk öfkelenen ve öfkesini kontrol altına almayan Sibgatullah Müceddidi¹⁵⁸ tarafından 1976 sonrasında kurulmuştur. Düşündüğünü diline getirebilen ve açık sözlü olan Müceddidi’den güçlü bir partinin lideri olan Hikmetyar bile korkar ve bunu defalarca dile getirmiştir. 1992 yılında İslam Devriminin ilk Cumhurbaşkanı olan Müceddidi, 2001 yılı sonrasında da yeni hükümetin kurulmasına aktif olarak yer almış ve farklı üst düzey konumlarda bulunmuştur. Bu örgütlerin dışında Şii mezhebine mensup Şeyh Seyit Behiştî, Muhammed Ekberi, Abdul Ali Mazari ve Şeyh Asif Muhsini’nin örgütleri bulunmakta olup aşağıda ele alınacaktır.¹⁵⁹

1.8.8. Hizbi Vahdeti İslami Afganistan

Afganistan İslami Birlik Partisi anlamına gelen bu parti, sağ görüşlü Şii, Hazara yanlısı ve eski mücahitlerden olan Muhammed Kerim Halili tarafından kurulmuştur. Mücahitler dönemi ve 2001 yılı sonrasında aktif rol onayan Halili 2009 yılı devlet başkanlığı seçimlerinde Hamid Karzayi’yi desteklemiş ve devlet başkanı yardımcısimsı seçilmiştir. Parti, 2014 devlet başkanlığı seçimlerinde Eşref Gani’yi desteklemiş ve partinin üyelerinden Server Danış’ı devlet başkanı ikinci yardımcısı olarak seçmiştir.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Saiee, a.g.e., s. 110.

¹⁵⁶ Duaguy, a.g.e., s. 247.

¹⁵⁷ “Afganistan Ulusal Kurtuluş Cephesi”

¹⁵⁸ Begi, a.g.e., s. 20.

¹⁵⁹ Yusofi, a.g.e., s. 125.

¹⁶⁰ Duaguy, a.g.e., s. 248.

1.8.9. Hizbi Vahdeti İslami Merdümü Afganistan

Afganistan Halkı İslami Birlik Partisi anlamına gelen bu parti eski medrese sisteminde okuyan Şii molla ve seküler görüşlü Muhammed Muhakkik tarafından kurulmuştur. Mücahitler döneminde aktif olarak görev yapan Muhakkik, 2001 yılı sonrasında da Hamid Karzai Hükümetinde yer almış, bakanlık, devlet başkanı yardımcılığı, milletvekilliği yapmış, 2014 devlet başkanlığı seçimlerinde Abdullah Abdullah'ı desteklemiş ve milli mutabakat hükümetinde icra başkan yardımcısı olarak atanmıştır.¹⁶¹

1.9. Sağ Görüşlü Diğer Partiler

1. Hizbi Hembestegi Milli Cuvanan Afganistan¹⁶²
2. Hizbi Milli Vahdeti Akvam-ı Afganistan¹⁶³
3. Hizbi Kar ve Tavsia-i Afganistan¹⁶⁴
4. Nahzat-i Hembestegi Milli Afganistan¹⁶⁵
5. İnsan Hakları Koruma ve Afganistan Kalkınma Partisi
6. Hizbi Sulh ve Vahdeti Milli
7. Hizbi Sulh Milli İslami Akvam-ı Afganistan
8. Hizbi Liberal Azadi Hah-i Afganistan
9. Cemaati Davet İle'l Kur'ân ve s-Sünnet Afganistan
10. Nahzat-i Milli Afganistan¹⁶⁶
12. Hizbi Sulh Milli İslami Afganistan¹⁶⁷
13. Hizbi Saadeti Milli ve İslami Afganistan¹⁶⁸
14. Hizbi İslami Vatanı Afgan¹⁶⁹
15. Hizbi Tahriki Vadeti Müslimin Afganistan¹⁷⁰

¹⁶¹ Yusofi, a.g.e., s. 139.

¹⁶² Afganistan Gençleri Ulusal Dayanışma Partisi

¹⁶³ Afganistan Kavimleri Ulusal Birlik Partisi

¹⁶⁴ İş ve Kalkınma Partisi

¹⁶⁵ Afganistan Ulusal Dayanışma Uyanış Partisi

¹⁶⁶ Afganistan Ulusal Uyanış Partisi

¹⁶⁷ Afganistan Barış ve İslam Partisi

¹⁶⁸ Afganistan Ulusal Mutluluk ve İslam Partisi

¹⁶⁹ Afgan Ülkesi İslam Partisi

¹⁷⁰ Afganistan Müslümanları Birliğe Tahrik Partisi

16. Hizbi İtidal Milli İslami Afganistan¹⁷¹
17. Hizbi İstiklalı Milli Afaganistan¹⁷²
18. Hizbi Nahzati Hakimiyeti Merdümü Afganistan¹⁷³
19. Hizbi Vahdeti İslami Milleti Afganistan¹⁷⁴
20. Hizbi Nuhbegan-i Merdümü Afganistan¹⁷⁵
21. Hizbi Azadihahan-i Meyhen
22. Hizbi Peyvend-i Meyheni Afganistan
23. Hizbi Subati Milli İslami Afganistan
24. Hizbi İktidar-ı Milli
25. Hizbi Afganistan-ı Nevin
26. Hizbi Refahi Milli
27. Hizbi Rafah-i Afganistan
29. Hizbi Ümmeti İslami Afganistan
30. Hizbi Milli İslami Afganistan
31. Hizbi Merdümü Müslüman-ı Afganistan
32. Hizbullah-ı Afganistan
33. Hizbi İslami Afganistan
34. Hizbi Ulus Televin Afganistan
35. Hizbi Müettehidi İslami Afganistan
36. Hizbi Nahzati İslami Afganistan
37. Hizbi İktidar Milli İslami Afganistan
38. Tahrik-i Vahdeti Mücahidin Ulusu Afganistan
39. Hizbi Tevhidi Merdümü Afganistan
40. Hizbi Milli Vatan
41. Hizbi İnsaf-ı Milli İslami
42. Hizbi Milli Faalin Sulh
43. Hizbi Sulh Milli İslami Akvam
44. Hizbi Tevhid-i Merdum¹⁷⁶

¹⁷¹ Afganistan Ulusal İslam ve İlmli Partisi

¹⁷² Afganistan Ulusal Egemenlik Partisi

¹⁷³ Afganistan Halk Egemenliği Uyanış Partisi

¹⁷⁴ Afganistan Milleti İslam Birliği Partisi

¹⁷⁵ Afganistan Seçkin Halk Partisi

45. De Milli Vahdet Ulusi Tahrik
46. Merdum-i Afganistan
47. İnsicam -ı Milli¹⁷⁷
48. Nahzat-ı Bidari Milli Felah
49. Hembestegi
50. Hizb-i Azadegan
51. Hizbi Milli
52. Hizbi Hakikat
53. Hizbi Adalet-i İslami
54. Hizbi Hareket-i İslami
55. Hizb-i İslami Afganistan-ı Vahid
56. Himayet Ez Hukuki Merdum Afganistan
57. Hak ve Adalet Partisi
58. Hareket-i İslami Merdüm
59. İktidar-i Milli
60. Hareket-i Milli
61. Hizb-i Asr-ı Ma¹⁷⁸
62. Azadihahan-ı Merdüm
63. Hizbi Millet-i Müttehid
64. İcma-i Milli Cuvanan¹⁷⁹

1.10. Taliban Örgütü ve Sonrası Siyasi Partiler

Pakistan'da faaliyet göstermiş olan bahsi geçen Yedili Mücahit Grup ile İran'ın desteklediği Sekizli Şii Örgütler birleşerek komünist bir yönetim olan Dr. Necibullah hükümetine son vermiş ve yeni bir İslami hükümet kurmuştur. Ancak bu 7+8'li örgütler kendi aralarında anlaşamayınca ülkeyi bitmeyen bir iç savaşa sürüklemiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Ulus

¹⁷⁷ Bütünleşme

¹⁷⁸ Çağımız Partisi

¹⁷⁹ Ulusal Gençler Birliği

¹⁸⁰ Duaguy, a.g.e., s. 467.

SSCB'ye karşı bu örgütleri destekleyen Batılı devletler de bu örgütlerin başarısızlık ve anlaşmazlıklarını göz önünde bulundurarak yeni bir seçenek aramaya çalışmışlardır. Öğrenciler anlamına gelen Taliban batının bu yeni örgüt oluşturma planlarını “*Ruydadhah-i Penc Daha-i Ahir Der Afganistan*” eserin yazarı Mehdi Duaguy şöyle açıklamıştır: 1993 yılında Pakistan’da Vefa adlı bir matbaada çalışırken orada çarşıda bekçilik yapan bir Afganistanlı ile tanıştım. Kendisinin komünistler döneminde Afganistan içişleri bakanlığında çalıştığını ve aile geçimini sağlamak üzere Pakistan’a geldiğini anlattı. Çok sakin bir kişiliğe sahip olan o Afganistanlı bekçi sık sık odama gelir ve geçimden şikâyet ederdi. Aralık ayında bir gün odama uğradı ve Pakistan’daki BM’ şubelerinden birinin Afganistanlı polis, askerlerin ideolojisine bakılmadan eleman alınacağını ve 100 dolardan başlayarak 300 dolara kadar maaş verileceğini duyduğunu ve bu konuda benim fikrimi sordu. Ben ise bu konuda hiçbir bilgim olmadığını söyledim. O, BM’nin Afganistan için yeni bir örgüt kuracağını ve geçmiş düşüncelerin bir tarafa bırakılarak ortak bir düşünce ile hareket edileceğini söyledi. O, ayrıca bu örgütlerin altı aya kadar düzenli askeri eğitim alacağını ve altı ay sonra gönderilecek yerlerinin bilmediğini öne sürdü. Ben hangisini yararlı görürsen onu yap dedim. O, kendisinin buradaki bekçiliğinden daha çok maaş alacağı ve daha rahat olacağını dile getirdi. Özetle o genç müsaade istedi ve ayrıldı.” Bir müddet sonra odama uğrayan o gençle yine bu konuda konuşmaya başladık ve bu kere şöyle devam etti: Biz Pakistan’ın Kuyite şehrinde askeri eğitim görüyoruz. Dört yüze yakın Amerikalı hocalarımız var. Her gün dağda ve meydana yapılacak savaşların taktiklerini öğreniyor ve bizzat uyguluyoruz. Bizimle eğitim görenlerin arasında çoğu Afganistanlı ve Pakistanlı olmak üzere Arap ve Afrikalı gençler de var. Kontrol Pakistanlıların elindedir. Kampın içinde sırların dışarıya yansıtılması yasaktır. Bu örgüt günden güne çoğalıyor ama sayısını bilmiyorum. Ancak bir gün oradaki yetkililerin birinden şu cümleyi duydum: “*Sizin ülkeniz için yeni ordunuz çoğalıyor ve bunun ismi Taliban olacaktır dedi.*” Yazar yine o bekçi Afganistanlıdan şöyle aktarmıştır: “*1993 yılının başlarında Afganistanlılara İngilizce ders veren İngiliz bir hocanın görevi sona ermiş ve veda partisi düzenledi. Bana hitap ederek şöyle dedi: Sen bu kampın yetkili kişilerinden*

olacaksınız. Merak etme dedi. Ben ona ülkemi düşündüğümü iletince güldü ve ülkeniz için yeni bir hükümet kurulacak dedi."¹⁸¹

Yukarıda ifade edildiği gibi Taliban, Pakistan, BM ve ABD tarafından kendi hedefleri doğrultusunda Kuyite şehrinde eğitilirken Afganistan'da yeni İslam Hükümetini oluşturan 15'li İslami örgütler kendi aralarında iktidar kavgası ile meşgul olmuştur. Bu arada Pakistan da kendi ticaretini geliştirmek için Orta Asya devletlerine yayılarak ve sürekli ticaret kervanlar göndermiştir. Bir ara Pakistan'ın Orta Asya devletlerine doğru ilerlemekte olan bir ticaret kervanı Kandahar ilinin Spin Böldek bölgesinde yerel bir komutanın askerleri tarafından yağmaya uğramış ve Pakistan'a yüklü miktarda mali zarar getirmiştir.¹⁸²

Bu durumu hazmedemeye Pakistan yıllardır beslediği Taliban örgütünü devreye sokmuş 1994 yılında Taliban'ı bölgeye göndermiştir.¹⁸³ Çok güçlü bir şekilde saldırıya geçen Taliban kısa bir sürede askeri bölgeleri ele geçirmiş, asker ve komutanları katletmiş, yağmalanan Pakistan kervanlarını ele geçirerek Pakistan'a teslim etmiştir. Böylece Spin Böldek bölgesini tamamen tasfiye etmiştir. Devlet Başkanı Rabbani, bu olayı sıradan bir şey olarak gösterir ve dikkate almamıştır. Ancak Rabbani'nin dikkate almadığı Taliban örgütü bir ay gibi kısa bir sürede Pakistan'ın sınırında bulunan Kandahar gibi kilit bir şehri ele geçirmiştir.¹⁸⁴

Rabbani hükümetinin bu kadar sessiz ve pasif davranmasının iki ihtimali bulunmaktadır. Birincisi Rabbani hükümeti daha önceden kendilerini destekleyen Pakistan'dan ciddiye alma emri almış ya da gerçekten karşı koyabilme güçleri bulunmamıştır. Kandahar'ın düşmesinin diğer sebebi de devlete bağlı güçlerin kendi aralarında çatışmakta olmalarıdır. Bu gruplar Cemiyeti İslami Partisi komutanlarından Molla Nakib Ahundzade, Hizbi İslami Partisi komutanlarından Hacı Serkatip, Mehaz-i Milli Partisinin komutanlarından Gül Aka'dan oluşmuştur. Bu gruplardan Cemiyeti İslami komutanı Molla Nakib Ahundzade Taliban ile birleşmiş, Hacı Serkatip ve Gül Aka Taliban'a karşı direnmeye çalışsa da yenilgiye

¹⁸¹ a.g.e., s. 469.

¹⁸² a.g.e., s. 470.

¹⁸³ Mohammad Khalid Ataie, **Pakistan ve Kökten Dinci Akımlar: Pakistan'ın Afganistan Politikasında Kökten Dinciliğin Yeri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2014, s. 149.

¹⁸⁴ Duaguy, a.g.e., s. 471.

uğramıştır. Taliban Kandahar'dan sonra diğer büyük il olan Hilment'i fazla direniş olmadan ele geçirmiştir. Taliban Kandahar'dan sonra Hilment'i ele geçirince¹⁸⁵ kendilerine yol belirleyecek olan şu maddeleri ilan etmiştir: *“İslam şeraitinin yasa olarak yürütülmesi, barış sağlanması, ülkenin yollarının açılması ve silahların toplanması, savaşın durdurulması, İslam'a aykırı davrananların cezalandırılması. Taliban örgütü durmadan saldırılarına devam etmiş ve Ağustos 1993 tarihinde Girişk bölgesine ilerlemiş ve kısa bir sürede Dil Aram, Ferah vilayetlerini tasfiye etmiştir. Taliban'ın bundan sonraki hedefi şüphesiz diğer bir kilit şehir olan Herat'ı tasfiye etmektir. Ancak bu konuda çok endişe duymuştur. Çünkü Herat diğer şehirler gibi olmamıştır. Kara ve hava gücüne sahip olan, modern uçaklara sahip olmuştur. Ancak tüm bu korku ve endişelere rağmen Timurlular döneminden kalan minarelerle süslenen Herat¹⁸⁶ anında düşer ve Taliban'ın eline geçmiştir.”¹⁸⁷*

Bu da güneyden sonra batıya ilerleme anlamına gelmiştir. Kandahar'ın düşme sebebi gibi Herat'ın da düşmesinin bazı sebepleri bulunmuştur. İlk olarak Hizbi İslami güçleri ile devlete bağlı Cemiyeti İslami güçlerinin sürekli çatışma halinde olmaları olmuştur. İkincisi ise kuzeyde tam bir egemenliğe sahip olan Cünbiş-i Milli İslami Partisinin parçalanması ve Abdülmelik adında bir komutanın Taliban'la birleşmesi, Vahdet Partisi ile hükümet arasındaki çatışmalar, İslami İnkılab partisinin lideri Muhammed Nebi'nin Taliban'a bağlanması, Mevlevi Halis örgütünün Taliban'a bağlanması, Mehaz-i Milli partisinin lider pir Seyit Ahmet Geylani'nin Taliban'ı gerçek Afganlar olarak tanımlaması gibi konular Herat'ın düşmesini hazırlamıştır. Bu arada Kandahar'da toplanan ulema ve kanaat önderleri Molla Muhammed Ömer'i müminlerin emiri ilan ederek Taliban'ın devlet yapılanmasına katkıda bulunmuş ve Arap devletleri gibi Afganistan'da dört sene sürecek İslam Emirliği kurulmuştur. Resmen devlet olarak kendilerini ilan eden Taliban çok süratle ilerlemeye devam etmiş Ekim 1994 tarihinde Kâbil'i ele geçirmiştir.¹⁸⁸ Başkenti ele geçiren Taliban şunları uygulamaya koymuştur: *“Kadınların İslami örtülere bürünem zorundadır. Şarkı ve saz gibi şeyler otel ve lokantalardan kaldırılmıştır. Tüm*

¹⁸⁵ Büyükbaş, a.g.e., s. 164.

¹⁸⁶ Zeki Veli Togan, **Hatıralar**, 2. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012, s. 415.

¹⁸⁷ Duaguy, a.g.e., s. 472.

¹⁸⁸ Andican, a.g.e., s. 742.

erkeklerin sakal bırakma zorunluluğu gelmiştir. Bütün erkeklerin vakit namazlarında camide olma zorunluluğu getirilmiştir. Uyuşturucu türü her şeyin yasaklanması, paranın para ile değiştirilmesi, borcun havale edilmesi, faiz alınması haram olarak görülmüştür. Uzunca saç bırakılmasının, dükkân ve caddelerde fotoğraf asılması, her türlü şarkı ve türkünün söylenmesi, eğlence programlarının düzenlenmesi yasaklanmıştır. Büyü, sihir gibi şeyler ile televizyon izleme ve gazete çıkarma faaliyetleri de yasaklanmıştır. Bu uygulamaların aksine davranan kişi Emr-i bi'l Maruf Nehy-i Eni'l Münker (İyiye emreden, kötülükten sakındıran) Kurumu tarafından cezalandırılmıştır.”¹⁸⁹

Taliban örgütünün uluslararası hukuk tanımazlığı, insan hakları ve inanç özgürlüğüne saygı göstermemesi gibi davranışları ABD'nin Afganistan'a karşı siyasetini yeniden gözden geçirmeye zorlamıştır. Taliban da bu arada İran, Pakistan, Hindistan, Rusya, Özbekistan ve Tacikistan gibi devletlerden yardım alarak tek başına karar vermeye devam etmiştir. ABD, Taliban örgütünün asıl yöneticisi olarak Uşame'yi biliyor, Başkan Clinton sessizce yeni bir hükümetin kurulması gerektiğini düşünmüştür. Ancak George Bush'un ABD devlet başkanlığına seçilmesi ABD'nin Afganistan'a yönelik siyasetini tamamen değiştirmiştir. ABD'nin Afganistan halkıyla savaş halinde olmadığını ve aksine teröristlerin yok edilmesi için mücadele edeceğini dile getirmiştir. ABD, Taliban'la mücadele etmek için Afganistan'ın bir bölümünde direnmekte olan direnişçiler cephesiyle işbirliği yapacağını, onların arazi şartlarına daha hâkim olduklarını dile getirmiştir. Ancak ABD kamuoyunun bu direnişçilerin ABD'ye ne kadar vefakar olabilecekleri konusunda bazı şüpheleri bulunmaktaydı. Çünkü direnişçi gruplardan Ahmet Şah Mesud'un yönettiği grup ABD'yi düşman olarak görüyordu. Yine de ABD dışişleri bakanı Colin Powell bu gruplarla işbirliği yapabileceklerini ve Taliban'ın bir an evvel yok edilmesi gerektiğini dile getirmiştir.¹⁹⁰

ABD bu hedeflerine yasal olarak ulaşma yollarını aramış ve 2001 yılında Afganistan'da geçici hükümet kurmak için Bonn Konferans'ını hazırlamıştır.

¹⁸⁹ Begi, a.g.e., s. 410.

¹⁹⁰ İrfan Polat, **11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi**, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 1.

Konferansa Taliban dışında Afganistanlı tüm örgütler ve Afganistan işlerine girişen tüm komşu ülke temsilcileri davet edilmiştir. Konferanstan çıkan neticeye göre Hamid Karzai geçici cumhurbaşkanı seçilirken, BM Güvenlik Konseyinin başkent Kâbil'i Taliban'ın kontrolünden kurtarması için birkaç devletten oluşan barış gücü göndereceğini kararlaştırmıştır. 15 Eylül 2001 tarihine gelindiğinde¹⁹¹ Afganistan'a barış gücü gönderecek olan ülkelerin sayısı başta ABD ve İngiltere olmak üzere 15'e yükselmiştir.¹⁹²

Bu uluslararası gücün altı ay kadar görev yapacağı ilk üç ayda kumandanın İngiltere'nin elinde olması gerektiği de kararlaştırılmıştır. Uluslararası barış gücü eskiden kuzeyde nüfuz sahibi olan General Dostum'la irtibata geçmiş, Dostum'un karadan, uluslararası güçlerin havadan saldırıya geçmesi üzerine anlaşmaya varılmıştır. Kuzeyden saldırıya geçen Dostum, kısa bir sürede ta 1300'li yıllardan itibaren Timur, Hüseyin Baykara gibi Türk hükümdarları tarafından yönetilen gelen Belh (Mezar-i Şerif) şehri¹⁹³ başta olmak üzere Kuzey Afganistan'ı tamamen Taliban'dan tasfiye etmiş, ülkenin kuzey doğusunda olan Ahmet Şah Mesut örgütü ile birleşerek Kâbil'i tasfiye etmiş ve geçici devlet başkanı Hamid Karzai başkent Kâbil'e çağırılmıştır.¹⁹⁴ Böylece havadan Batılı güçlerin, karadan Kuzey İttifakını oluşturan General Dostum ve Ahmet Şah Mesut'un saldırılarıyla dört yıllık Taliban hükümetine son verilmiştir.¹⁹⁵ Bunun ardından Afganistan'ı yeniden yapılandırmak için Uluslararası Tokyo Konferansı düzenlenmiş, konferansa katılan Türkiye dâhil 25 ülke 15 milyar dolar yardımında bulunmuştur.¹⁹⁶ Şunu da hatırlatmamız gerekir ki Taliban örgütü 2005 sonrasında boy göstermeye çalışmış ve 2012 yılına gelindiğinde Afganistan yetkililerini müzakere masasına çekebilecek güce sahip olmuş, 3 Ocak 2012 tarihinde Katar'da ofis açmıştır.¹⁹⁷

¹⁹¹ Ijas Han, **Afganistan'da Terörle Savaş: Seçenekler, Pragmatizm ve Karar**, Çev: Gökhan Yavaş, Stratejik Öngörü Yayınları, 2003, s. 117.

¹⁹² Andıcan, a.g.e., s. 747.

¹⁹³ Nizamüddin Şâmî, **Zafernâme**, 2. Baskı, Çev: Necati Lugal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987, s. 10.

¹⁹⁴ Şarık, a.g.e., s. 292.

¹⁹⁵ Polat, a.g.e., s. 108.

¹⁹⁶ Duaguy, a.g.e., s. 518.

¹⁹⁷ Özkan Özer, **Direnış (Insurgency) ve Karşı Direniş Harekâtı (Conunterinsurgency) Afganistan Örneği 2001–2011**, Kara Harp Kuvvetleri Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Anabilimleri Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2004, s. 158.

2001 yılında Taliban yönetiminin devrilmesinin ardından Bonn Konferansı gerçekleşmiş ve yeni bir yönetimin kurulması için yasal adımlar atılmıştır. Bu çerçevede Luye Cirge olarak adlandırılan Halk Şûrası oluşturulmuş ve Afganistan siyasal sisteminin cumhuriyet olacağına ve parlamento ile senato tarafından yasaların çıkarılacağına dair karar verilmiştir. Buna göre parlamentonun bütün üyeleri halk tarafından seçilirken senatonun üçte iki üyesi il ve ilçe şûralarından ve üçte biri devlet başkanı tarafından seçilmiştir.¹⁹⁸

2003 yılında oluşturulan Afganistan Anayasasının 35. maddesine göre siyasi partilerinin kuruluş, faaliyet, hakları ve siyasi faaliyetlerinin durdurulması gibi konuları açıklamak için ele alınmıştır. Siyasi partiler, yasalar dâhilinde örgütlenmiş, yerel ve ulusal hedefleri olan hareketlerden oluşmuştur. Afganistan İslam Cumhuriyeti demokrasi esaslarına göre partilerin çoğalmasını desteklemiştir. 25 yaşını dolduran her Afganistan yurttaşı bu yasalara göre serbestçe siyasi parti kurabileceğini öngörmüştür. Siyasi partiler bu yasaya göre serbestçe faaliyet gösterebilir ve eşit haklara sahip olmuştur. Afganistan anayasasına göre, siyasi partilerin aşağıdaki faaliyetlerde bulunma izni verilmemiştir.¹⁹⁹

*“İslam dinine ters düşen ve esasi kanunun değerlerine aykırı olan faaliyetlerde bulunamayacaktır: Güç, şiddet kullanamaz, ırkçılığa, mezhepçiliğe ve bölgeciliğe tahrik edemez, özgürlüğü tehlikeye atma ve genel düzeni bozmaya kalkışamaz, silahlı kuvvet barındıramaz ve siyasi olarak dışarıya bağlı olamazlar.”*²⁰⁰ Bütün sıkıntılara rağmen 2003-2004 yılında 82 parti adalet bakanlığına başvuruda bulunmuş ve kayıt yaptırmıştır. Başlangıçta her ne kadar eski Halk Partisinin kayıt işlemleri konusunda mücahitler zorluk çıkarsa da farklı isimler altında kabul edilmiştir. Bu esnada eski muhafazakar mücahitler tarafından kayıt edilmesi önerilen Yeni Afganistan Partisi de eski silahlı geçmişinden dolayı zor durumlar yaşamış ve kabul edilmiştir. Bu partiler parlamento seçimlerine girerek parlamentoya girmeyi başarmıştır.²⁰¹

¹⁹⁸ Duaguy, a.g.e., s. 518.

¹⁹⁹ Afganistan anayasası siyasi partiler bölümü.

²⁰⁰ Duaguy, a.g.e., s. 519.

²⁰¹ a.g.e., s. 520.

1.11. Sağ Partilerin Değerlendirilmesi

Muhammed Davut döneminden itibaren devlete karşı isyana kalkışan İslami hareketlerin en güvenliği sığınağı Pakistan, en güçlü destekçileri SSCB karşıtı Batılı devlet ile bazı İslami devletler olmuştur. Bu dönemden itibaren Pakistan'da örgütlenmeye çalışan İslami Hareket Örgütleri Dr. Necibullah dönemine geldiğinde Batı ve Pakistan'ın baskılarıyla birleşmiş, Batıdan temin ettiği uçaksavar türü ağır silahlarla Dr. Necibullah Hükümetine karşı silahlı çatışmaya girmiştir. Yedili grupların liderleri çok farklı görüşlere sahip olmuş, birçok konuda anlaşamamış ve anlaşsalar da gün geçmeden bozmuşlardır. Bu anlaşmazlıkları İslam Devrimi sonrasında da devam etmiş ve ne yazık ki ülkeyi iç savaşa sürüklemiştir. Böylece Taliban'in ardından Batılı güçleri ülkeye davet etmiştir.²⁰²

²⁰² a.g.e., s. 445.

İKİNCİ BÖLÜM CÜNBIŞ PARTİSİ

2.1. Cünbiş Partisinin Tabanını Oluşturan Afganistan Türklerinin Sosyal Yapısı

Afganistan'da Peştunlar ve Taciklerden sonra en kalabalık etnik grup Türklerdir. Ülke nüfusunun %25'i oluşturan Türklerin, çoğunlukla yaşadığı Kuzey Afganistan'a "Afgan Türkistanı" da denilmektedir. Ülkenin en doğusundaki Vahan koridorundan en batısındaki tarihi Herat kentine kadar uzanan Afgan Türkistanı, Katağan ve Türkistan olmak üzere iki bölgeye ayrılmıştır.²⁰³ Özbek Türkçesi terimi olan Katağan Bölgesinin merkezi Kunduz; Türkistan'ın merkezi ise Şibirgandır. Afganistan'ın en kalabalık Türk grubu Özbeklerdir. İkinci kalabalık Türk grubunu oluşturan Türkmenler genellikle Türkistan ve Katagan bölgelerinde yaşar. Bu iki büyük Türk grubu dışında Kazaklar, Kırgızlar, Tatarlar, Afşarlar, Kalaçlar, Kızılbaşlar, Hazaralar ve Aymaklar gibi başka Türk grupları da Afganistan'da yaşamaktadır.²⁰⁴

Türk boylarının Afganistan'a ne zaman yerleştikleri konusunda çeşitli görüşler vardır. Miladın ilk yıllarından itibaren 18. Yüzyılın ortalarına kadar bu coğrafya Türkler hâkimiyet kurmuştur. Afganistan Türkistan'ında yaşayan Türk boyları başta dilleri olmak üzere gelenek, görenek, örf ve adetlerini muhafaza etmeyi başarırken, bu bölgenin dışında kalan Türk boyları genelde asimile olmuştur. Afşarlar, Kalaçlar, Aymaklar ve Hazaraların büyük bir kısmı asimile olan gurupların başına gelmiştir. Afganistan Türklerinden Kazaklar ve Kırgızlar çok az sayıda olmakla beraber kendi lehçeleri ile konuşurken diğerleri de ya Özbekçe ya da kendi bölgelerinde çoğunlukta olan kavimlerin dilleriyle konuşmuştur. Türkistan ve Katağan bölgelerindeki Türk kavimleri arasında Özbek Türkçesi ortak bir lehçe sayılmıştır. Afganistan'ın kuzeyinde, Orta Asya Cumhuriyetlerine sınırdaş bölgeler Türk yoğunluğunun fazla olduğu bölgelerdir.²⁰⁵

²⁰³ Fazıl Ahmed Burget, **Türkistan Milli Mücadelesi ve Sonrasında Afganistan Türkleri**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2004, s. 151.

²⁰⁴ S. Kamil Yüceorak "Afganistan Türklerinin Son Durumu", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 20. Ankara, 2002, s. 5.

²⁰⁵ Selim, a.g.e., s. 29.

2.2. Özbekler

Afganistan'ın en kalabalık Türk topluluğu Özbeklerdir²⁰⁶. Özbeklerin yoğun olarak yaşadıkları yerler; Meymene, Kunduz, Andhoy, Şibirgan, Taş Kurgan, Mezar-ı Şerif, Belh, Akça, Bala Murgab ile Katağan ve Badahşan bölgeleridir.²⁰⁷ Özbekler en kalabalık olarak Meymene ve Şibirgan'da bulunur.²⁰⁸ Afganistan'da sağlıklı nüfus sayımı yapılamadığı için Özbek nüfusunun da başka etnik gruplar gibi kesin bir rakamı elimizde olmadığından 1930 yılı başlarında 500.000 olarak kabul edilen bu nüfusun %11 artışıyla bugün 8 milyonu çoktan geçmiş olduğu tahmin edilmiştir.²⁰⁹ Nitekim yıllardır ülkede doğru düzgün bir sayım yapılmamıştır. Özbekler, diğer Türk boylarına oranla ticaretle daha maharetli olmuştur.²¹⁰ Özbekler genel olarak, ticaret dışında tarım, hayvancılık ve el sanatları ile uğraşmaktadır.²¹¹

2.3. Türkmenler

Herat bölgesinde Tekke, Yomud, Sarık; Lakay, Ak Çah yöresinde Teke ve Ersar; Andhoy'da Sarık ve Çakra; Maymana'da Salur; Devletabad'ta Ersari, Mavri ve ayrıca Maruçak'ta Salur boyları vardır. Boy teşkilatlarını Türkmenistan Türkmenlerinden daha iyi korumuştur. Afganistan Türkmenlerinin bir kısmı Türkmenistan'daki "Basmacı" isyanı diye bilinen, Bolşeviklerle mücadele devrinde ve fakat Sovyet işgalinden sonra (1920–1930) çoğu İran ve Afganistan'a gelmiştir. XIX. yüzyıla kadar göçebe bir hayat süren Türkmenlerin hemen hepsi XX. yüzyılın ilk yıllarından itibaren yerleşik hayata geçmiştir.²¹²

Türkmenlerin büyük bir çoğunluğu hayvancılıkla uğraştıkları için otlak bulmak üzere sık sık yer değiştirmek mecburiyetinde kalmış ve nüfusları kesin olarak

²⁰⁶ Büyükbaş, a.g.e., s. 19.

²⁰⁷ Gunar Yaring, **Şerh-i Peyramunu-ı Türk Tabaran-ı Afganistan**, 1. Baskı, Çev: Berna Asifi, Neşerat-ı Ceride-i Azad-ı Meymene, Meymene, 2011, s. 87.

²⁰⁸ Muhammed Kazım Emîni, **Coğrafya-i Umumi Faryab**, 1. Baskı, Afgan Mesleki Yayınları, Kabil, 2009, s. 78.

²⁰⁹ Brian Glyn Williams, "General Dostum and the Mazar-i Sharif Campaign: New Light on the role of Northern Alliance warlords in Operation Enduring Freedom", University of Massachusetts, Dartmouth, MA, USA, December, 2010, s. 611–612.

²¹⁰ Ziyayi, a.g.e., s. 36.

²¹¹ E. Merçil, "Afganistan'daki Özbekler", Türk Kültürü, S. 39., Ocak, 1996. s. 11.

²¹² Murat Durduyev ve Şöhrat Kadırov, **Dünyadaki Türkmenler**, 1. Baskı, Aşkabat, 1991, s. 34.

tespit edilmemiştir. Afganistan’da meşhur olan “karakul” koyununu genelde Türkmenler yetiştirmiş diğer bir geçim kaynakları da halıcılık olmuştur.²¹³

2.4. Kazaklar, Kırgızlar ve Karakalpaklar

Kazaklar, genellikle ülkenin kuzeyinde Mezar-ı Şerif, Kunduz ve Tahar illerinde yaşarlar. Nüfuslarının yaklaşık 50.000 olduğu tahmin edilmektedir. Yaşadıkları bölgede ticaretle uğraşan Kazaklar, bu şehirlerde Özbeklerle bir arada yaşarlar. Buna rağmen, asimile olmamış, dilleriyle kültürlerini titizlikle korumuşlardır.²¹⁴ Afganistan’daki dördüncü kalabalık Türk grubu Kırgızlardır. Afgan Pamiri ve Vahan denilen bölgede yaşayan Kırgızların nüfusunun 40 binin üzerinde olduğu tahmin edilmiştir. Kırgızlar da Türkmenler gibi konargöçer bir hayat sürdürmüş ve daha çok hayvancılıkla uğraşmıştır. Yukarıda tahmin edilen Kırgızların 4.000 kişilik bir bölümü, 1982 yılında liderleri Rahman Kul Han’ın öncülüğünde sürüleriyle birlikte Pakistan’a geçmiş, oradan da Türkiye’ye iltica ederek Van’a yerleşmiştir. Kırgızlar Orta Asya’dan gelen, Kıpçak Türkçesi konuşan Sünni Türklerdir.²¹⁵

Afganistan’ın değişik bölgelerinde yaşayan Karakalpakların nüfuslarının 3–4 bini geçmediği tahmin edilmiştir. Yukarıda saydığımız Türk boyları dışında Nadir Şah’ın 18. yüzyılda Afganistan’a getirdiği Kızılbaşlar ve Aymaklar vardır; fakat bu Türk boyları dillerini unutmuş, diğer Afgan halkları içinde asimile olmaya yüz tutmuştur. Günümüzde Afganistan’daki Türk nüfusunun 8 milyonun üstünde olduğu tahmin edilmektedir.²¹⁶

2.5. Hazaralar

Bin anlamına gelen Hazaralar Afganistan’ın dördüncü büyük etnik grubudur. Cengiz Han’ın XIII. yüzyıl başlarında Afganistan’ı işgalinden sonra geride bıraktığı askerlerin, bugünkü Hazaralar’ın ataları olduğu söylenmektedir. Hazaralar, ülke

²¹³ Selim, a.g.e., s. 32.

²¹⁴ a.g.e., s. 34.

²¹⁵ Şahrani, a.g.e., s. 82.

²¹⁶ a.g.e., s. 83.

nüfusunun %11'ini oluşturduğu tahmin edilmiştir. Hazaraların ismi konusunda birçok rivayet vardır. Hazar, Farsçada bin anlamında olduğu için Hazaraların, İslamiyet'ten önce bölgeleri Hazaracat'ta, bin tane put yeri olduğu ve İslamiyet'ten sonra ise bunların yerine bin tane mescit yaptıkları, dolayısıyla Hazara diye adlandırıldıkları aktarılmıştır. Ancak en yaygın rivayet, Hazaraların bin kişilik Moğol ordusundan kalan Moğol askerleri olduğudur. Hazaralar, kendilerini Türk-Moğol karışımı olarak da iddia etmişlerdir. Ancak bazı Hazara aydınlar, kendilerinin eski Hazar Türlerinden geldiklerini ve Türk kökenli olduklarını savunmuştur. Besud, Caguri ve Uruzgani olmak üzere üç büyük aşiretten oluşan Hazaralar, Afganistan'ın ortasında bulunan dağlık Hazaracat bölgesinde yaşar. Hazarların çoğu Şii'dir ve Farsça konuşurlar.²¹⁷

Hazaracat bölgesi dışında yaşayan Hazaralar da vardır. Herat çevresinde yaşayan Batı Hazarları Sünni'dir. Afganistan'daki sayıları tam olarak bilinmeyen Hazaraların yaşadığı alanları genel olarak Kabil, Hindukuş'un kuzeyi ve Bamyan olarak açıklayabiliriz. Hazaralar da diğer etnik gruplar gibi ziraatla uğraşır.²¹⁸

2.6. Aymaklar

Kökenleri için farklı iddialar bulunan Aymakların Hazaralar gibi Doğu Türk-Moğol karışımı veya tamamıyla Türk oldukları kabul edilmiştir. Aymaklar, Kuzeybatı Afganistan'da yaşayan göçebe ve yarı göçebe, kısmen veya tümüyle Türk olan bir halktır. Ayrıca Farsçaya benzeyen Aymakçada çok sayıda Türkçe kelime olduğu bilinmektedir. Aymak, Türkçede kabile anlamına gelir. Farklı etnik grupların göçebe hayvancılar ile tarım toplumlarını birbirinden ayırmak için de bu kelime kullanılır. Kabile hayatı yaşamayan insanların arasında Badgis'in batı bölgeleri, Gûr ve Herat bölgesinde yaşar. Mezhep olarak Sünni olan Aymaklar Darice'ye yakın Aymakça konuşur. Yaşadıkları yerler kendi kabile unvanları ile anılır. Ülke nüfusunun %4'ünü oluşturan Aymaklar, yaklaşık 1 milyon 250 bin nüfusa sahiptir. En önemli Aymak boyları Çaraymakları, Firozkohiler, Hazara Aymaklar, Cemşidiler, Taymaniler ve Timurlulardır.²¹⁹

²¹⁷ a.g.e., s. 83.

²¹⁸ Selim, a.g.e., s. 27.

²¹⁹ Büyükbaş, a.g.e., s. 22.

2.7. Avşarlar

Ülkede yaşayan başka bir Türk boyu da şüphesiz Avşar Türkleridir. Savaşta kafalarına taktıkları kırmızı külahlardan dolayı “Kızılbaşlar” da denilen bu grup, 1738 yılında Afganistan’ı işgal eden Nadir Avşar’ın Herat ve Kabil arasındaki bölgede bıraktığı askerlerdir. Farsça konuşan ve Şii olan Avşar Türkleri, günümüzde çoğunlukla Kabil’de yaşarlar. Avşar nüfusu 1997 yılında Amerikan kongresi Federal Araştırma Birimi tarafından yapılan Afganistan ülke araştırmasında %1 olarak verilmiştir. Araştırmanın yapıldığı yılda 18,5 milyon nüfusa göre sayıları 185 bin civarındadır.²²⁰

2.8. Cünbiş Partisinin Tarihçesi, Kurumsal Yapısı ve Temel İlkeleri

2.8.1. Cünbiş Partisinin Tarihçesi

Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin kurulmasından daha önce de Afganistan Türkleri tarafından, 1980 yılında Pakistan’da, Abdülkerim Mahdum Dr. El Murat Argun ve diğer birtakım aydın Özbek ve Türkmenler tarafından Kuzey Afganistan İlleri Mücahitleri İttifakı adı altında küçük bir hareket kurulmuştur.²²¹ Bu hareketinin oluşumu Ahat Andican “*Cedidizmden Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*” adlı eserinde şöyle anlatmıştır: “1981 yılı başlarında Pakistan’ın Peşaver şehrinde bir Türkistan mücahitleri kongresi düzenlenmiştir. Kongrenin düzenlenmesine Tahir Mutahhar, Abdul Mennan, Abdülkerim Mahdum, ve Nureddin Talikanî sebep olmuştur. Kongreye Pakistanlı Türk siyasetçileri ile Afganistanlı Türk komutanları katılmıştır. En önemli konu Türk partisi kurmak olmuştur. Parti konusunda bağımsız bir Türk partisi kurulsun diyenler ile diğer etnik grupları kapsayan bir parti olsun diyenler ile üçüncü görüşü azınlık delege ise diğer partilerle işbirliği yapalım düşüncesini beyan etmiştir. Bu son düşünciyi destekleyenlerin temel kaygıları bağımsız bir parti kurulduğunda Pakistan’ın yardım verip vermeyeceği oluşturmıştır. İlk günde Kongre bir sonuca varamamış ve bir sonraki kongreye kalmıştır. Bir sonraki kongre kısa bir sonra toplanmış “Kuzey Afganistan Vilayetleri İslam İttihadı” partisini kurmuştur. Geçici olarak Abdülkerim

²²⁰ a.g.e., s. 23.

²²¹ Saiee, a.g.e., s. 125.

Mahdum başkanı ve Azat Bek Kerimi başkan yardımcısı olarak seçilmiştir."²²² Azat Bek Türkiye ile ilişkilerini sıklaştırmış, böylece Türk varlığını Türkiye üzerinden dünyaya duyurmaya çalışmıştır.²²³

Yine Ahat Andican'ın anlattığına göre, Kuzey Afganistan Vilayetleri İslam İttihadı Partisi daha sonra cihat döneminde Afganistan'a geçmiş kuzey illerinde cihat faaliyetine başlamıştır. İlk olarak Samangan ili Tatar bölgesinde bir karargah oluşturmuştur. Daha sonra Bamyan bölgesine yakın olan Kuh-i Mert'te ikinci, Aybek bölgesinde üçüncü karargâhlarını oluşturmuştur. Faryab, Cüzcan, Belh ve Samangan gibi Türk bölgelerinde yürütülen mücadele bu merkezlerden kontrol edilmiştir. Daha sonra İmam Buhari ve Tirmizi adında iki kolordu oluşturmuşlar. Samangan bölgesinde Mevlevi Abdül Kuddus ve Tatar Mevlevi İslam, Kunduz'da eski Basmacı hareketinin liderlerinden İbrahim Lakay'ın yeğeni olan Haliddin, Bağlan ilinde Ayıt Murat ve Cüzcan bölgesinde Aşur Pehlivan Türk partisine bağlı olarak savaşan komutanlardan olmuştur.²²⁴

Ancak, kısa bir süre sonra bu parti Abdülkerim Mahdum ve Azat Bek Kerimi grupları olarak bölünmüştür.²²⁵ Fakat bunların hiçbiri kendi gruplarını²²⁶ tek bir çatı altında toplayabilecek kapasiteye sahip olmamıştır. Bu nedenle Afganistan'ın içinde de pek fazla tanınmamıştır. İşte bu şartlar altında Kuzey Afganistan Cüzcan vilayeti Özbek Türklerinden General Abdurreşid Dostum, Sovyetler birliğinin yıkılmasından sonra büyük bir askeri ve siyasi güç olarak ortaya çıkmıştır.²²⁷

Bu çerçevede Mart 1992'de Komünist rejimine karşı darbe başlamadan önce Mezar-i Şerif kentinde General Abdurreşid Dostum liderliğinde yeni bir askeri konsey kurulmuştur. Bu askeri konseye kuzeydeki Özbek ve Türkmen grupları katılmıştır. 1992'de kuzeydeki yazarlar, siyasetçiler, sanatçılar, akademisyenler ve toplumun tüm kesimlerinin temsilcilerinin katılımı ile Meymene (Faryab) şehrinde yapılan büyük bir toplantıda ülkedeki Türkleri temsil edecek olan yeni bir siyasi partinin kurulması gerektiği üzerine yoğunlaşmaya başlanmıştır. Bu toplantı

²²² Andican, a.g.e., s. 718.

²²³ Rasuli, a.g.e., s. 30.

²²⁴ Andican, a.g.e., s. 719.

²²⁵ Begi, a.g.e., s. 13.

²²⁶ Andican, a.g.e., s. 722.

²²⁷ a.g.e., s. 721.

sonucunda söz konusu askeri konsey Cünbeş-i Milli İslâmi Afganistan (Afganistan Milli İslâmi Cünbiş Partisi) adı altında yeni bir siyasi partiye dönüşmüştür.²²⁸

Aynı toplantıda oy birliği ile General Abdurreşid Dostum söz konusu hareketin liderliğine getirilmiş, Meymene Özbek Türk halkı âdeti gereği General Abdurreşid Dostum'a milli kıyafet tön (Çapan) giydirilmiş, beli bağlanmış, Kur'an-i Kerim'in altından geçirilmiştir. Bu arada Şemali Vilayetler İslâmi Birleşmesi lideri Azat Bek Kerimi, grubuna mensup tüm birliklerini bu partiye bağlanmaları yönünde emir vermiştir. Azat Bek Kerimi, daha sonra kendi evindeki bir konuşmasında bu birleşmenin nedenini bugünün şartlarda aynı hedefler için farklı gruplarda çalışmak, parçalanmaktan başka bir işe yaramıyor diyerek Milli İslami Cünbiş Partisi ile hedeflerinin bir olduğunu ifade etmiştir.²²⁹

2.8.2. Cünbiş Partisinin Tüzüğü ve Üyelik Şartları

Cünbiş Partisinin tüzüğü partiye üye olmak isteyen her Afganistan yurttaşına şu şartları koşar: *“Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi, İslam dini üzerine kurulan, anayasada zikredilmiş demokrasi temellerini destekleyen, yurttaşların hedeflerini gerçekleştirmeye çalışan ve birliğini savunan siyasi bir partidir. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi, 2002 yılında ikinci kurultayını gerçekleştirmiş, aktif siyasi katılımcılar, barış, demokrasi, kültür ve tarihe saygı göstermeyi, farklılıklara hüsni niyetle bakmayı hedeflemiş ve bunun için mücadele etmeyi dikkate almıştır. Ayrıca Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi, Luye Cirge (Büyük Meclis) Anayasa Meclisi, başkanlık seçimi, parlamento seçimleri ve il meclis seçimlerine aktif katılım göstererek tecrübe kazanmış, kendini geliştirmiş ve partinin rolünü artırmıştır.”*²³⁰

Ayrıca ülkenin birlik ve bütünlüğüne vurgu yaparak şöyle devam eder: *“Cünbiş partisi, kalıcı barışın sağlanması, sosyal adalete bağlıdır ki bu da ulusal birliği teminat altına alır. Ülkemizde demokrasinin yerleşmesi, aziz yurttaşlarının eşit haklarının temini, aktif siyasal katılımıyla ancak gerçekleşeceğinin, halkın aktif olarak karar alıcı mekanizma birimlerinin seçimlerine katılması, siyasi sistemin*

²²⁸ Albayrak, a.g.e., s. 83.

²²⁹ Selim, a.g.e., s. 88.

²³⁰ Parti Tüzüğü

kalıcı olmasını sağlayacağını farkında olmuş, bunun için de önlem alınması gerektiği ve halkın güvenliğinin sağlanması için çalışmıştır. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi, demokrasi sisteminin siyasi partiler olmaksızın gerçekleşmeyeceği; siyasi partilerin toplumun yaşamının etkilemesi için diğer hemfikir kuruluşlarla çaba gösterilmesi gerektiğine inanmıştır. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi kendi teşkilatı içinde demokrasi ruhuna uygun, şeffaflık, denetleme ve disiplin ve sorumluluğa son derece önem vermiştir.”²³¹

Yaptığımız mülakatta geçtiği gibi Cünbiş Partisi Genel Başkan Yardımcısı Erkin, Cünbiş partisine üyelik şartları nedir sorusuna şöyle cevap vermişti: “Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi 18 yaşını dolduran, partinin hedefleri ve iç tüzüğünü kabul eden, katılım ve üyelik ödemesini yapan her Afganistan vatandaşının üye olabileceği hakkını tanımıştır. Bu konuda parti tüzüğü konunun ayrıntısına girer ve şöyle devam eder: Adayın halk arasında iyi ün kazanmış olmasını şart koştur. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisine kabul, bireysel olarak yerel kolları tarafından gerçekleşecektir. Partiler veya örgütlerin kabulü, ya da siyasi halkaların partiye üyeliği, partinin iç tüzüğüne göre toplu olarak ve ikili antlaşmalara göre gerçekleşecektir. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisine toplu veya bireysel kabulü, merkezi şûranın prosedürlerine göre belirlenecektir. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi üyesi aynı anda diğer bir partiye üye olamaz. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi üyelerine üyelik kartı dağıtılacaktır. Kartın dağıtılması, bulunması ve korunması merkezi şûranın prosedürüne göre düzenlenecektir. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin üyesi devlet dairesinde çalışmaya başladığında, parti üyeliği yasaksa konu Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi Şûrasına bildirecek, şûra o parti üyesinin işe devam ettiği müddetçe üyeliğini askıya alacak ve geçici olarak korunacaktır.”²³²

Cünbiş Partisinin tüzüğü üyelerin seçme ve seçilme hakkında şöyle açıklık getirir: “Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi üyesinin parti başkanı seçimine, aday veya seçmen olarak demokratik bir ortamda yarışa girme hakkı vardır. Partinin mal varlığı, partinin sorumlu şûrasından sorulacaktır. Üyeler, görüşlerini, önerilerini

²³¹ Cünbiş Partisi Tüzüğü Teşkilat Bölümü.

²³² Cünbiş Partisi Tüzüğü Üyelik Şartları Bölümü.

parti oturumlarında dile getirebilir, partiye ait medyaya açıklayabilir. Merkezi Şûra tarafından alınan kararlara göre ulusal ve yerel yönetimlerin seçimine katılabilir. Seçimlerin mitingleri sırasında partinin maddi ve manevi desteklerinden yararlanabilir. Partinin her üyesinin, partinin program, tüzük ve politik gündemini bilme yükümlülüğü vardır. Her üye, üyelik ödemesi yapmalı ve bu yolla partisini desteklemelidir. Parti yönetiminin kararlarını kabul etmeli ve uygulamalıdır. Seçim işlerine katılmalı ve partinin adayını desteklemelidir. Parti içi birliği ve disiplini korumalı, ona göre davranmalıdır. Özü ve sözüyle halk arasında partisinin sevgisini artırmalıdır. Demokrasi, sosyal adalet ve milli değerleri savunmalı, milli birlik ve beraberliğin sağlanması için çaba harcamalıdır.”²³³

“Genel Kurultay, Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin en yüksek yönetici mekanizması olup her iki yılda bir kere gerçekleşecektir. Olağanüstü kurultay, merkezi şûranın 3/1'nin isteğiyle ve 3/2'sinin oyuyla ve kriz anında kurucu liderin daveti üzere gerçekleşecektir. Genel kurultay üyeleri merkezi şûranın prosedürüne binaen illerin kemiyetine göre, demokratik eşitlik doğrultusunda il ve ilçelerden seçilecektir. Genel Kurultayın, ülkenin durumu ve partinin iki kurultay arasındaki süre için merkezi şûranın raporlarını dinleme ve değerlendirme, iki kurultayın arasındaki sürede partiyi denetleme bütçe raporunu dinleme ve değerlendirme, cumhurbaşkanlık ve parlamento seçimleri için partinin genel politikasını belirleme, partinin bayrağı, logosu, tüzüğü ve hedeflerine değişiklik getirme, merkezi şûra başkanını seçme, merkezi şûra üyelerini seçme, merkezi denetleme ve teftiş üyelerini seçme, partinin bayrak, logo ve üyelik kartlarını onaylama gibi yetkileri bulunmaktadır.”²³⁴

“Kurultay için tüm vilayetlerden seçilen temsilciler, Merkezi Şûranın üyesi sayılır, Merkezi Şûra üyeleri seçimindeki oy kullanma şekli, genel kurultayın kararıyla gizli veya aleni olabilir. Merkezi Şûra her altı ayda bir kere toplanarak olağanüstü toplanma ise siyasi komitenin onayı veya Merkezi Şûranın 3/1'nin davetiyle gerçekleşecektir. Merkezi Şûra, ilk toplantısında siyasi komite üyelerini seçecektir. Merkez Şûranın gündemi üyelerin yarısı hazır olduğu zaman

²³³ Cünbiş Partisi Tüzüğü.

²³⁴ Cünbiş Partisi Tüzüğü.

tamamlanmış sayılacak, hazır bulunan üyelerin çoğu oy kullandıysa alınan karar geçerli ve resmi sayılacaktır."²³⁵

2.8.3.Merkezi Şûra ve Partinin Organizasyonel Yapısı

Erkin'e göre partinin organizasyonel yapısı şöyledir: *"Partimizin günlük yönetimi parti lideri ve yönetim kurulu tarafından yönetilir. Partimizin her ilde ofisi ve çalışan elemanı vardır. Ayrıca partimizin yurt dışında da ofisleri ve üyeleri vardır. Partimizin çalışma şeması ise sırası ile parti lideri, yönetim kurulu, divan ve siyasi komite üyeleri teşkil eder. Ayrıca parti tüzüğü ise partinin genel yapısı hakkında şöyle bilgi sunar: Parti yönetiminin, parti hedefleri, tüzüğü ve alınan kararların gerçekleşmesi, düzenli bir şekilde partinin taraftarını arttırma, etkileme ve halkı yasal sınırlar içinde seçimler için hazırlama, ülkenin siyasi gelişmelerini değerlendirme ve partinin siyasetini ona hazırlama, kurultayın gerçekleşmesini belirleme ve partinin tüzüğüne göre takvim hazırlama, Merkezi Şûraya yeni üye kabulü için karar alma, teftiş ve denetleme komisyonu önerme ve siyasi komite teyidini sağlama, iki kurultay arasındaki faaliyetleri seçilmiş temsilcilere bildirme, parti içindeki aktif kadro ve aktif üyelerin ödüllendirme metodunu belirleme yetkileri bulundurmaktadır.*"²³⁶

Merkezi Şûra başkanı kurultaya katılan temsilcilerin gizli oylarıyla iki yıllığına seçilir. Merkezi Şûra başkanlığına hiç kimse iki defadan fazla aday olamaz. Ancak bir dönem ara ile aday olabilir. Merkezi Şûra başkanlığına adayların şu şartları taşıması gerekir: *Afganistan vatandaşı ve İslam Dini mensubu olmalı, otuz yaşını doldurmuş olmalıdır, en az beş yıl parti üyelik geçmişi olmalı, genel toplanma üyelerinden olmalıdır, mahkeme tarafından medeni hakları alınmamış olmalı, en az on ilden elli kurultay temsilcinin yazılı teyidi olması gerekir. Kurultaya katılan temsilcilerin %50'den fazlasının oyunu alan aday Merkezi Şûra başkanlığına seçilir. Adaylardan herhangi biri birinci turda çoğunluğu alamaz ise en çok oy alan iki aday ikinci turda yarışacak ve ikinci turda çoğunluğun oyunu alan aday başkan seçilir.*

²³⁵ Cünbiş Partisi Tüzüğü.

²³⁶ Parti tüzüğü'nün Merkezi Şûra yetkileri bölümünde yer almaktadır.

Parti tüzüğüne göre Merkezi Şûra başkanı aynı zamanda siyasi komite üyesi sayılır. Merkezi Şûra 'ya karşı sorumlu olmakla birlikte şu görev ve yetkilere sahiptir:

*Partinin Merkezi Şûrası siyasi komite ve sekreterlik oturumlarını yönetme, içeride ve dışarıda Merkezi Şûra ve onun kimliğini temsil etme, partinin bütçesini gözetleme, partiyi vekâleten belge ve bildirimleri imza ve onaylama, partinin milli meseleleri, uluslararası politikası için kurucu lider ile istişarede bulunma yetkilerini taşımaktadır. Merkezi teftiş ve denetleme komisyonu 51 kişiden olup kurultay tarafından iki yıllığına seçilir. Merkezi Teftiş ve Denetleme Komisyonu üyeleri seçimi bu tüzüğün yedinci maddesine göre yapılacak ve merkezi teftiş ve denetleme komisyonu ilk oturumunda jüri heyetini iki yıllığına seçecek, jüri heyeti başkan, başkan yardımcısı ve beş kişi teftiş-denetleme bölgeler sorumlusundan oluşacaktır. Jüri heyetinin, parti yöneticilerince parti tüzüğünün uygulamasını gözetleme, Merkezi Şûra ve il şûralarınca gerçekleştirilen parti bütçesini gözetleme, her alanda parti içi seçimleri gözetleme, parti şûralarının yöneticiler, tüzükler ve ahlaki konulardaki şikâyetlerini dinleme, yolsuzluk, yasadışı konuları partinin yönetici ve siyasi komitesine bildirme ve cezalandırma talebinde bulunma, alttaki yaptırımları, jüri heyeti ve teftiş-denetleme komisyonu, partinin yöneticilerine bildirme gibi yetkileri vardır. Jüri heyeti yasadışı eylemlerde bulunan üyenin partiden ihracı için yönetici kesimin 3/2'si ve diğer konular için çoğunluğun oyunun olması gerekir. Partinin siyasi komitesi, parti merkezi şûrasından sonra, Milli İslami Cünbiş partisinin en yüksek yönetici mekanizması olup ona karşı sorumludur. Siyasi komite 55 üyeden oluşup her ay en az bir defa toplantı yapacaktır. Siyasi Komite üyesi şu şartları taşımalı; Afganistan yurttaşı olmalı, 25 yaşını doldurmuş olmalı, Mahkeme tarafından medeni hakları elinden alınmamış olmalı, merkezi şûranın üyesi olmalıdır.*²³⁷

Siyasi komitenin görev ve yetkileri parti tüzüğünce şöyle belirtilmiştir: “Merkezi şûranın planlarını onaylama ve oturum yeri ve zamanını belirleme, Merkezi Şûra ve il şûraları aktif üyelerini atama, partinin bütçesini onaylama, değiştirme ve uygulanmasını gözetleme, Merkezi Şûra ve il şûralarında şube açılması kararını alma, parti basın-yayımları açma ve yönlendirme, teftiş ve denetleme

²³⁷ Cünbiş Partisi Tüzüğü.

komisyonunun cezalandırma ve ihraç etme önerlerini değerlendirme ve Merkezi Şûra oturumlarına taşıma, cumhurbaşkanı, parlamento seçimleri, il meclis seçimleri, ilçe seçimleri için adaylar listesini onaylama, ulusal ve uluslar arası konular için Merkezi Şûra sözcüsünü atama, partinin diğer partilerle antlaşma ve protokollerini onaylama, Merkezi Şûranın sekreterliği, yönetmenliği, prosedürlerini onaylama, partinin yardımcıları ve şube başkanlarını seçme yetkilerine sahiptir. Parti tüzüğüne göre Siyasi Komite Merkezi Şûra bilgisi dâhilinde aşağıdaki şubeleri açabilir; uluslararası ilişkiler şubesi, teşkilat şubesi, bilim şubesi, basın-yayın şubesi, hukuku öğrenme ve hukuk savunma şubesi, seçimler ve parlamento şubesi, sosyal işler şubesi, gençlik şubesi, iller şubesi, dini işler şubesi, kadın kolları, finans ve evraklar şubesi, her şubenin başında Merkezi Şûra yardımcılarında biri olmalı, Merkezi Şûranın sekreterliği, başkan, başkan yardımcılarında oluşup, günlük il şubeleri işlerini yönlendirir ve siyasi komiteye karşı sorumludur.”²³⁸

2.8.4. Partinin Yerel Örgütleri

Yaptığımız mülakatlarda, parti tüzüğüne, idari ve seçim birimlerine göre “Yerel parti örgütlerini teşkil eden yerel örgütlerin temel birimi, il örgütü kongresidir. İldeki en yüksek karar alma mekanizması Milli İslami Cünbiş Partisinin il konferansıdır. Bu kongre üyeleri, il ve ilçeler için seçilmiş temsilcilerden oluşup yılda bir kere toplantı yapacaktır. Parti il teşkilatı ilk oturumunda, yürütme heyeti, başkan, başkan yardımcısını bir yıllığına seçer ve gerekli şubeleri açılmasını ele alır. Yeni açılan şubelerin onayı ve malı masrafları Merkezi Şûranın Siyasi Komitesine bağlıdır. Parti il meclisi bağlı olduğu il meseleleri için karar almada genel usule göre serbest olup, yapılanları merkezi şûraya bildirir. Merkezi şûraya, parti işlerini yönlendirmek için parti imkânları dâhilinde parti iller teşkilatı arasında bölgesel uyum çalışmaları gerçekleştirebilir. İl ve ilçeler kongre üyeleri partinin en yüksek karar alma merciidir ki, bunlar il ve ilçe konferansları için seçilen üyelerdir. Parti il ve ilçe konferansları yılda bir kere toplantı yapar ve şu yetkilere sahiptir; il ve ilçe teşkilatının raporunu dinleme ve değerlendirme, ilçe genel meclisleri, belediyeler

²³⁸ “Cünbiş Partisi Tüzüğü.”

*için aday belirleme il şûra teşkilatı teyidiyle, parlamentoya girmek için adaylar önerme.*²³⁹

2.8.5. Partinin İl ve İlçe Şûraları

Bu şûralar merkez ve il kararlarını malum il ve ilçelerde uygulama, Milli İslami Cünbiş Partisinin öncelik birimlerini oluşturma ve yönetme, il ve ilçelerde parti gruplarını yönlendirme ve yardımcı olma, Milli İslami Cünbiş Partisinin temel oluşumu öncelik birimleri vardır. Bu da her köyde, her mahallede, her sokakta, her blokta, her yurttan en az beş üye bulunduğu anda konaklama yeri ayarlanır. Öncelik birimler ilk oturumunda kendi aralarından bir yıllığına iki kişiden birini başkan ve birini de başkan yardımcısı seçer. İlk öncelik birimde parti üyeleri 25 kişiden fazla ise, üyelerin sayısına göre şûra yöneticisi de aynı anda seçilir. Öncelik birimlerde 100'den fazla parti üyesi olduğu zaman öncelik birimleri küçük birimler oluşturabilir ve seçimler zamanında şûralar da tesis edebilir. Öncelik birimler partinin halka muhatap olduğu temel halkası olup yerel şûralar tarafından denetlenir.²⁴⁰

2.8.6. Partinin Finansı

Partinin Başkan Yardımcısı Gül Muhammed Erkin'e göre parti finansını üyelere gelen başvuru, üyelik ücretleri ve hibelerden sağlar. Parti tüzüğü ise konuyu şöyle ele alır: *“Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin bütçesi, masraf ve giderlerden oluşmakta olup her yılın başında Merkezi Şûra sekreterliği tarafından düzenlenir ve siyasi komitenin onayından sonra yürütme birimlerine gönderilir. Cünbiş partisi milletvekilleri ile yaptığımız mülakata ve Cünbiş partisi tüzüğüne göre Afganistan Milli İslami Partisinin gelir kaynağı şunlardır; üyelik ödemeleri (aylık olarak ödenecektir), katılım ödemeleri (yeni katılan ödemeleri), yardımlar, nakit olarak, menkul ve gayrimenkul ki bunlar partinin iç ve dıştaki üyelerinin yardımlarından ibarettir. Kâr müesseselerinden gelen gelirler; parti yasalar*

²³⁹ Parti tüzüğü'nün il ve ilçe konferansları bölümünde yer almaktadır.

²⁴⁰ Parti Tüzüğü.

*çerçevesinde kâr girişimlerinde katılabilir, devletin yardımları ki bunlar seçimlerin masrafların için ödediği yardımdır.*²⁴¹

Afganistan Milli İslami Partisinin masrafları genel olarak şunlardır: “*Hizmet masrafları iletişim, ulaşım, kira, kırtasiye) devamlı çalışanlar için, basın-yayın, propaganda, afiş, kurultay ve konferans masrafları, planlanmamış masraflar, Afganistan Milli İslami Partisinin %10 masraflarını şehit aileleri, engelliler ve diğer hayır kurumları için harcayacaktır. Üyelik ödemeleri ve katılım ödemeleri Merkezi Şûra tarafından onaylanacaktır. Mali konularda şeffaflık, hesap verme partinin temel metotlarından olup yolsuzluk yapanlar, kamu malına zarar vermiş sayılır ve parti tarafından cezalandırılacaktır. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi, kendisine zarar veren üyesini mahkemeye şikâyet edebilir ve tazminat alabilir.*”²⁴²

2.8.7. Cünbiş Partisinin Ödül ve Cezaları

Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin herhangi bir üyesi görevleri için başarı gösterdiyse, halkla iyi ilişkiler kurabildiyse, vatan ve millete hizmet edebildiyse bazı ödüllere verilmesi uygun görülmektedir. Nitekim Yerel Şûraların Teşekkürü, Merkezi Şûranın Takdirnamesi, partinin kurucusu anısına madalya takdimi, kişinin posterlerinin partinin yayın kurumlarınca yayınlanması gibi ödüller dikkate alınmıştır. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin üyelerinden, parti tüzüğüne karşı çıkması, parti faaliyetlerine katılmaması, yasadışı işlere girmesi, yurttaşların hukukunu gasp etmesi durumlarında aşağıdaki cezalar uygulanır; tavsiye etme, ihtar verme, yazılı ihtar verme, görevden uzaklaştırma, parti yöneticiliğinden azletme, parti üyeliğinden ihraç etme gibi cezalar uygulamaktadır.²⁴³

2.8.8. Partinin Dış Politikası ve Uluslararası Yardımı Meselesi

General Dostum’un 1992 yılında Dr. Necibullah hükümetinden ayrılarak kuzeye çekilmesi ve aynı yılda Cünbiş partisinin kurulması Kuzey Afganistan’da özerk bir yapıyı hazırlamıştır. Kuzeyde “Cünbiş Parası”, “Cünbiş pasaportu” basılmış, başta Türk cumhuriyetleri olmak üzere birçok Orta Asya ülkesinde Cünbiş

²⁴¹ Parti tüzüğü’nün bütçe bölümünde yer almaktadır.

²⁴² Parti Tüzüğü.

²⁴³ Parti Tüzüğü’nde Yer Almaktadır.

Partisini temsil eden temsilcilikler açılmıştır. Özellikle bu dönemdeki Türkiye Cumhuriyetinin Dostum'a verdiği maddi ve manevi destek birçok şeyi değiştirmiştir. 1992 yılı sonrasında General Dostum'un Türkiye'ye gelmesi,²⁴⁴ Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın kendi makam arabasını Dostum'a hediye etmesi bölgeye verilen anlamlı bir mesaj olarak değerlendirilmiştir. Ancak şu bir gerçektir ki Taliban hareketinin ortaya çıkması ve Turgut Özal'ın vefat etmesi Kuzey Afganistan'da bir Türk devleti kurma idealini yarım bırakmıştır. Partinin uluslar arası yardım konusuna gelince parti yöneticileri farklı düşünmektedir. Mesela kendisiyle mülakat yaptığımız Cünbiş Partisi Genel Başkan Yardımcısı Gül Muhammed Erkin uluslararası yardımı partinin daha iyi çalışması ve demokratikleşmesi için kullanılmasından yana bir tavır sergilerken, Cünbiş Partisi yetkilileri yardımların alınmamasını savunmaktadır.²⁴⁵

2.8.9.Cünbiş Partisinin İlkeleri

Mülakat yaptığımız sırada Cünbiş Partisi Genel Başkan Yardımcısı Gül Muhammed Erkin'e partiniz politikalar konusunda nasıl bir tutum izlemektedir diye sorduğumuzda "*Partimiz reformlar ve değişimler partisidir. Partimiz sürekli kongrelerini yapar bu konuda gereken değişimleri getirir. Başta genel başkan olmak üzere yönetim kurulu toplanır. Alınması gereken kararlar alınır ve meclise verilmesi gereken teklif varsa sunarız diye cevap verir.*" Ayrıca partinin tüzüğü partinin politikalarını şöyle sıralar: "*Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi, ülkenin egemenliği, toprak bütünlüğü ve parçalanmazlığının korunması, çoğulcu demokrasi ve sosyal adalet ilkelerine dayalı siyaset izlenmesi, yasanın üstünlüğü ve milli güvenliğinin sağlanması için mücadele etme, Afganistan'ın geleceği için federal yapıyı destekleme, özgür, serbest, tek kişi tek oy sistemli seçimleri destekleme, dünya ve bölgede barış ve güvenliğin sağlanmasında yardımcı olma, her türlü terör ve eşkıyaya aleyhine mücadele etme, ülkenin tüm etnik gruplarının meselelerini adil bir şekilde çözülmesine katkıda bulunma ve milli egemenliği sağlama, barış, istikrar, özgürlük, demokrasi ve siyasi, içtimai faaliyetleri destekleme, İslam kuralları ve örfi adetlere göre oluşturulan yargı sistemini destekleme, Kabil ve diğer büyük şehirlerde*

²⁴⁴ Andican, a.g.e., s. 734.

²⁴⁵ Yaptığımız mülakat bölümünden alınmıştır.

BM barışı savunma güçlerini destekleme, tek ordu sistemi ve emniyet güçleri oluşturulmasını destekleme, yasa dışı taşınan silahların toplanması, modern bir toplum oluşturulmasını, ifade ve basın özgürlüğünü, insani değerlere saygı duymayı destekler.”

Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi, iç ve dış olanaklarla ülke ekonomisini ihya etme, yabancı yatırımcıları teşvik etme ve serbest ekonomi piyasayı geliştirme, mal alışverişi için transit ve coğrafi konumun etkin kullanımını destekler. Üreticileri kollama, genel olarak ziraatı geliştirme, kadın haklarını koruma, onlara yasal olarak sosyal faaliyetlerde katılımını sağlama, şeffaf nüfus sayımı ve idari birimleri yeniden yapılandırma ve geliştirme, kardeşlik hissini geliştirme, bütün milliyetlerin manevi değerlerine dil ve geleneklerine saygı gösterme, ana dilde eğitim şartlarını temin altına alma, bütün yurttaşların gösterişlerine, sosyal faaliyetlerine zemin hazırlama, eğitimsizliğe karşı mücadele etme, çocuk ve gençleri geliştirme, yeni genç nesli koruma, onlara ilmi, tıbbi, sıhhi şartlar hazırlama, çocuk ve anneler için içecek su hazırlama, uyuşturucu kaçaklığına karşı mücadele, kamu malını suiistimali ve içtimai ahlaksızlıklara karşı mücadele etme, evrensel insan hakları beyannamesi ve uluslararası antlaşmaları savunma, ülkenin dış politikasını, ülkenin milli menfaati destekleme, dünya ülkeleriyle güzel ilişkiler kurma, içişlerine karışmama, toprak bütünlüğüne saygı gösterme gibi ilkelerden oluşmuştur.²⁴⁶

2.8.10. Parti Liderinin Hakları

Yine bu konuya Cünbiş Partisi genel başkan yardımcısı Erkin'den aldığımız bilgilere dayanarak giriş yapmak daha uygun olacaktır. Ona göre partinin lideri General Dostum'dur. Ancak her kongre sonrasında parti başkanı değişmektedir. Mesela en son kongrede Seyit Nurullah Sadat yerine Azizullah Kargar seçilmiştir. Parti tüzüğü ise bu konuda şöyle açıklık getirir: *“Cünbiş partisinin tüzüğünün belirttiğine göre, Orgeneral Abdurreşid Dostum, Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin kurucusu ve lideri ve halkın ulusal kahramanıdır.²⁴⁷”* Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi, kurucu liderin, ülke ve halkın refahı için büyük hizmetlerinden

²⁴⁶ Parti Tüzüğü.

²⁴⁷ Bek, a.g.e., s. 85.

dolayı, üyeler arasında ona karşı saygı gösterilir ve buna teşvik edilir. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin Merkezi Şûra başkanı, ulusal meseleler, uluslararası karar alma, hükümetle ilişki kurma konularında kurucu lider ile danışır. Partinin kurucu lideri, hayat boyunca aşağıdaki ayrıcalıklara sahiptir:

“Partinin bütün teşkilatlarında kurucu liderinin posterinin asılması, kurultay fahri üyeliği, kurultay resmi açılışını yapma, kurucu liderin anı madalyasının yapılması, onun imzasının taşınması ve aktif olarak başarı gösteren Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin üyesine ödül olarak verilmesi, parti içi kargaşa, kriz çıktığında kurucu lider, Merkezi Şûra başına geçer. Merkezi Şûra başkanı vefat etmesi veya istifa etmesi durumunda, kurucu liderin yeni bir kurultay gerçekleştirme, geçici olarak Merkezi Şûra başkan yardımcısının başkan tayin etme yetkisi vardır. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi parti tüzüğüne göre, kurucu liderin, fiziki, siyasi, hukuki, dokunulmazlığı korunacaktır. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin kurucu lideri, partinin gelişmesi, yükselmesi için, kendi siyasi itibarını kullanacaktır.”²⁴⁸”

2.8.11. Cünbiş Partisinin Sembolleri

Cünbiş partisinin tüzüğünde anlatıldığı gibi Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin bayrağı şu şekildedir: “Partinin bayrağı, siyah, kırmızı ve yeşil renklerden oluşmaktadır. Bayrağın uzunluğu eninin iki katıdır. Sol tarafı yarı yukarı olup, partinin logosuyla tezyin edilmektedir. Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin logosu şöyledir; logosunun merkezinde Afganistan’ın haritası, ortasında mihrap, minber, çevresinde kılıç ve yukarı tarafı Kelime-i Tayyibe ile tezyin edilmektedir, yukarı çıkış kısmında dağın arasında güneş doğmaktadır. Kenarları iki buğday başağıyla sarılmış, kelime-i şahadet ve Allah’ü Ekber ile tezyin edilmekle birlikte Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi kelimeleri yazılmaktadır.” Partinin seçim logosu ise şöyledir: “Yürümekte olan genç atın resmi olup, yeşillikler üzerinde koşmakta ve izzetli ve şerefli bir Afganistan için yorulmadığı gösterilmekte, refah ve barışı simgelemektedir. Seçim zamanında Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin

²⁴⁸ Parti Tüzüğü’nün Lider Bölümü,

üyelerinin adaylığı at logosuyla tanıtılacaktır. Afganistan Milli İslami Cünbiş partisinin her il ve ilçe teşkilatı parti logosunu içeren özel mührü sahiptir.”²⁴⁹

2.9. Cünbiş Partisinin Temel Faaliyetleri

2.9.1. Cünbiş Partisinin Misyonu, Stratejisi ve Türk Varlığını Koruma

Cünbiş Partisi Genel Başkan Yardımcısı Gül Muhammed Erkin’e partinizin temel gayesini nasıl tasvir edersiniz diye sorduğumuzda şöyle bir cevapla karşılaşmıştık: “*Cünbiş partisi Afganistan siyasetine yön veren bir partidir. Mesela diktatör rejimler Cünbiş Partisi etkisiyle ortadan kaldırılmıştır. Tabii ki, partimizin hedeflerini parti lider belirler diyerek Cünbiş partisinin üç ana meselesi olarak halkların haklarının temini, yolsuzluk ve uyuşturucu ile mücadele, Afganistan’ın milli birliği ve toprak bütünlüğünü dile getirmiştir.*” Erkin, bunun yanı sıra Cünbiş partisinin her seçime göre hedeflerini değiştirdiğini de vurgulamıştır. Ancak tarihe dönüp baktığımızda bu mücadelenin uzun zamandan beri süredir geldiğine şahit oluruz. 1747 yılında Peştun asıllı Ahmet Şah Durani’nin bugünkü Afganistan’ın güney illerini ele geçirmesiyle bölgedeki Türk hâkimiyetine son vermiş, başkenti Kandahar olmak üzere bir Afgan devleti olarak Afganistan’ı kurmuştur.²⁵⁰ Bu tarihten itibaren günden güne Peştun işgali devam etmiştir. 1737 yılında İran’da Nadir Kuli Afşar vefat ederken Türkistan’da da dağılmalar baş göstermiştir. Yıllarca Moğol ve Özbek esaretinde bulunan Ruslar bu durumu fırsat bilerek Türkistan topraklarına saldırmaya başlamıştır. Ruslar 17. Yüzyılda Harezmi ve Hive’ye saldırmış fakat Özbek halkının cesurca direnişiyi yenilgiye uğramış ve birçok mali zarar görmüştür. Ruslar yine ikinci kez 1839 yılında Harezmi ile Hive’ye saldırmış, dokuz bin deve yüklü donanımla gelen Ruslar yine yenilgiye uğramışlardır.²⁵¹

Ruslar üçüncü kez 1873 yılında Hokand tarafına saldırıya geçmiş, Taşkent Hanı Melle Han Rusların tahrikiyle öldürülmüş ve Hokand Han’ı Hudayar Han Ruslara esir düşmüş, yerine oğlu Abdulkerim Han Padişah tayin edilmiş fakat daha sonra Hindistan’a gitmek zorunda kalmıştır. Aynı yılda Peştunlar Belh Valisi Naib

²⁴⁹ Cünbiş Partisi Tüzüğü.

²⁵⁰ Saiee, a.g.e., s. 14.

²⁵¹ Kasani, a.g.e., s. 9.

Muhammed Alem Türkistan’da yaşanan olayları fırsat bilerek Peştun Hükümdarı Emir Şir Ali Han’ın emriyle Meymene’ye saldırmış, Afgan Valisi, Meymene’yi işgal etmek için altı ay savaşmış, Meymene halkından 150 bin kişi öldürülmüştür.²⁵²

Meymene’ye daha önce de 1868’de Emir Abdurrahman komutasında saldırı düzenlenmiş ancak Meymene halkı taş, sopa ve benzeri şeylerle savunmaya geçmişlerse de yenilgiye uğratılmıştır. “*Meymene Tarihi*” adlı eserin sahibi M. Kazım Emîni’nin aktardığına göre Afganlar (Peştunlar) altı gün boyunca bütün donanımıyla şehre girememiş ancak bir hile²⁵³ hazırlayarak Meymene’nin kalesine girmiştir. Peştunlar ilk gün şehir halkını öldürmeyi yasaklamakla birlikte yağmaya izin verilmişlerdir. Daha sonra şehrin büyükleri türlü bahanelerle hapse atılmış ve öldürülmüştür. Tarihi eserler ve kitaplar yakılmıştır.²⁵⁴

İşte 1747’den itibaren 1980’lere kadar ülkedeki Türk varlığı inkâr edilmiş, sindirilmek için çeşitli politikalar izlenmiştir. Asimile edilmeye çalışılmış, yer isimleri değiştirilmiş, politik olarak Afgan (Peştun) göçmenleri Türk bölgelerine yerleştirilmiştir. Dünya Afganistan’da Türk varlığını 1980’lerde Azat Bek’in Kuzey Afganistan İslam Birleşmesi ve 1992’de Abdurreşid Dostum’un son komünist hükümeti Dr. Necibullah’ın devirmesiyle öğrenmiştir.²⁵⁵

2.9.2. Askeri Alandaki Gelişmeler

Dostum, Dr. Necibullah hükümetinde o kadar güçlenmiştir ki, Kuzey Afganistan’ın güvenlik işlerinden sorumlu ve Dr. Necibullah yanlısı General Taç Muhammed, Dostum’dan korkmaya ve şüphe duymaya başlamıştır. Dostum’un halkla yakın ilişkileri onun şüphesini daha da arttırmıştır. General Taç Muhammed, Dostum’un hakkında hep rapor tutmuş, sürekli merkeze bildirmiştir.²⁵⁶ “*Dostum, Azat Bek’in adamıdır*” bilgisini ekleyince onun gıyabında tutuklama kararı çıkartmış, ancak Dostum, güçlü istihbarata sahip olduğu için durumu hemen fark etmiş ve

²⁵² Kasani, a.g.e., s. 10.

²⁵³ Kilo metrelerce yeraltından tünel kazarak şehre girdikleri anlatılır.

²⁵⁴ Muhammed Kazım Emîni, *Yadname-i Nefir Frayabi*, Afgan Mesleki Yayınları, Mezar-i Şerif, 2004, s. 39.

²⁵⁵ Selim, a.g.e. s. 154.

²⁵⁶ Şaruk, a.g.e. s. 292.

dikkatli davranmıştır. Tam bu sırada Belh ilinin Devlet Abat ilçesi mücahit gruplar tarafından ele geçirilmiş ve Dostum 53. Tümen komutanı olarak devreye girmiş, ilçeyi mücahitlerden geri almış, kendisi de o ilçede kalmıştır. Dostum'un o ilçede kalması çeşitli söylentiler yol açmış ve gerçekte bu olay Dostum ile Dr. Necibullah'ın yol ayrımını alevlendirmiştir. Doğal olarak devlet başkanı Dr. Necibullah bu gelişmeleri adım adım takip eder, Dostum yanlısı askerleri görevden alır yerine Peştun askerleri tayin etmeye başlamıştır.²⁵⁷

Dostum mücahit gruplarla birleşmek için irtibata geçmiş ve elinde bulunan önemli ölçüde asker ve mühimmatları denetlemiştir. Dolayısıyla Dostum kısa bir sürede Kuzey Afganistan'ın önemli illerinden Meymene, Ser-i Pul ve Belh şehirlerini ele geçirmiştir. Özellikle Belh şehrini ele geçirmesi çok büyük yankı uyandırmıştır. Bu da Afganistan'da İslami hükümetin kurulmasını sağlar, böylelikle Türkler Afganistan siyasetinde yüzyıllar sonra ilk kez söz sahibi olmuştur.²⁵⁸

2.9.3. Cünbiş Partisinin Meclisteki Profili ve Seçim Performansı

Cünbiş partisinin askeri alandaki faaliyetlerinden anlaşılacağı üzere Cünbiş partisi 1992'de kurulduğunda tamamen asker kökenli lider ve asker destekli kurulan bir partidir. Çünkü ülkenin o dönemki şartları bunu gerektirmiştir. Ülkedeki bütün siyasi örgütler silahlanmıştır. Buna yanı sıra iç savaş şiddetli bir şekilde devam etmiştir. Bu durum ancak 2001 sonrası değişmiş az da olsa siyasi partiler silahlardan arınmaya başlamış ve siyasi faaliyetlerde bulunmuştur. Cünbiş partisi de mülakatlarımızda geçtiği gibi 2001'den beri bir Loya Jirge meclisine, üç cumhurbaşkanlık ve iki genel seçimlere katılmıştır. Yine yaptığımız mülakattan anlaşılacağı üzere Cünbiş partisi bu seçimlerden cumhurbaşkanlık seçimlerine genelde koalisyon olarak girerken genel seçimlerde ise tek başına parti adayları olarak girmiştir. Ülkede 2001 sonrası ilk olarak geçici hükümet kurulmuş ve anayasa yapılması için Loya Jirge toplanmıştır. Geçici hükümet ve Loya Jirge'de partiyi temsilen genelde General Dostum bulunmuştur. 2004'te yapılan ilk cumhurbaşkanlık

²⁵⁷ Selim, a.g.e., s. 135.

²⁵⁸ a.g.e., s. 136.

seçimine yine parti dayı olarak General Dostum seçime girmiş bir milyondan fazla oy alarak dördüncü sırada seçimi tamamlamıştır.²⁵⁹

Mülakat yaptığımız Cünbiş Partisi Başkan Yardımcısının beyanına göre ülkede 2005'te genel seçimler yapılmış, Cünbiş Partisi otuz civarında milletvekili meclise sokarak meclise en çok milletvekili sokan üçüncü parti olmuştur. 2009'de Cumhurbaşkanlık seçimlerine gelince Cünbiş Partisi koalisyona gitmiş ve birçok siyasi parti ile bağımsız aday Hamid Karzai'yi desteklemiş ancak seçim sonrası devre dışı kalmıştır. Milletvekillerinin verdikleri mülakata göre 2010 seçimleri Cünbiş Partisi düzgün yönetememiş aday çokluğu nedeniyle birçok ilde oy kaybına uğramış sadece yirmi civarında milletvekili meclise gönderebilmiştir.²⁶⁰

2014 cumhurbaşkanlık seçimlerine gelince Cünbiş Partisi, partinin lideri General Dostum'u devlet başkanı birinci yardımcısı aday göstermek şartıyla Eşref Gani'i desteklemiş, seçim Cünbiş Partisi lehine sonuçlanmış Eşref Gani Cumhurbaşkanı olarak seçilirken, General Dostum da cumhurbaşkanı birinci yardımcısı olarak seçilmiştir. Tüm bu anlatılardan ve yaptığımız mülakattan şu neticeye varırız ki Cünbiş Partisi Afganistan siyasetinde önemli rol oynayan ve yeterince ardında Türk nüfusunu alan güçlü bir parti olmuş ancak aldığı konumu iyi yönetememiş veya güçlü siyaset yapan Peştun ve Taciklere karşı siyasi mümkün deneyimsizliği sebebiyle pasif kalmıştır. Mülakatlardan anlaşıldığı ve bizzat gözlemlediğimiz üzere Cünbiş Partisinin daha güçlenmesi gerekirken zayıflamış ve daha çok elemanların kilit konumlara yerleştirmesi gerekirken sistem dışında kalmış, yetkin yerlere gelememiştir. Cünbiş Partisinin 2011'de Afganistan Temsilciler Meclisine giren milletvekilleri ise şunlardır:

1. Beşir Ahmet Tahyanc

Cünbiş Partisi Faryab ili milletvekili Tahyanc, 1975'te Faryab ilinin merkezi Meymene şehrinde Özbek Türkü bir ailede doğmuş, 1991'de Andhoy Ebu Müslim Horasani Lisesini bitirmiş, 2005'te Faryab ili meclisine seçilmiş ve 2011'de ise Cünbiş Partisi milletvekili olarak Temsilciler Meclisine girmiştir. Tahyanc, Özbek Türkçesi, Farsça, Peştunce ve İngilizce bilmektedir.

²⁵⁹ Yusufi, a.g.e., s. 102.

²⁶⁰ Cünbiş Partisi başkan yardımcısı Gül Muhammed Erkin ile yapılan mülakata göre.

2. Dr. Nakibullah Faik

Cünbiş partisi Faryab ili milletvekili Dr. Nakibullah Faik 1982 tarihinde Faryab ilinin Almar ilçesinde Özbek Türk'ü bir ailede dünyaya gelmiş 1997'de Ali Şir Nevai lisesini bitirmiş, 2004'te Belh Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun olmuş ve 2011'de Cünbiş Partisi milletvekili olarak temsilciler meclisine girmiştir.

3. Muhammed Şakir Kargar

Muhammed Şakir Kargar 1971 tarihinde Faryab ilinin Andhoy ilçesi Özbek Türk'ü bir ailede dünyaya gelmiş, Su ve Elektrik Bakanlığı yapmış, iş adamı olan Kargar, 2011'de Cünbiş Partisi milletvekili olarak Temsilciler Meclisine girmiş, şimdi ise devlet başkanı Türk Cumhuriyetleri özel temsilcisi olarak görev yapmaktadır.

4. Muhammed Haşim Ortak

1955 tarihinde Faryab ilinin Hoca Sebz-i Puş ilçesinde Özbek Türk'ü bir ailede dünyaya gelen Ortak, 1976'de Kâbil Üniversitesi Mühendislik Fakültesinden mezun olmuş, Faryab, Gazne, Mezar-i Şerif ve Farah illerinde istihbarat memuru olarak çalışmış, Taliban döneminde on yıl Türkmenistan'da kalmış, 2001 sonrasında Faryab Emniyet Müdürlüğüne atanmıştır. Ortak, 2004'te Faryab İl Meclisinden senatör seçilerek Temsilciler Meclisine girmiştir.

5. Fethullah Kaysari

Fethullah Kaysari 1969 tarihinde Faryab ilinin Kaysar ilçesinde Özbek Türkü bir ailede dünyaya gelmiş, 2010'e kadar kumandan olarak çalışmış ve 2011'de ise Cünbiş Partisi milletvekili olarak Temsilciler Meclisine girmiştir.

6. Şükriye Peykan

Peykan 1968 tarihinde Kunduz ilinde Özbek Türkü bir ailede dünyaya gelmiş, Kâbil Meryem Lisesi bitirmiş, 1988'de Kâbil Üniversitesi Ziraat fakültesi mezun olmuş, 2004'te kadar öğretmenlik yapmış, 2011'de Cünbiş Partisi kadın milletvekili olarak Temsilciler Meclisine girmiştir. Peykan, Özbek Türkçesi, Farsça, Peştunca ve İngilizce bilmektedir.

7. Azize Celis

Celis, 1966 tarihinde Ser-i Pul ilinde Özbek Türkü bir ailede dünyaya gelmiş, lisans eğitimini tamamladıktan sonra Cünbiş partisi kadın kollarında aktif olarak rol almış, 2011’de Cünbiş Partisi kadın milletvekili olarak Temsilciler Meclisine girmiştir.

8. Seyit Enver Sedat

Sedat, 1971’de Ser-i Pul ilinde Özbek Türk’ü bir ailede dünyaya gelmiş, lise eğitimi sonrası Türkiye Cumhuriyetine okumaya gelmiş, lisans eğitimini Türkiye’de alan Sedat özel bir televizyon kanalı Ayna TV Genel Başkanlığı görevini yapmış, aktif olarak Cünbiş partisi gençlik kollarında çalışmış ve 2011’de Cünbiş Partisi milletvekili olarak Temsilciler Meclisine girmiştir. Şuanda ise Faryab ili valisi olarak görev yapmaktadır.

9. Dr. İnayetullah Babür Farahmand

1979 tarihinde Cüzcan ilinde Özbek Türkü bir ailede dünyaya gelen Farahmand, lise eğitimini kendi ilinde tamamlamış, Belh Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun olmuş, Cünbiş Partisi gençlik kollarında çalışmış ve 2011’de Cünbiş Partisi milletvekili olarak Temsilciler Meclisine girmiştir. Şu an ise Afganistan İslam Cumhuriyetinin Devlet Başkanı Birinci Yardımcısı Raşit Dostum’un Özel Kalem Müdürü olarak görev yapmaktadır.

10. Amir Abdulvahit Fakirzade

1958 tarihinde Tahar ilinin Bengi ilçesi ve Özbek Türkü bir ailede dünyaya gelen Fakirzade, Talikan Ebu Osman Lisesini bitirmiş, daha sonra mücahitler safına girmiş, 2011’de Cünbiş Partisi milletvekili olarak Temsilciler Meclisine girmiştir.²⁶¹

2.9.4. Eğitim Alanındaki Gelişmeler

Komünist rejimin son Devlet Başkanı, Dr. Necibullah’ın yıkılmasıyla büyük bir dönüşüm yaşanmış, yıllarca görmezden gelinen mağdur Türk ulusu hak ettiği mevkiye ulaşmış, kendini idare edecek hale gelmiştir. Tabii ki, bu gelişmelerin

²⁶¹ NDI (National Democratic Institute For International Affairs, Guide to Afghan Politics, April, 2011, s.s. 54–238.

temelini oluşturan eğitim yuvaları (üniversiteler, okullar, medreseler) açılmış ve komşu ülkelere eğitim görmek üzere öğrenciler gönderilmiştir. 16 Ağustos 1993 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın girişimiyle 500 Türk öğrenci Türkiye'ye getirilmiş ve farklı üniversitelere yerleştirilmiştir.²⁶²

Ayrıca, diğer Türk Cumhuriyetleriyle de iyi ilişkiler kurulmuş, eğitim görmeleri için öğrenciler gönderilmiştir. Bu ülkelerde eğitim gören öğrenciler 2000'den sonrası önemli görevlere gelmiş, doktor, mühendis ve siyasetçi olarak çalışmışlardır. Cünbiş partisi, sadece Türk cumhuriyetlerine öğrenci göndermekle yetinmemiş, Rusya, Suudi Arabistan ve Avrupa gibi ülkelere öğrenciler göndermiş, halk için yeni sanatçı, gazeteci ve yeni spikerlerin yetişmesini sağlamış, bunun dışında Cünbiş Partisi Başkan Yardımcısı Gül Muhammed Erkin'in verdiği bilgilerine göre yurt içinde de “*Hedef*”, “*General Abdulraşid Dostum*” eğitim kurumları adı altında kurslar açılmıştır.²⁶³

2.9.5. Türk Dilinin Resmileşmesi

Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisinin en önemli faaliyetlerden birisi de Türk Dillerinin (Özbek ve Türkmen Türkçesi)²⁶⁴ anayasal olarak tanınması, ülkenin üçüncü bölgesel resmi dili olarak kabul edilmesi ve bu dilde eğitim almasını yasal olarak sağlamasıdır. Mülakatta geçtiği gibi Türk dilinin resmileşmesi ve ana dilde eğitim Cünbiş partisinin ana meselesi olmuştur.²⁶⁵

2001 sonrasında geçici hükümet kurulmuş, halk meclisi manasına gelen Luye Jirge oluşturulmuş, yeni anayasa hazırlanmış, yeni istiklal marşı yazılmıştır. Bu yeni anayasada ve istiklal marşı dizlerinde tüm milliyetlere yer verilmiş, az da olsa demokratik haklara yer verilmiştir. Tabii ki, bu kendiliğinden olmamış, başta Dostum olmak üzere halk meclisine katılan halk temsilcilerinin mücadelesiyle gerçekleşmiştir. Yeni oluşturulan anayasanın 16. maddesinde konu şöyle

²⁶² Selim, a.g.e., s. 137.

²⁶³ Bizzat gözlemlerde bulundum ve ayrıca Ayna TV arşivlerinde video haber olarak bulunmaktadır.

²⁶⁴ Şarık, a.g.e., s. 199.

²⁶⁵ Aysultan Hayri, **Afganistan'da Türkçe Öğretiminin Tarihi**, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 99.

zikredilmiştir: “Peştunca ve Farsça ülkenin iki resmi dilidir. Bu diller dışında Özbekçe, Türkmençe, Belüççe... Kendi bölgelerinde üçüncü resmi dil olarak kabul edilmiş ve bu dillerin geliştirilmesinden devlet sorumlu kılınmıştır.”²⁶⁶ Şunu zikretmemiz gerekir ki her ne kadar ülkenin üçüncü resmi dili olarak anayasada yer alsa bile uygulamada çok da kendini göstermemiştir. Özbek ve Türkmen Türkçesinde basılan kitaplar depolarda bekletilerek yok olmuş, başta milli TV olmak üzere birçok TV kanallarında yayın hissesi verilmemiştir. Bu dilde yazan çizen kişiler devletçe teşvik edilmemiştir.²⁶⁷

2.9.6. İletişim ve Basın-Yayın Alanındaki Gelişmeler

Yaptığımız mülakatlarda geçtiği gibi Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi, medyanın önemli bir güç olduğunun farkına varmış ve bunun gelişmesi için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır. Denetiminde bulunan her ilde birer yerel radyo-televizyon ve gazete açmıştır. Ayrıca her ilde Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi adında günlük, haftalık ve aylık olarak düzenli gazete basılmıştır. 2001 sonrasında bu konuda daha da bir ciddiyet göstermiş ve Afganistan tarihinde bir ilki gerçekleştirmiş, ilk özel kanal olarak Ayna Televizyonunu açmıştır. Bu televizyon, ağırlıklı olarak Türk dilleri olmak üzere Peştuca ve Farsça yayınlar da yapmıştır. Ayrıca, 2011’de Dostum Vakfı adı altında, sosyal ve yardım faaliyetlerinde bulunan bir vakıf açılmış, 2013’te ise Şibirgan ilinde ilk Özbek ve Türkmen Türkçesinde yayın yapan Batur TV faaliyete başlamıştır. Şöyle genel olarak bakıldığında Afganistan Milli İslami Partisi, farklı zaman ve zemine göre kendini ayarlamış, mensuplarına hizmet sunmaya çalışan bir parti olduğu sonucuna varılır.²⁶⁸

²⁶⁶ Afganistan Esasi Kanunu 16. Maddesi.

²⁶⁷ Veli Muhammed Hadid, “Niye Seçimlerde Özbekçe Afişler Yok?,” http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2013/09/130924_109_election_advertise_afghanistan, (27.06.2015).

²⁶⁸ BCC Persion, “Özbekçe ile İlgili Basın-Yayının Gelişmesi”, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2013/05/130504_k03_uzbik_media_televisions, (13.12.2015).

2.10. Partinin Lideri Raşit Dostum'un Hayatı ve Şahsiyeti

Abdurreşid Dostum 1953 tarihinde Afganistan'ın kuzeyindeki Şibirgan şehrine bağlı Hoca Dukuh ilçesinde dindar ve çiftçi bir ailede doğmuştur. Babası Abdurrehim annesi Anbar Şah, Özbek asıllı bir Türk ailedendir.²⁶⁹ Abdurreşid Dostum “Durdu” ailesine mensuptur. Çocukluk dönemi yoksulluk içerisinde çiftçilik ve çobanlık yaparak geçirmiştir. O gençlik döneminde Şibirgan şehrindeki doğal gaz fabrikasında işçi olarak çalışmaya başlamış, kısa bir süre sonra sendika başkanlığına yükselmiştir. Bu arada 27 Nisan 1978 tarihinde gerçekleştirilen devrimde Serdar Muhammed Davut Han öldürülmüş, yerine Nur Muhammed Tarakki, Devlet Başkanlığına getirilmiştir.²⁷⁰

Bu dönemde askere çağırılan Abdurreşid, Afganistan istihbarat örgütü HAD'de er olarak görev yapmıştır. Muhaliflere karşı başarı sağlaması üzerine, emrine yüz kişi verilerek komutan yapılmıştır. 1980'li yılların ortalarında, taşıdığı (Dostum) adını resmen kullanmaya başlamıştır. Bu sırada Sovyetlerle mücahit denilen gruplar savaşmaktaydı. Mücahitler Suudi Arabistan ve Pakistan'ın desteğiyle Afganistan'da Sovyetlerle çatışmıştır. Bu mücahit grupların Afganistanlı Türklere ve mazlum halka almış oldukları tavırlar Abdurreşid Dostum'da milli şuurun uyanmasına neden olmuştur. Kuzey Afganistan'da kendi arkadaşlarıyla beraber bir birlik oluşturarak hak aramaya başlamıştır.²⁷¹

Zamanla başarı basamaklarını kat eden Abdurreşid, milletine geçmişte yaşatılmış olan zulüm ve haksızlıkların önüne geçmeye çalışmıştır. Aslında, hor görülen, hakkı ve hukuku gasp edilen Türklere böyle bir fırsatı kaçırmamaya çalışmıştır. Böyle bir lidere sahip çıkmamaları bir anlamda onlar için belki de bir daha uzun bir süre yakalanamayacak bir fırsatı kaçırmaları anlamına gelecekti. O sıralarda Abdurreşid Dostum tüm Afganistan Türklere (Özbekler, Türkmenler vs.) tarafından bilinmemiş ancak O, kısa bir sürede başarılarıyla kendini tanıtmıştır.²⁷² Araştırdığımız kaynaklara göre, Dostum, vatan için, milleti için savaşan ve

²⁶⁹ Babor Haya, **Uluslararası Alanda 11 Eylül Sonrası Afganistan**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2014, s. 60.

²⁷⁰ Selim, a.g.e., s. 69.

²⁷¹ Andican, a.g.e., s. 727.

²⁷² Selim, a.g.e., s. 86.

haksızlıklara karşı direnen bir liderdir. Bunu yaparken Dostum, muhakkak hata yapmış olabilir. Yine de Dostum'un aleyhinde söylenen olumsuz şeyler, kara propagandalar, tamamen ideolojik ve Türk düşmanlığı olarak da düşünülebilir.²⁷³

Bunun yanı sıra gücü tekelinde tutmayı seven ve bunu becerebilen bir siyasetçidir. Yaptığım mülakatların sonucuna göre parti içinde sözü geçen tek kişidir. Parti içinde kendine üstün olanı kabul etmemiş, yeri geldiğinde mert, cömert ve cesur olmuş, yeri geldiğinde düşmanlarına ve rakiplerine karşı hiç acımamıştır. Yine çevresindekiler ve yol arkadaşlarından işittiğime göre işlerinde başarılı olmak için gücünün son derecesine kadar kullanmış ve böylece karşısına duranı ve koltuğuna gözü olanı ezmeye ve yenmeye çalışmıştır. En zor durumlarda orduyu iyi yönetmiş ve toplumu kendi siyaseti doğrultusunda çok kısa bir zamanda yönlendirebilmiştir. Açık sözlülüğü ile halkın gönlüne girmiş ve en büyük morali olarak gençleri görmüştür. Hitap tarzı ve siyaset üslubu açık ve sade olmuş, halkın dilinden konuşmuş ve böylece sadece Türkleri değil diğer etnik grupların da sevgisini kazanmıştır.

2.11. Partinin Lideri Raşit Dostum'un Faaliyetleri

Sovyetler Birliğinin Afganistan'dan çekilmesinden sonra Dr. Necibullah Hükümeti içinde mücadelesine devam eden Dostum, kısa bir sürede Afganistan Türklerinin yoğunlukta yaşadığı Kuzey Afganistan'ın (Güney Türkistan) Mezar-i Şerif (Belh) şehri başta olmak üzere yedi ilin kontrolünü ele geçirmiştir. Daha sonra gücünü iyice sağlamlaştırdıktan sonra Mücahitlerle işbirliği yapmış, Rusların son hükümeti Dr. Necibullah'ı devirmiştir. Dr. Necibullah'ın devrilmesi ülkede İslami bir hükümetin kurulmasını da beraberinde getirmiştir.²⁷⁴

Yani uzun zamandır Dr. Necibullah hükümetini deviremeyen Mücahitler, ancak Dostum'un onlarla birlikte hareket etmesiyle bu işi başarabilmiştir. Bu durum Afganistan'da İslami Hükümetin kurulmasında Dostum'un en kilit isim olduğu sonucu doğurmuştur. Dostum, güvenilir bir kişi olması ve Had'in desteğiyle devlet

²⁷³ Yusoufi, a.g.e., s. 101.

²⁷⁴ Selim, a.g.e., s. 130.

Başkanı olan Babrak Karmal tarafından desteklenmiştir. Bu dönemde Hizbi İslami, Cemiyeti İslami, Hareketi İnkılâbı İslami, Hizbi Vahdet-i İslami gibi mücahit partilere karşı savaşarak başarılar sağlamış ve Özbek milisleri komutanı unvanını almıştır. Devlet muhalifleri bir şehri ele geçince, yönetim buraya Dostum’u göndermiş ve orayı Dostum geri almıştır. Dostum, tüm askerlerinin yok olması pahasına şehri geri almış, yönetime iade etmiştir. İşte bu şartlar altında devlet muhalifi gruplarla on yıl savaşmıştır. Devlet başkanı Babrak Karmal döneminde 1985 yılında Tümen komutanlığına getirilmiş, ardından Tümgeneralliğe terfi edilerek, “*Afganistan Kahramanı*” lakabı verilmiştir. 1986- 1993 tarihlerinde iktidar olan Dr. Necibullah, yönetimince Korgeneral rütbesi verilerek ikinci defa “*Afganistan Kahramanı*” lakabı ve daha sonra mücahitler tarafından kurulan İslam Devrimi Devlet Başkanı Sibgatullah Muceddidi tarafından orgenerallik rütbesi verilmiştir.²⁷⁵

Kısacası Dostum kendi ifadesine göre harp okulu okuyan bir general olmamıştır. Cüzcan ili işçi sendikasında çalışan sıradan ilkokul terk bir vatandaşı olmuş, işte merdivenlerden yükselerek yüzbaşı binbaşı, general ve orgeneral olmuştur. Girdiği çatışmalarda üstünlük sağlamış ve böylece dönemin cumhurbaşkanı Dr. Necibullah’ın takdirini kazanarak ve güçlenerek Kuzey Afganistan’ın güçlü adamı olmuştur.

2.11.1. Parti Kurması

Askeri kimliğiyle bilinen Dostum, siyasi bir birliğin de olmasını istemiş, Dr. Necibullah Hükümetini devrildikten kısa bir süre sonra 1992 tarihinde Afganistan Milli İslami Partisi kurulmuş, General Dostum oybirliğiyle partinin ilk kurucu lideri seçilmiştir.²⁷⁶ 1992–1997 tarihleri arasında hem siyasi hem de askeri açıdan Dostum ülkedeki grupların en güçlüsü olmuş, hatta bu dönemde kendi Cünbiş parasını da bastırarak ekonomik açıdan da güçlenmiştir. Dostum kendi dışişleri bakanlığını kurmuş, pasaport çıkartmış ve kendi havayolunu kurmuştur. Böylece kısa bir süre içerisinde askeri, ekonomik ve siyasi bakımdan ülkenin en güçlü ve güvenli bölgesi durumuna gelen Kuzey Afganistan kültür ve eğitim alanlarında da gelişmeye

²⁷⁵ Atai, a.g.e., s. 495.

²⁷⁶ Albayrak, a.g.e., s. 84.

başlamıştır. Bu başarıları ile Dostum birçok ülkeye de milletinin varlığını ve sesini duyurmayı başarabilmiştir. O dönemde Suudi Arabistan, İran, Özbekistan, Türkmenistan, Pakistan, Rusya ve Türkiye, Abdurreşid Dostum'un ikametgâhı olan Mezar-i Şerif'te konsolosluklarını açmıştır.²⁷⁷

Cünbiş Partisi, Güney Türkistan'da yaşayan Özbek, Türkmen, Hazara ve Aymak gibi Türk soylu toplulukların tek çatı altında toplanması ve Afganistan'da hak ettikleri birinci sınıf yurttaş olma mücadelelerini vermiş, bu konuda da büyük başarılar elde etmiş bir siyasi parti olmuştur. Birinci sınıf vatandaşlık makamını kanlar ödemekle elde etmişlerdir. Daha sonra Dostum, kendi dışişleri şefi Abdülmelik Han'ın ihaneti sebebiyle Türkiye'ye²⁷⁸ gelmek zorunda kalmış ancak Vahdet, Cemiyet ve Hareket Partilerinin liderleri Abdülmelik Han'a karşı tavır göstermiş General Dostum'un ülkesine dönmesine destek vermiştir.²⁷⁹

Cünbiş Partisinden önce Türk soyluları temsil eden Kuzey Afganistan Mücahitler Birliği veya İttihadı İslami Mücahidin Şemal, Gürüh-i Kar²⁸⁰ Birliği güçlü bir şekilde faaliyetlerini sürdürmüştür. Ancak Cünbiş Partisi kurulduktan sonra çeşitli nedenlerle yok olup gitmiştir. Merkez Kabil'in Meyvend Caddesi, Yukarı Hisar, Melengcan Tepesi, Gazi Stadyum, Eski Mikruyan'ı, ülkenin genelinde ise; Badahşan, Tahar, Kündüz, Samangan, Belh, Cuzcan, Ser-i Pul, Faryab, Badgis²⁸¹ gibi illeri ve bölgeleri denetiminde tutan Cünbiş Partisi'nin önderi General Dostum, yalnız başına bu işleri yapmamıştır. Muhakkak ki, askeri ve siyasi alanlarda yardımcıları ve danışmanları olmuştur. Mesela Muhammed Resul Pehlivan, Abdulgaffar Pehlivan, Cumahan Hemdert, Abdurrevuf Begi, Abdulmecid Hilal ve General Abdülmümin gibi şahsiyetler onun önemli askeri yardımcılarından sayılırken, Korgeneral Abdülmelik, Muhammed Alim Rezm, Abdulkerim Zari, Abbas Kerimi, Abdulgafur Vatan, Muhammed Muhakkik, Nesim Mehdi, Abdurrahman, Abdulkerim Zari, Mevlevi Osman Salikzade, Mevlevi Abdülkuddüs Rahmani ve Seyit Mansur Nadiri gibi şahsiyetler onun siyasi yardımcılığını

²⁷⁷ Yüceorak, a.g.e., s. 23.

²⁷⁸ Williams, a.g.e., s. 614.

²⁷⁹ Albayrak, a.g.e., s. 4.

²⁸⁰ İşçiler Grubu.

²⁸¹ Albayrak, a.g.e., s. 90.

yapmışlar. Ayrıca Seyit Kamil, Seyit Nurullah, Muhammed Haşim Ortak ve Gafur Han gibi şahsiyetler de Dostum'un emniyet işlerini yürütmüştür.²⁸²

Anlaşıldığına göre Dostum Afganistan siyasetinin devamlı iç savaşla devam etmeyeceği farkına varmış, gelecek dönemin siyaset ve parti dönemi olacağı düşüncesiyle hareket anlamına gelen, temelinde Türk milliyetçiliğini barındıran Cünbiş Partisini kurmuştur. Cünbiş Partisi öyle bir zamana denk gelmiş ki Afganistan siyasetinde rol oynayan ve hakkını aramaya çalışan her bir etnik grup birer siyasi örgüte sahip olmuştur. Afganistanlı Türkleri temsil eden böyle bir geniş çatı bulunmamıştır. Her ne kadar Türkleri temsil eden İttihadı İslami Mücahidin Şemal Teşkilatı mevcudiyet gösterse de birer Hizbi İslami ve Cemiyeti İslami karşı meydan okuyamamıştır. İşte böyle bir boşluğu doldurmak için Cünbiş Partisi kurulmuştur.²⁸³

2.11.2. Dostum ve Kuzey İttifakı

Etnik grup bakımından Peştunların yer almadığı bu ittifakta, eski devlet başkanı ve Cemiyeti İslami Partisinin lideri Burhaneddin Rabbani, suikasta kurban giden Tacik komutan Ahmed Şah Mesud ve kendisine bağlı Cünbiş Partisi güçleriyle daha sonra katılan Özbek General Raşid Dostum'un adları ön plana çıkmıştır.²⁸⁴ Kuzey İttifakı'nın liderliğini Rabbani yapmış, ancak ölmeden önce fiili olarak Ahmed Şah Mesud ağır basmıştır. Daha sonra Dostum'un hâkimiyeti altına girmiştir. Ahmed Şah Mesud'un öldürülmesinden sonra yerine Muhammed Kasim Fehim getirilmiştir. Kuzey İttifakı, 15 bin kişiden oluşan düzenli bir ordudan oluşmuş, komünist devlet başkanı Dr. Necibullah ve Taliban örgütünün düşmesinde aktif rol oynamıştır. Birliğin aktif yöneticilerinden General Dostum ve diğer komutanlar, Mezar-ı Şerife yönelik harekâta binlerce kişiye komuta ederken, ülkenin diğer yerlerinde de ittifakın gerilla birlikleri bulunmuştur. Türkiye'de "Kuzey İttifakı" olarak bilinen oluşum kendini Afganistan'ın kurtuluşu için "Birleşik Ulusal İslami

²⁸² Andican, a.g.e., s. 729.

²⁸³ a.g.e., s. 730.

²⁸⁴ Rasuli, a.g.e., s. 42.

Cephe” olarak adlandırılmıştır. Yine Türkiye’de bu ittifaktan söz edilince Dostum’un adı akla gelmiş neredeyse bu şahsın adıyla özdeşleştirilmiştir.²⁸⁵

2.11.3.Taliban’ın Ortaya Çıkışı ve Cünbiş Partisinin Parçalanışı

İslam Devriminden sonra mücahit grupları kendi aralarında iktidar kavgası verirken bu sırada Pakistan medreselerinde Taliban denilen medeniyetten uzak bir biçimde dini eğitim görmeye başlamıştır.²⁸⁶ Taliban’ın liderliği Peştunların elinde bulunmuştur.²⁸⁷ Bunlar Pakistan İstihbaratı ISI²⁸⁸ tarafında bizzat eğitilmiştir. Mücahitlerin bu kavgası 1996 tarihinde Taliban Örgütünün Kabil kapılarına dayanarak başkenti ele geçirmesine sebep olmuştur.²⁸⁹

Bu dönemde Kuzey Afganistan’daki insanlar eğitim, ticaret vs. alanlarda gelişme göstererek güvenli bir biçimde hayatlarına devam ederken, Afganistan halkının özgürlüğüne düşman bazı ülkeler kuzey Afganistan’ın da Taliban’ın eline düşmesi emellerini taşımışsa da güçlü bir lider olan Dostum’a karşı koyamamıştır.²⁹⁰ Böyle bir zamanda dışarıdan gelip de Dostum’un hâkim olduğu bölgeleri ele geçirmenin kolay olmadığını düşünen düşmanlar Dostum’u içeriden devirmeye çalışılmıştır. Dostum’un dışişleri sorumlusu Abdülmelik adındaki parti üyesini kullanarak Kuzey Afganistan’ın da Taliban’ın eline geçmesini sağlamışlardır. Ne yazık ki bu ihanet Afganistan’da binlerce insanın ölümüne mal olmuştur.²⁹¹

Taliban, Kuzey Afganistan’ı ele geçirince, Dostum milletin büyüklerinin ısrarlıya geçici bir süre Türkiye’ye gelmek mecburiyetinde kalmış ve soydaşlarının yanında ikamet etmeye başlamıştır. Bir yıl sonra ülkesine dönen Dostum, kaldığı yerden mücadelesine devam etmiştir. Ancak şartlar müsait olmadığından bir kez daha Türkiye’ye dönmüştür. Dostum Türkiye’deyken dönemin Türkiye

²⁸⁵ Haya, a.g.e., s. 60.

²⁸⁶ Corona, a.g.e., s. 59.

²⁸⁷ Fatih Dedemen, **Antropolojik İstihbarat Açısından 11 Eylül 2001 Sonrası Afganistan Örneğinin İncelenmesi**, Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Uluslar arası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s., 4.

²⁸⁸ Pakistan Gizli İstihbaratıdır.

²⁸⁹ Bek, a.g.e., s. 2.

²⁹⁰ Büyükbaş, a.g.e., s. 20.

²⁹¹ Muhammed Fahim Tinmes, Bir Türk Lider Olan Org. Abdurreşid DOSTUM, <http://www.turansam.org/makale.php?id=1373>, (06.05.2010)

Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile çok yakın ilişkilerde bulunmuştur.²⁹² İlişkileri o kadar dostane olmuştur ki Özal makam arabasını bile General Dostum'a hediye etmiştir.²⁹³ Ancak Türkiye'nin bu desteği Necmettin Erbakan'ın başbakanlığı sırasında kesintiye uğramıştır.²⁹⁴

Kısacası, Taliban'ın ortaya çıkışı ve Abdülmelik ile birleşmesinin altında Peştun milliyetçiliği yatmıştır. Bu Pakistan'ın desteğiyle gerçekleşmiştir. Çünkü Afganistan tarihinde ilk defa Peştunlar güç kaybetmiş, devlet başkanlığını Burhaneddin Rabbani gibi bir Tacik'e kaptırmış ve Kuzey Afganistan'ı muhtemelen bir sonraki aşaması ayrı bir devletin kurulacağı Özbeklere kaptırmıştır.

2.11.4. 11 Eylül Hadisesi ve Taliban

Taliban'ın zulmünün arttığı bir dönemde 11 Eylül hadisesi gerçekleşmiş, ABD başta olmak üzere bütün dünyanın gözü El Kaide lideri Usame'nin sığındığı Afganistan'a çevrilmiştir. Daha önce de Afganistan'ın güneyinde olan Taliban'ı devirmek için işe başlayan, fakat bunun faturasını meşhur kumandan Abdülhak'ın ölümü ile ödeyen Amerika, bu sefer Kuzey Afganistan üzerinden bu hedefini gerçekleştirmek istemiştir. ABD bu kez, Kuzey Afganistan'da önemli bir nüfuz sahibi olan Dostum'dan yardım istemiştir. Milletın sıkıntısını göz önünde bulunduran Dostum bu teklife evet cevabını vererek NATO güçleriyle birlikte Taliban rejimini devirmeyi²⁹⁵ başarabilmiştir.²⁹⁶ Ne yazık ki daha sonra ABD, Dostum'u yalnız bırakmış ve hatta yok etmeye çalışmıştır.²⁹⁷

Kısacası 11 Eylül hadisesi Batı ve Doğu bloğunun bir hesaplaşması olmuştur. Çünkü Sovyet döneminde Mücahitleri destekleyen batı, Mücahitlerin zaferinden memnun kalmamış ve umduğu ılımlı bir İslam devleti kuramamıştır. Hatta destekledikleri mücahitler kendilerine kaşı çıkmaya başlamış, Batıya karşı bir tehdit

²⁹² Yusoufi, a.g.e., s. 102.

²⁹³ İrfan Ülkü, **Büyük Oyundaki Türk Enver Altaylı**, 2008, s., 304.

²⁹⁴ Farida Labib Raof, **Türkiye'nin Afganistan Politikasının Türkiye-Avrupa Birliği Açısından Önemi**, Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslar arası İlişkiler Enstitüsü Avrupa Birliği Yüksek Lisans Tezi, 2012, s. 60.

²⁹⁵ Williams, a.g.m., s.s. 611–612.

²⁹⁶ Selim, a.g.e., s. 249.

²⁹⁷ İnsan hakları ihlali iddiasıyla mahkemeye çekmeye çalışmıştır.

oluşturmaya başlamıştır. İşte bu tehlikeyi yok etmek ve Afganistan gibi stratejik bir bölgede kendi üstünlüğünü sağlamak için 11 Eylül senaryosu yazılmış, Taliban'ı yok etme bahanesiyle ülkeyi işgal ederek uzun müddetli güvenlik anlaşmaları başlığı altında ülkeyi kendi kontrolü altında tutmuştur. Çin'in, İran'ın ön gördüğü doğru çıkmış, masum halk ezilmiştir.²⁹⁸

2.11.5. Cenk Kalesi Hadisesi ve Dostum

Mezar-i Şerif'ten yaklaşık 13 km uzak olan Cenk kalesi (Kale-i Cengi) 128 yıl önce savunma amaçlı yapılmıştır. Kale kimin elinde geçti ise o kişi bölgenin hâkimi olmuştur. Türk ve dünya kamuoyunun bu kalenin tanınması ise 2001 yılında kaledeki Taliban esirlerine karşı yapıldığı iddia edilen katliamla olmuştur. Kuzey İttifakı güçleri öncelikle Taliban milislerine teslim olun çağrısında bulunmuş, siz Müslüman iseniz biz de Müslümansız diye seslenmiştir. “Amerikan savaş uçaklarının da bombaladığı kaledeki çatışmada yüzlerce Taliban askeri can verirken, karşı taraftan da 100 asker ölmüş, 150 kadar asker de yaralanmıştır.”²⁹⁹

Anlaşıldığı üzere “*Cenk Kalesi Katliamı*” diye iddia edilen hadise Amerikan ve dönemin iktidar askerleri³⁰⁰ tarafından isyana karşı bir bastırma girişimi olabilirken bir karalama politikası da olabilir.³⁰¹ Kamuoyunda ise gazeteciler, köşe yazarları bu olayı kimileri katliam, kimileri kıtal, kimileri ise isyana karşı bir bastırma diye adlandırılarak bazıları Dostum’u, bazıları ABD’yi ve bazıları da Taliban’ı sorumlu tutmuşlardır. Ancak Dostum, katliam iddialarını yalanlamıştır.

2.11.6. Kaysar Katliamı ve Taliban³⁰²

Taliban, Kuzey Afganistan’ı ele geçirirken, Kuzey bölgesinin kapısı konumunda olan “Kavurmaç Taarruzu” sırasında Kaysar’da karşılarına kim çıktıysa çoluk, çocuk, kadın ihtiyar demeden yüzlerce insanı öldürerek büyük bir katliam

²⁹⁸ İrfan Polat, **11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Mücadelesi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar arası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 104.

²⁹⁹ Selim, a.g.e., s. 78.

³⁰⁰ Williams, a.g.m., s.s. 611–628.

³⁰¹ Fikret Erten, “*Katliam mı, kıtal mi?*”, Zaman, 01.012.2001.

³⁰² Kuzey Afganistan’da bulunan Faryab ilinin bir büyük ilçesi.

yapmıştır. Sadece giriş kısmı taşla örülmüş bir yeraltı mağarasında kurşuna dizilmiş iki yüz esir bulunmuştur. “Afganlılar eskiden mertliğe karşı, iyiliğe iyilikle hareket ederken, Pakistan istihbaratı eline düşeliden beri namertleşmişler, birbirlerinin kanına susayan birer cani haline gelmişlerdir. Bu cinayetler Afganistan halkının birbirleriyle yıllarca barışamayacakları korkunç bir kan davasının tohumları olmuştur.”³⁰³

Bu arada Taliban’ın “*Kavurmaç Taarruzu*” sırasında başını sıyırıp geçen merminin yanı başında patlamasıyla Dostum’un kulak zarı yırtılmış, kulağında kanama olmuştur. Yıkılan mevzinin altından sağ salim kurtulan Dostum’un boğazından ve kulağından kan geliyormuş. Faryab şehrinden getirilen doktor, Dostum’un tedavi için acilen Özbekistan’a aktarılması gerektiğini söylese de Dostum biran evvel oranın Taliban’ın elinden kurtarılmasını istemiş, yoksa Faryab’ı bütünüyle kaybedebileceğini düşünmüştür. Sonunda “Taliban, Kaysar’ı ele geçirdikten sonra Almarlı ve Faryablı 1100 kişiyi katletmiştir.”³⁰⁴

2.11.7. Dostum’un Türkiye ile İlişkileri

General Dostum’un Türkiye ile ilişkiler 1992 tarihinde Rus yanlısı devlet başkanı Dr. Necibullah’tan desteğini çekmesiyle başlamıştır. Dostum merkezi yönetimden desteğini çekince kısa bir sürede başkent Kabil’i Mücahit gruplar ile birlikte ele geçirmiştir. Ülkede siyaset yapan bu grupların hemen hepsi ya etnik bir temele dayanmış ya da İran, Pakistan ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin sözcülüğünü yapmıştır. Ayrıca örgütlerin en önemli gelir kaynağı olan uyuşturucu üretim ve sevkıyatı da çatışmaların ayrı bir yönünü teşkil etmiştir. Bu örgütlerin hepsi Türklerin yönetim dışında kalmasını hedeflemiştir. Dostum, böyle bir zamanda başkenti birbiriyle çatışan mücahit gruplara bırakmış, kuvvetlerini yeniden kuzeye çekmiş ve Mezar-ı Şerif’te devlet otoritesini pekiştirmiştir. Mezar-ı Şerif kısa zamanda eğitim, ticaret ve ziraat başta olmak üzere her alanda gelişmiştir. Hemen ardından Dostum, Türkiye ile ilişkiler kurmuş, dönemin Cumhurbaşkanı Turgut

³⁰³ Albayrak, a.g.e., s. 33.

³⁰⁴ Bek, a.g.e., s. 337.

Özal'ın açmış olduğu imkânlarla bütün dünyada tanınmıştır.³⁰⁵ Turgut Özal bunun yanı sıra ilk etapta 500 öğrencinin Türkiye'ye gelmesini sağlamıştır.³⁰⁶

Dostum, Kabil'i terk ettikten sonra birbiriyle çatışan mücahit gruplardan umudunu kesen Pakistan ve Suudi Arabistan, Afganistan'ı ele geçirmek için Hindistan'ın Diobent şehri medreselerinde eğitim görmüş gençleri, Taliban'ı örgütlemiştir. Bu medresede esas itibariyle Ehl-i Sünnet âlimlerinin dini kitapları okutulmakla birlikte bu eğitim skolâstik bir yaklaşımla ve medeniyet eksenli bir bakıştan uzak bir şekilde verilmiştir. Bu kesin inançlı robot örgütlenme kısa zamanda gelişmiş ve mücahit grupların hepsini yıkarak kuzey hariç Afganistan'a hâkim olmuştur. 1999 yılında Pakistan Dışişleri Bakanı Dostum'u Taliban'la işbirliği yapmaya davet etmiş ancak Dostum, Devlet Başkanı Rabbani ve eski mücahit gruplardan yana tavır koymuş, Pakistan'la anlaşmamıştır. Bu durumda Tacik asıllı Ahmet Şah Mesut ile Dostum dışında hiç bir mücahit örgütü Taliban karşısında tutunamamış, Pakistan destekli Taliban kısa bir sürede Mezar-ı Şerifi ele geçirmiştir. Böyle bir durumda Dostum, Ankara'ya gelerek Türk yetkililerle durum değerlendirmesini yapmış, sonunda Türkiye, Özbekistan ve İran'da kısa süre bulunduktan sonra Kuzey Afganistan'a tekrar dönmüştür. İkinci kere Dostum, 25 Mayıs 1997'de Türkiye'ye gelmiştir. Ancak bu geliş, Dostum'un dışişleri sorumlusu General Abdülmelik'in Taliban'la birleşmesi ve Kuzey Afganistan'ı devretmesi sonucunda olmuştur.³⁰⁷

Dostum ile Türkiye ilişkileri Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türkiye, ulusal çıkarları doğrultusunda, Afganistan'da stratejik bir noktayı tutan laik çizgideki Dostum'u desteklemek için Turgut Özal döneminde Afganistan'ın kuzeyindeki Mezar-ı Şerif'te Türk Başkonsolosluğu açılmasıyla başlamış, bu karar Demirel tarafından da uygulanmıştır. Ancak Kâbil 27 Eylül 1996'da Taliban'ın eline geçince Refahyol İktidarı döneminde birden Türkiye Cumhuriyeti yardımı kesilmiştir. Güç varlığını Demirel'in askerlerle birlikte verdiği desteklerle sürdüren Dostum, koalisyon hükümetinin Erbakan kanadı Taliban'ın arkasında yer almıştır. O zaman Demirel'in Başbakan Erbakan ile Dışişleri Bakanı Tansu Çiller'e "*Dostum'un*

³⁰⁵ Ülkü, a.g.e., s. 407.

³⁰⁶ Rasuli, a.g.e., s. 59.

³⁰⁷ Labib Raof, a.g.e., s. 80.

ayakta kalması Türkiye açısından hayati değerde Türkiye Dostum'a arka çıkmalıdır" ricasında bulunmuştur. Bu ricanın dikkate alınmaması üzerine, Türkiye'nin diplomatik temsilciliğinin de bulunduğu Mezar - ı Şerif, Mayıs 1997'de Taliban'ın eline geçmiştir.³⁰⁸

26 Mayıs 1997 tarihinde Dostum'un uçağı Esenboğa Havaalanına indiğinde havaalanında Refahyol Hükümetinin Devlet Bakanı Abdullah Gül ile DYP'nin önde gelen isimlerinden Ayvaz Gökdemir tarafından karşılanan Dostum'un Ankara'da beklediği ilgiyi bulamayacağı daha ilk günden belli olmuştur. Dostum, eski Devlet Bakanı Ayvaz Gökdemir'le görüşmeyi kabul etmiş, bakanlığı sırasında Türk Cumhuriyetleri'nden sorumlu olan Gökdemir, Dostum'a geçmiş olsun dileklerini ilettiğini belirtmekle yetinmiştir. Dostum'u daha sonra Başbakanlık Başdanışmanı Kamil Rüştü Yüceoral ziyaret etmiş, ardından Devlet Bakanı Abdullah Gül'le görüşmüştür. Görüşme ardından Gül, Birinci Dünya Savaşından sonra bağımsızlığını kazanan iki ülkeden birinin Türkiye, diğerinin Afganistan olduğunu belirterek, *"Afganistan - Türkiye ilişkileri çok önemlidir. Afganistan özellikle Sovyet işgalinden sonra büyük bir mücadele verdi. Ama maalesef komünizmden kurtulduktan sonra Afganistan'da başka gelişmeler söz konusu oldu"* şeklinde açıklama yapmıştır. Türkiye'nin bu gelişmeleri büyük üzüntüyle izlediğini belirten Gül, sözlerini şöyle sürdürmüştür: *"General Dostum yakın arkadaşlarıyla Türkiye'ye gelmiştir. Bizim misafirimizdir. Arzumuz Afganistan'daki bu sıkıntıların bitmesi, kan ve gözyaşının dinmesidir."* şeklinde açıklama yapmıştır. Ardından Dostum: *"Yardımcım Abdülmelik Han Pakistan istihbaratından 200 bin dolar alıp ayaklandı, bizi hançerledi. Afganistan'daki tüm Türklerin iftiharla hizmet ettiği partiyi surf para için ayaklar altına aldı. Sağlık sorunlarım nedeniyle bir süre burada kalacağım. Ondan sonra bir değerlendirme yaparım. Mezar-i Şerif'teki karargâhımla irtibat halindeyim, mücadelem devam edeceğim. Türkiye savaşı durdurmak için tarafları bir araya getirsin. Türkiye'den tek isteğimiz Afganistan'da savaşın durdurulması için öncülük yapmasıdır. Her iki taraf da Türkiye'ye saygı duyuyor."* şeklinde açıklama yapmıştır. Dostum, Türkiye'den yeterli maddi ve manevi yardım alıp almadığının sorulması

³⁰⁸ Milliyet Gazetesi, "Taliban'ın Dostu Erbakan", <http://www.milliyet.com.tr/2001/09/23/siyaset/siy03.html>, (23.09.2001).

üzerine ise *"Kimseden yardım almamıza gerek yoktu. Zaten Ruslar çekilirken, tanklarını toplarını bıraktılar. Bu yönde yardım almaya gerek yoktu"* karşılığını vermiştir. Dönemin Dışişleri yetkilileri, Dostum'un Özbek asıllı olmasına karşın Özbekistan'da kalmak yerine Türkiye'ye gelmesini, *"Bizi daha yakın hissediyor olmalı"* sözleriyle açıklamıştır.³⁰⁹

Dostum'un Özal ve Demirel'den gördüğü yardımı dönemin Genelkurmay Başkanı, Doğan Güreş şöyle aktarmıştır: *"Özal ile tanışan Dostum'u bana yolladılar. Marmaris'teki askeri kampta konuk ettik. Hatta ihtiyaç fazlası, kullanımı mümkün olmayan bazı askeri kıyafetleri yardım olarak yolladık."*diyerek Dostum'dan yana tavrını ortaya koymuştur. Yine Doğan Güreş, Dostum'un 1997 tarihindeki Ankara ziyareti sırasında şunları dile getirmiştir: *"Bence Dostum güçlü bir insan, iyi bir savaşçı ve lider."*ifadesini kullanmıştır. Dostum'un daha sonra 2001 sonrasında da Türkiye ile ilişkileri devam etmiştir. Dostum, 18 Ocak 2002 tarihinde sığındığı Türkiye'ye, Afganistan Savunma Bakanı Yardımcısı olarak gelmiştir. Dostum için resmi bir karşılama töreni düzenlenmemiş, Başbakan Bülent Ecevit, Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem ile görüşmesi planlanan Dostum, gazetecilerin sorularına *"bir yıldır ayrı olduğum çocuklarımı görmek için buradayım."* şeklinde cevap vermiştir. Ak Parti Hükümeti, Refahyol Hükümetinin tersine Dostum ile dengeli bir ilişki kurmaya çalışmıştır. 05.012.2008 tarihinde Karzai hükümeti ve ABD'nin baskısı altında ev hapsinde olan Dostum'u Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı özel bir uçakla Ankara'ya getirmiştir. Dışişleri Bakanı Ali Babacan, gazetecilerin Dostum'un neden Türkiye'de ve ne kadar kalacağı sorularına³¹⁰ *"General Dostum, Afganistan'ın verdiği bağımsızlık mücadelesinde çok önemli rol oynamış, sevilen bir şahıstır. Kendisinin Türkiye ile yakın bağı da vardır. Dolayısıyla Türkiye'de ailesiyle beraber bir süre bulanacaktır. Ne kadar kalacağı kendi takdiridir."* cevabını vermiştir.³¹¹

³⁰⁹ Milliyet, "Dostum Ankara'ya Sığındı", <http://www.milliyet.com.tr/1997/05/26/siyaset/dostum.html>, (25.05.1996).

³¹⁰ Yeni Şafak, "Türk Dışişlerinden Film Gibi Operasyon, Raşit Dostum Türkiye'ye Getirili", <http://www.turktime.com/haber/TURK-DISISLERI-NDEN-FILM-GIBI-OPERASYON-RASIT-DOSTUM-TURKIYE-YE-GETIRILDI/40046>, (05.12.2008).

³¹¹ Milliyet, "Babacan, Dostum Bir Süre Türkiye'de Kalacak", <http://www.milliyet.com.tr/babacan--rasit-dostum-bir-sure-turkiye-de-misafir-olacak/siyaset/siyasetdetay/05.12.2008/1025203/default.htm>, (05.12.2008).

General Dostum Türkiye ilişkiler Ak Parti Hükümetleri döneminde kısa bir süreliğine kesilse de devam ede gelmiştir. 30 Ağustos 2014 tarihinde oğlunu Kara Harp Okulu Mezuniyeti için Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı tarafından mezuniyet törenine davet edilmiş, mezun olan oğlu Teğmen Yar Muhammed Dostum'un diplomasını vermiştir.³¹² Yine Dostum, 25 Nisan 2015 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın resmi davetlisi olarak Çanakkale şehitleri anma programına Afganistan Devlet Başkanı Birinci Yardımcısı olarak gelmiştir. Ankara'da resmi görüşmelerini sürdüren Dostum Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Başbakan Davutoğlu ile görüşmüştür.³¹³

Bu resmi davette ben dâhil 56 kişi General Dostum'a eşlik ettik. Gelen heyet farklı birimlerle görüşmelerde bulunurken biz de din Danışmanı Mevlevi Muhammed Nebi Eyyübi, Sena Meclisi Münşisi Mevlevi Abdullah Karluk ile Diyanet İşleri Dış İlişkiler Genel Müdürü Halife Keskin'le görüşerek ülkemizdeki dini kurumlar ile ilgili konuları ele aldık.

Neticede Ankara'nın Afganistan'da savaşıyor gruplar arasında izlediği tarafsızlık politikasına rağmen General Dostum'a gösterdiği ilginin iki nedeni var olduğu anlaşılmıştır: Birinci olarak Dostum'un komutanlarının neredeyse tamamı Özbek ve Türkmen asıllı olması olmuştur. İkinci olarak ise Dostum'un laik çizgisi ülkenin orta-güney kesiminde giderek güçlenen köktendinci Taliban hareketinin Türkmenistan ve Özbekistan'a sıçramasına engel olması olmuştur. Üçüncü olarak ve bunlara binaen Türkiye Dostum'a desteğini generalin başkenti sayılan Mezar-ı Şerif'e konsolosluk açacak kadar dışa vurmuştur. Ancak daha sonra General Dostum'un Türkiye'nin devlet politikasına güvenerek Ankara'dan yardım beklentisi, işbaşındaki hükümetin tercihi nedeniyle boş çıkmış, Refahiyol Hükümetinin aldığı tavrından hayal kırıklığına uğradığını gizleyememiş, dört ay sonra ülkesine dönmüş, Taliban'ın işgal ettiği toprakları geri almıştır.³¹⁴

³¹² İhlas Haber Ajansı, "Diplomasını Cumhurbaşkanının Elinden Aldı", <http://www.ihha.com.tr/haber-diplomasini-cumhurbaskaninin-elinden-aldi-386875/>, (30.07.2015).

³¹³ TRT Haber, "Erdoğan, Dostum'u Kabul Etti", <http://www.trthaber.com/haber/gundem/erdogan-dostumu-kabul-etti-180932.html>, (25.04.2015).

³¹⁴ Enis Berberoğlu, "General Dostum'un Dostları, Düşmanları", <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/09/15/28922.asp>, (14.09.2001)

General Dostum Türkiye ilişkilerini olumlu veya olumsuz etkileyen bazı faktörleri söylemeden geçmemek gerektiği kanaatini taşıyarak bu çerçevede şunları zikretmemiz gerekir. Bir kere General Dostum'un Özbek asıllı bir Türk olması Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Türk Dünyası birleşmesi idealini taşıyan Turgut Özal'ın desteğini sağlamıştır. Dostum'un laik ve milliyetçi bir görüşe sahip olması, Milli Görüşü ve muhafazakâr iktidarın başbakanı Necmettin Erbakan'ın desteğini olumsuz şekilde etkilemiştir. Milli Görüş çizgisinden ayrılan Erdoğan ve Ak Parti Hükümetleri döneminde ise bu ilişkiler bağılıklar öte karşılıklı menfaatlere dayanmıştır. Ak Parti Hükümeti Dostum'un Afganistan'daki ağırlığına göre ilişki kurmuştu. 2009'de Türkiye'den dönerek Türkiye baskısından ötürü cumhurbaşkanlık seçimlerinde Hamid Karzai'yi desteklemiş, ancak seçim sonrası yalnızlaştırılmıştır. Bu arada Ak Parti Hükümeti başta Dışişleri bakanı Ahmet Davutoğlu'un koyduğu tavırla Dostum'dan desteğini çekmiş, Cünbiş Partisi başındaki kişilerle irtibat kurarak Türkiye'den giden yardımı onlara vermeye başlamış, doğal olarak Dostum'u çok rahatsız etmiştir. Kısa bir süre sonra Ak Parti Hükümetinin desteklediği kişiler başta Mohammad Aleem Saiee (Cüzcan Valisi), Seyit Nurullah Sadat (Cünbiş Partisi Başkanı) halkın protestolarıyla ve parti yönetimin kararıyla görevden uzaklaştırılmıştır. Dostum'un arkasındaki halk desteğini gören Ak parti hükümeti bu tablo karşısında sessiz kalmıştır. 2014 Cumhurbaşkanlık seçimlerinde Dostum Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı seçilince Ak Parti Hükümetinden ilk adım atılmış, Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, Kabil'e giderek Dostum'u evinde ziyaret etmiş, kutlama mesajını iletmiştir. Ardından iktidara geldiğinden beri Afganistan'a gitmeyen Cumhurbaşkanı Erdoğan resmi bir seferle Afganistan'ı ziyaret etmiş, Dostum Erdoğan'ı Kabil Hamid Karzai Uluslararası Havaalanında karşılamıştır. 2015 Çanakkale Şehitlerini Anma Programına resmi davet edilen Dostum ile Ak Parti Hükümeti ilişkileri iyiye gitmiştir.³¹⁵

³¹⁵ TRT Haber, "Cumhurbaşkanı Erdoğan Afganistan'da", <http://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-afganistanda-148122.html>, (24.12.2015).

2.11.8. Dostum'un Türk Cumhuriyetleri ile İlişkileri

1992'den itibaren başlayan iç savaş döneminde Afganistan Türkleri, General Dostum liderliğinde, Kuzey Afganistan'ı savunmuştur. Moskova ve Taşkent'ten gelen yardımlar sayesinde Kuzey Afganistan'da altı vilayeti kontrol eden Dostum kuvvetleri, önce mücahitlerden sonra da Taliban'dan bu bölgeyi korumuştur. SSCB'nin dağılması sonrasında, Türk cumhuriyetlerini hâkimiyetini elde etmek isteyen Özbekistan devlet başkanı İslam Kerimov, Türk Cumhuriyetleri ile Taliban karşıtı antlaşmalara varılmış, kendi ülkesindeki İslami Hareket ve Taliban örgütüne karşı General Dostum'a yardım etmiştir. Ancak 1998'de Raşit Dostum'un kuvvetleri yenilmesi sebebiyle, Kerimov bu politikasında başarılı olamamıştır. Ancak genel olarak Özbekistan, Taliban'a karşı Dostum'u ve Afganistan Özbeklerini sürekli desteklemiştir. Nitekim 1998'de Mezar-ı Şerif düştüğünde, Özbekistan, Dostum'un sığındığı yer olmuştur.³¹⁶

Bunun dışında Dostum, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan'dan tam destek görmüştür. Türk Cumhuriyetlerinin General Dostum'a desteği hem eğitim alanından hem siyasi alanda ve hem de silah bakımından olmuştur. Bu çerçevede 1993'ten itibaren Türk cumhuriyetleri Afganistanlı Özbek Türkmen öğrencileri ülkelerine kabul etmiş, farklı bölümlerde eğitmiştir. Dostum 2001 yılı sonrası da bu ülkeler ile ilişkilerini devam ettirmiş, kendine siyasi destek olarak görmüştür. Nitekim Dostum, 4 Nisan 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi Orta Asya seyahatine çıkmış, bu çerçevede Taşkent, Astana, Alma Ata'yi ziyaret etmiş, programında olan Bişkek ve Aşk Abat seyahatini iptal ederek Hindistan'a geçmiş, kendine siyasi destek aramıştır.³¹⁷

Şunu da zikretmemiz gerekir ki son dönemlerde Hindistan da, Pakistan ve Taliban karşıtı politika izlemesinden dolayı Dostum'u desteklemeye başlamıştır.

³¹⁶ Timuçin Kodaman, Haktan Birsnel, "Bağımsızlık Sonrası Özbekistan ve Dış Politikası", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 16, S. 2, Elazığ, 2006, s.s. 421-422.

³¹⁷ TV5Haber, Raşit Dostum'dan Orta Asya ziyareti, http://www.tv5haber.com/26729_Rasid-Dostum-dan-Orta-Asya-ziyareti.html, (03.02.2014).

2.11.9. Dostum'un İran ile İlişkileri

General Dostum 1992'de merkezi hükümetten uzak kalarak Kuzey Afganistan'da özerk bir yapı oluşturduktan sonra bölgedeki ülkeler ile iyi ilişkiler kurmuş, Türkiye, Özbekistan, İran, Türkmenistan gibi ülkelerde Cünbiş Partisi temsilcilikleri açmıştır. Bu çerçevede İran ile de ilişkilerini geliştirmiştir. İran, Cemiyeti İslami, Vahdet İslami partilerine nispeten Cünbiş Partisi ve General Dostum'a karşı ölçülü ve karşılıklı menfaatler çerçevesinde ilişki kurmuştur. Bu da General Dostum ve onun yönettiği tabanın Türk soylu olmasından kaynaklanmıştır. İran, Farsça konuşan Tacikler ile Hazaralara karşılıksız yardım verirken, Türklere ise şartlı yardım etmiş, bunu da Şii ve Fars düşmanı olan Taliban'a karşı Türklere ve başlarında bulunan General Dostum'un amansız mücadelesi sağlamıştır. General Dostum, Taliban döneminde İran'a gitmiş, İran yetkilileriyle buluşmuş ve oradaki Afganistan vatandaşlarını Taliban'a karşı örgütlemiştir. 25 Nisan 1998 tarihinde ilk kez İran'a giden General Dostum, İran Dışişleri Bakanı Kemal Harazi başta olmak üzere birkaç üst düzey İranlı yetkili görüşmelerde bulunmuştur. İran resmi haber ajansı İrna Haber Ajansının aktardığı habere göre Dostum'un, İran Cumhurbaşkanı Hatemi ile de görüşmesi olmuştur.³¹⁸ Sonuç olarak General Dostum'un İran ile ilişkiler ölçülü ve karşılıklı menfaatler dâhilinde olmuş, zaman zaman da Dostum İran'ı mezhepçilikle suçlamıştır.

2.11.10. Dostum'un Güvenlik Projesi

General Dostum Afganistan'ın barış ve güvenliği için en somut adımı atan liderler arasında yer almıştır. O, böylece barıştan yana aydın ve demokrat kesimin takdirini ve güvenini kazanmıştır. Tabii ki Dostum'a olan bu güven Dostum'un Taliban'a karşı verdiği acımasız mücadeleleri olsak gerek. 2005 sonrası ülkede artan güvensizlik ve buna sebep olan Taliban örgütü Afganistan halkını çok rahatsız etmiştir. Halkın bu talebine karşı Dostum sürekli 20.000 kişilik ordu projesini dile getirmiştir. Dostum, bu 20.000 kişilik ordu ile Taliban ve diğer terör örgütlerini yok edebileceğini öne sürmüştür. Bu çerçevede açık ve net ifadeler kullanmış ya

³¹⁸ N. Hatunoğlu, "Türk Dostu General Raşit Dostum", <https://guneyturkistan.wordpress.com/2010/07/30/turk-dostu-general-rasit-dostum/>, (03.07.2010).

Taliban'ı yok eder ya kendimi yok ederim demiştir. Dostum'un bu çağrısı halk tarafından desteklense de hükümet tarafından desteği bulamamıştır. Hamid Karzai döneminde de iki bin askerle Taliban'ı yok edebileceğini dile getirmiş ancak vize çıkmamıştır.³¹⁹

Bunun da iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi devletin başında bulunan hükümetin Dostum'un eskisi gibi özerk bir yapı oluşturacağı endişesi oluştururken ikinci nedenini ise yine devlet yönetimindeki Peştunların, Taliban'la sert bir mücadelenin istememeleri oluşturmuştur. Peştun olan yetkililer, Taliban'la mücadelenin genel olarak Peştunların aleyhinde olacağını düşünmüştür.

Peki, endişe olmadan, taviz verilmeden bir şeyin elde edilemeyeceği açıktır. General Dostum'un bu güvenlik projesi ele alınmasa Taliban tehlikesi ve ülke güvenliği ne olacaktır. Üstelik Dostum sıradan bir general ve bir siyasetçi değildir. Başbakanlık konutunda oturan devlet başkanı birinci yardımcısıdır. Anayasaya ve millete karşı mesuldür. Bu projesinin gerçekleşmesi Afganistan'ın yararında olacağını düşünürken, gerçekleşmediği takdirde Pakistan taşeron örgütü Taliban'ın saldırılarından kurtulmayacak ve sonunda halk da başının çaresine bakmak zorunda kalacaktır. Bu da Dostum ile olmazsa da başka birisiyle olacaktır.

2.11.11. Günümüzde Dostum

Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi kurucusu ve lideri, hala Milli İslami Cünbiş Partisi lideri ve Afganistan İslam Cumhuriyeti Devlet Başkanı Birinci Yardımcısı olarak görev yapmaktadır. 5 Nisan 2014'te Afganistan Devlet Başkanlığı seçimlerine Dr. Eşref Gani'nin birinci yardımcısı olarak girmiş ancak desteklediği aday ikinci turda %56 ile Devlet Başkanı seçilirken Dostum da Devlet Başkanı Birinci Yardımcısı olarak seçilmiştir.³²⁰

Asıl endişeler ise Dostum sonrası Afganistan Türklerinin durumu ve Milli İslami Cünbiş Partisinin geleceğidir. Bu durum halkı son derece düşündürücüdür.

³¹⁹ Münecimzade, "General Dostum Asker mi Yoksa Siyasetçi", <http://www.afghanpaper.com/nbody.php?id=84404>, (02.07.2015).

³²⁰ "Haberin Videosu Ayna TV arşivinde bulunmaktadır."

Acaba Dostum sonrası ne olacak? Parti içi küçük ihtilaflar büyür, parti dağılır mı? Veya en iyi yolu seçip, Dostum ve Milli İslami Cünbiş Partisi sevdalıları birleşir demokrasi gereği seçimlerle ilerler ve halkın menfaatini mi düşünürler? İşte bu sorular önemli ölçüde kafa karıştırmaktadır.

2.12. Cünbiş Gençleri Teşkilatı

2.12.1. Cünbiş Gençler Teşkilatının Kısaca Tarihçesi

Öncelikle şunu belirtmemiz gerekiyor ki, Cünbiş Gençler Teşkilatı, Cünbiş Partisi ile özdeşleşen bir teşkilattır. Cünbiş Partisinin kurulduğu tarih 1992 yılından 2001 yılına kadar böyle bir teşkilatlanması olmamıştır. Ancak 2001 sonrasında tüm siyasi partilerin DDR³²¹ programına girmesiyle siyasi faaliyetler başlamış ve böylece gençlik teşkilatların kurulmuştur. 2001 sonrası silahsızlanma programına giren Cünbiş Partisi siyasi alanda bazı eksikler yaşamış ve siyaseti geliştirmek için partiye kadro hazırlayacak Cünbiş Gençleri Konseylerini kurmuştur. Gençlerin temsil eden bu konseyler gündelik siyasal hayatta başarılı bir şekilde yer almış, adeta yıkılan Cünbiş Partisini ayağa kaldırmıştır. Bu durum 2004'e kadar devam etmiştir.³²²

Cünbiş Partisi kapatma durumu ile karşı karşıya kaldığında bir boşluk oluşmasını düşüncesi ile Cünbiş Gençler Konseylerini, Cünbiş Partisinden ayırarak tamamen bağımsız gözükken ama Cünbiş Partisi ile yakından ilişkisi olan “*Afganistan Cünbiş Gençleri Teşkilatı*”’ı kurmuş, akıcı bir konuşma yeteneğine sahip olan Necibullah Selimi bu teşkilatın kurucu başkanı seçilmiştir. Nitekim 2006 yılında Afganistan İçişleri Bakanı tarafından Cünbiş Partisinin silahlı bir hareket olduğunu iddia edilerek kapatılmasını önerisi gelmiş, halkın yoğun protestoları sonucunda öneri geri çekilmiştir.³²³

³²¹ Silahları Toplam Programı

³²² Seda-i Amerika Farsça, “General Dostum Üçüncü Kez Silah Cehphanelerinin Devlete Teslim Etti”, <http://www.darivoa.com/content/a-48-a-2004-10-11-7-1-94073434/1422843.html>, (027.06.2015).

³²³ Harun Necafizade, “Cünbiş Partisinin Kapatılması İçin İtirazlar”, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2006/08/060813_ram-faryab-demo.shtml, (22.08.2006).

2009'a kadar teşkilatın başkanlığını yapan Necibullah Selimi, 2009 seçimlerindeki anlaşmazlık yüzünden General Dostum ile araları açılmış, hemen ardından, teşkilatın genel toplanma kongresinde başkanlığı Mesut Ahmet Mesud'e devretmiştir. Selimi dönemi, Cünbiş Gençler Teşkilatı için en parlak dönemdir. Bunu da iki sebebi bulunmaktadır. Birincisi ihtiyaç üzere kurulan bu teşkilat için bol miktarda para harcanmış, teşkilat ülke çapında ofisler ve eğitim kurumları açmıştır. İkincisi ise Necibullah Selimi, başarılı bir hatip olduğundan etkili hitabetiyle gençleri daha çok teşkilata üye yapabilmiş ve üye sayısını 70 bine yükseltmiştir. Ayrıca başta Türkiye olmak üzere birçok ülkede Cünbiş Gençler Teşkilatı temsilcilikleri açılmıştır.³²⁴

Ancak Mesut Ahmet Mesud dönemi kendisinden söz ettirebilecek şekilde faaliyete bulunamamıştır. Bunun nedenini de bizzat Mesut Ahmet Mesud'tan öğrendiğimize göre Selimi döneminde yapılan maddi yardımların bu dönemde yapılmamasıdır. Kısacası Cünbiş Gençler Teşkilatı ve Cünbiş Partisi her zaman seçimler döneminde ele alınmış, faaliyete sokulmuş ve seçimler sonrası terk edilmiştir.

2.12.2. Cünbiş Gençleri Teşkilat Yapısı

Genel kongre, Cünbiş Gençler Teşkilatının en üst karar alıcı mekanizmasıdır ki gençlerin tarafından seçilen üyeler tarafından her iki yılda bir kere gerçekleşir. Genel kongre şeklini ve zamanını bu seçilen üyeler belirler. Bu üyeler Cünbiş Gençler Teşkilatı tüzüğüne deşip değişmeyeceğini genel kongrede ele alırken aynı zamanda teşkilatın genel başkanı ve başkan yardımcılarını gizli oyla seçer. Merkezi Şûra, Cünbiş Gençler Teşkilatının en üst karar alıcı organıdır ki toplanmalar arasında teşkilatı yönetir. Bunu dışında her toplanmada teşkilatın sekreteri ve icra heyeti seçilir. İki toplanma arasındaki kabul ve ihraç yetkileri merkezi şûra üyelerinin elindedir ki bu üyeler en az her altı ayda bir kere genel toplantı yapar ve bu gelişmeleri ele alır. Teşkilatın her genel toplantısı üyeleri üçte ikisi sağlandığı zaman toplantı yapılır ve gelişmeler karara bağlanır. Teşkilatın Teftiş Komisyonu, Cünbiş

³²⁴ Halil Rahman Salahşur, "Afgan Öğrenciler Türkiye Cünbiş Gençleri İftarına Katıldılar", <http://www.turklar.com/?p=5036>, (25.06.2015).

Gençler Teşkilatının hedeflerinin konseylerde uygulanıp uygulanmadığını ele alır ve karara bağlar.³²⁵

İcra heyeti toplanmalar arasında daima aktif olup, her ay iki kere toplantı yapar konseyin görevlerini değerlendirir. Cünbiş Gençler Teşkilatının icra konseyi, merkez ve mahallelerdeki istihdam, eğitim ve kültür, mali ve idari, sosyal ilişkileri yönetir ve düzenler. Şubelerin geliştirilmesi ve dönüştürülmesi icra konseyi yetkilerindedir. Cünbiş Gençler Teşkilatının yerel toplanmaları, teşkilatın il, ilçe mahalle temsilcilerinden oluşur ki onların görevleri şöyledir: *“Gelecek işlerin planlanması ve onaylanması, ilgili yerel konseyin üyelerinin seçilmesidir. Cünbiş Gençler Teşkilatının üyelerinin faaliyetlerinin üst makama belirtme zorunluluğu vardır. Verilen raporun açık ve net olması lazımdır. Bunun yanı sıra konseylerinin her birinin demokrasi kurallarına uyması, şeffaflığı ön planda tutması gerekir.”*³²⁶

2.12.3. Cünbiş Gençler Teşkilatının Tüzüğü ve Üyelik Şartları

Afganistan Cünbiş Gençleri Teşkilatı tüzüğünde belirtildiği gibi Cünbiş Gençleri Teşkilatı, sosyal ve kültürel bir gençlik hareketi olarak bağımsız bir şekilde, İslam dini esaslarına bağlı kalarak, insan hakları ve Afganistan Anayasasına uyum sağlayarak, gençlerin gelişmesi, desteklenmesi için faaliyet gösterir. Teşkilata 18 ile 35 yaşı arasında olan her Afganistan vatandaşı olan, Cünbiş Gençleri Teşkilatı tüzüğünü kabul eden, bu tüzüğün uygulanması için mücadele eden, güzel ahlaka sahip olan her Afganistan vatandaşı yazılı bir dilekçe sunması üzerine Cünbiş Gençleri Teşkilatına üye olabilir. Buna binaen Cünbiş Gençleri Teşkilatının her üyesi Cünbiş Gençleri Teşkilatına seçme ve seçilme, teşkilatın iyileşmesi için yapıcı eleştiri yapabilme ve sorgulama hakkına sahip olabilecektir.³²⁷

Cünbiş Gençleri Teşkilatı üyelerinin bağlı kalmaları gereken konular şunlardır: *“Cünbiş Gençleri Teşkilatı üyelerinin yerine getirmesi gereken kurallar, İslam ve mezhebin gerektirdiği uygulamalar yerine getirme, tüzük ve yardım programlarını uygulama, üyelik ücretini ödeme ve yardımda bulunma, sosyal ve*

³²⁵ Cünbiş Gençleri Tüzüğü Teftiş Bölümünde Zikredilmiştir.

³²⁶ Cünbiş Gençleri Tüzüğü Yerel Örgütlenmelerin Toplanması Bölümünde Bahsedilmiştir.

³²⁷ Cünbiş Gençleri Tüzüğü Üyelik Şartları Bölümünden Tercüme Edilerek Alınmıştır.

kültürel aktivitelere katılma, gençleri teşvik etme, teşkilatın talimatını uygulama ve üst makama faaliyet raporu verme, sanat, bilim ve siyasi deneyimlerini artırma, Cünbiş Gençleri Teşkilatı lehine tebliğ ve tanıtımda bulunma, ülkenin milli menfaatlerini hedefleyen bütün siyasi, kültürel ve ekonomik aktivitelere katılım sağlama, İşlerin iyileşmesi için özeleştirme yapma, ahlak bozukluğuna yol açabilecek her türlü uygulamalara karşı çıkma, adaletsizliğe, cehalete, ayrımcılığa, bölgeciliğe, uyuşturucu kullanımına karşı mücadele etme, teşkilatın bütün kurallarına boyun eğme ve saygı gösterme ile birlikte teşkilat kurallarına uyulmadığı takdirde disiplin cezası verileceği ve ihraç edilebileceği olarak belirtilmiştir.”³²⁸

2.12.4. Cünbiş Gençler Teşkilatının Temel İlkeleri

Cünbiş Gençler Teşkilatı, toplum hayatının nitel ve nicelik bakımından değişmesi, ülkede refah ve adaletin temini, ülkenin siyasal toplumsal, kültürel ve ekonomik bakımdan gelişmesi, gençlere yönelik eğitim, spor, iş, cismen ve ruhen sağlığı, gençlerin parlak geleceği, işsizliğin, kötü alışkanlıkların sona ermesi için mücadele eder ve şunları hedeflemektedir: “Cünbiş Gençleri Teşkilatı, her türlü, kavmiyetçi, ırkçı, mezhepçi ayrışmalardan münezze olup bütün gençlerin iş hayatına atılmasına eşit gözle bakmayı prensiplerinden saymaktadır. Ayrıca Cünbiş Gençleri Teşkilatı, itimat, taahhüt, ihtisas ve gençlerin bilinçlenmesi için çalışacağı, insan haklarının yerine getirilmesi, özellikle gençlerin eğitim, spor, iş, sağlıklı yaşamları çalışır ve her neye zulme ve haksızlığa karşı çıkacağını belirtmiştir. Bunun yanı sıra gençlerin bütün toplum hayatında yer almasını sağlayacağı, tarihin ihya edilmesi ve geliştirilmesi, ulusun milli ve İslami değerlerinin korunması için mücadele edeceğini belirtmiştir. Cünbiş Gençleri Teşkilatı, terörizm, kaos, ayrımcı uygulamalar; savaş ve fakirlik, adaletsizlik, yolsuzluk, ahlaki bozukluk, uyuşturucu maddelerin ekilmesi ve kullanılmasına karşı mücadele etme sözü vermiş, ülkenin milli menfaatlerini göz önünde bulundurarak dünya gençler örgütleri ile ilişki kurabileceğini belirtmiştir.”³²⁹

³²⁸ Cünbiş Gençleri Tüzüğü.

³²⁹ Cünbiş Gençleri Tüzüğü.

2.12.5. Cünbiş Gençleri Teşkilatının Programları

Cünbiş Gençleri Teşkilatı tüzüğüne göre, “*bu teşkilat başta seçimler olmak üzere ülkenin siyasal ve kültürel hayatına katılım gösterecek, kendi tüzüğüne göre gençlerden çalışma grubu, topluluk ve encümenler oluşturacaktır. Bununla birlikte teşkilatın gençleri bireysel ve topluca üye yapabileceği, eğitim kurumları ve mesleki kursları kurabileceği, konferanslar festivaller, sportif ve kültürel faaliyetler yapabileceklerini belirtmiştir. Ayrıca Cünbiş Gençleri Teşkilatı, toplumun ve gençlerin sağlığı için sportif faaliyetleri yaygınlaştırılması, gençleri bilgilendirmek için bağımsız basın yayın organlarının kurulması, karşılıklı saygı ve sevgi çerçevesinde ülkedeki bütün gençlik örgütleri ile irtibat kurulmasını temel hedeflerinden saymıştır. Cünbiş Gençleri Teşkilatı, mali varlığını ayakta tutabilmek için üyelik ücreti yanı sıra aidat getirebilecek önlemleri ele alınacağını belirtmiş, fikir alış verişi, deneyim paylaşımı yapmak üzere bütün dünya gençleri örgütleri ile irtibat kurabileceğini belirtmiştir.*”³³⁰

2.13. Cünbiş Gençleri Teşkilatının Temel Faaliyetleri

2.13.1. Faryab Valisine Karşı Duruşları

Cünbiş Gençleri Teşkilatının Genel Başkanı Mesut Ahmet Mesut’un kendisi ile yaptığımız mülakatta belirttiği gibi “*Afganistan Cünbiş Gençleri Teşkilatı, ülkenin siyasal ve toplumsal gelişmelerinde aktif olarak yer almış, siyasi olarak General Dostum’un ilkelerini benimsemiş ve desteklemiştir. Bu durum kurulduğu yıl 2004 yılında somut olarak Faryab ilinde göstermiştir. Olayın nasıl patlak verdiğine geçmeden önemine binaen Faryab ili hakkında birkaç cümle yazmamız yararlı olacaktır. Faryab Afganistan’ın kuzeyinde yer alan, yoğun olarak Özbek ve Türkmen Türklerinin yaşadığı bir ildir. Tezimizin Cünbiş Partisinin kuruluşu bölümünde geçtiği gibi Cünbiş Partisi de ilk defa burada varlığını ilan etmiştir. Dolayısıyla*

³³⁰ Cünbiş Gençleri Tüzüğü’nün Mal Varlığı Bölümünden Alınmıştır.

*Cünbiş Gençleri Teşkilatını burada güçlü olması ve bir il valisini kovalaması tabiidir.*³³¹

2004'te Hamid Karzai, seçilmiş ilk cumhurbaşkanı olarak göreve başlaması, General Dostum ve bunun gibi güçlü liderin tasfiye etmesine fırsat tanımıştır. Buna binaen Karzai, 1992'den beri Taliban dönemi hariç ilk defa Dostum karşıtı eski bir kadı olan İnyatullah İnyat'i vali olarak atamıştır. Vali de kısa bir süre sonra Karzai'nin tasfiye etme siyasetini uygulamaya başlamış, katıldığı her sosyal aktivite ve etkinliklerde General Dostum'u eleştirmiş, karalamaya başlamıştır. Tabii bu durumda General Dostum da sessiz kalmış, Cünbiş Gençleri Teşkilatı ve halkı demokratik eylemlere teşvik etmiştir. Protesto eylemleri o kadar ileri gitmiş ki eylemciler valinin bulunduğu konutun kapılarına kadar dayanmış, Vali korumaları tarafından protestoculara ateş açılmış, protestocu gençlerden dört kişi hayatını kaybederken, ona yakın kişi de yaralanmıştır. Bu esnada Vali İnyatullah İnyat vilayeti terk ederek kaçmak zorunda kalmıştır. BBC'nin aktardığına göre şehrin kontrolünü ele geçirmek üzere 750 asker şehre girmiş ve stratejik yerlere konumlandırılmıştır.³³²

Neticede Vali İnyatullah İnyat bir daha vali olarak şehre girememiş, Karzai ile Dostum'un üzerine anlaştığı eski mücahit komutanlardan Özbek asıllı Abdüllatif İbrahimi yeni Faryab Valisi olarak atanmıştır.

2.13.2. Yedi Cevza Hadisesindeki Duruşları

“*Yedi Cevza*” olarak bilinen bu olay Afganistan kuzey illerinden Cüzcan ilinde gerçekleşmiş olup, Faryab hadisesine benzemiştir. BBC Özbek programı muhabirleri Kenişka Türkistani ve Kargar Nuroğlu'nun anlattığına göre, Mayıs 2007'de ortaya çıkan bu hadise yine General Dostum karşıtı ilin valisi Cuma Han Hemdert ile General Dostum yanlısı Cünbiş Gençlerinin karşı karşıya gelmesi ile başlamıştır. Protestoculara il polisleri tarafından açılan ateş sonucunda başta Cüzcan

³³¹ İzzetullah Zeki, **Tarihte ve Günümüzde Faryab**, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Bitirme Tezi, 2012, s. 1.

³³² BBC Persion, “Yüzlerce Asker Faryab'a Sevk Edildi”, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2004/04/printable/040410_v-afghanfaryab.shtml, (04.04.2004).

İl Teşkilat başkanı Kurban olmak üzere on kişi feci şekilde hayatını kaybetmiş ve onlarca kişi yaralanmıştır.³³³

Neticede Cüzcan Valisi ili terk etmiş, bu olay “*Yedi Cevza*” olayı olarak tarihe geçmiştir. İli terk eden vali yerine, Türkiye’de yüksek lisans yapmış, General Dostum yanlısı, Cünbiş Partisi Yardımcısı Mohammad Alem Saiee getirilmiş, bu da General Dostum’a karşı aldığı olumsuz tavırları sonucunda Cuma Han Hemderd’in akıbetine uğrayacaktır.

2.13.3. Cüzcan Valisine Karşı Duruşları

Yukarıda bahsedildiği ve General Dostum’un eski gençlik danışmanı Muhammed Fahim Tinmes’in anlattığına göre Mohammad Aleem Saiee, General Dostum’un en güvendiği adamlardanı. General Dostum, Saaie’yi Tahar ili Cünbiş milletvekili adayı olarak göstermiş, meclise milletvekili olarak girmiştir. General Dostum işte böyle bir adamını vali olarak Cüzcan’a atanmasını kendisi ve partisi için bir rahatlama dönemi olarak düşünmüştür. Ancak Saiee, yanlış uygulamaları ve General Dostum karşıtı hareketleri sonucunda bu güvenini kaybetmiş, Dostum harici bir Cünbiş Partisi yolunu aralamaya çalışmıştır. Saiee’nin bu hareketlerini yakından takip eden General Dostum, Saiee ile yakından görüşerek sorunları ele alacağını Saiee’ye iletse de Dostum’un bu istekleri reddedilmiştir.³³⁴ Bir ara Dostum, Saiee ile görüşmek üzere Saiee’nin evine gittiği zaman Dostum üzerine ateş açılmış, Dostum geri dönmek zorunda kalmıştır. Saiee, bu durumu Dostum, benim eve saldırdı diyerek medyaya duyurmuştur. Hadiseden çekilen görüntüye göre Saiee, asker üniforması giyinmiş, elinde kaleşinkof ve polisler şöyle seslenmiştir: “*Siz benim korumam değil misiniz? Vurunuz, sorumlunuz benim.*” Yanında bulunan il jandarma komutanı soğukkanlılığını koruyarak “*sayın valim kimi vuracaklar, çocuk değilsiniz diye tavrını ortaya koyar.*” Bu videoyu izleye halk ve Cünbiş Gençleri protesto

³³³ Harun Necafizade, “Şibirgan’da General Dostum Taraftarlarının Protestolarının Devamı”, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2007/05/070529_k-ram-jozjan-aftermath.shtml, (29.05.2007).

³³⁴ BBC Persion, “General Dostum ve Saiee Taraftarları Çatıştılar”, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2013/06/130617_k03_clash_between_dostum_and_local_governmetn_jozjan, (17.06.2013).

gösterileri yapmış, valinin ili terk etmesini dile getirmişlerdir. Çaresiz kalan Saiee, ili terk etmek zorunda kalmıştır.³³⁵

2.13.4. Cünbiş Gençleri Teşkilatının Finans Durumu ve Diğer Mevzuat

Cünbiş Gençler Teşkilatının giderleri şu kaynaklardan temin edilir: “Başvuru ücreti, üyelik ücreti, üye yardımlarıdır. Yabancı gençleri adalet bakanlığı izni ile teşkilata üye olabilir. Cünbiş Gençler Teşkilatının üyeleri teşkilat işlerinin güzel bir şekilde başardıkları takdirde takdir ve teşekkür edilir. Bu da merkezi icra konseyi tarafından belirlenir. Cünbiş Gençler Teşkilatının genel merkezi Mezar-i Şerif ilinde olup bütün ülke genelinde faaliyet gösterme hakkına sahiptir. Yurtdışında Afganistan vatandaşların bulunduğu takdirde merkezi icra konseyi onayla Cünbiş Gençler Teşkilatının şubesi açılabilir. Cünbiş Gençler Teşkilatının bayrak, logo ve mührü vardır. Yerel konseylerin mührü genel icra konseyi tarafından belirlenir. Cünbiş Gençler Teşkilatının merkez ve il konseylerinde basın yayın birimleri bulunmaktadır. Cünbiş Gençler Teşkilatının üyeleri devlet dairelerinde çalışabilir. Yönetici kesim bunun dışındadır. Bunları çalışmaları merkezi konsey tarafından belirlenir. Cünbiş Gençler Teşkilatının bu tüzüğü beş kısım ve on madde halinde onaylanmış ve uygulamaya konulmuştur.”³³⁶

2.14. General Dostum ile Görüşmelerim ve Onun Değerlendirmesi

2.14.1. Ankara 2009

General Raşit Dostum ile ilk görüşmem 2009 tarihinde Ankara’da gerçekleşti. O zamanlar General Dostum dönemin Afganistan Devlet Başkanı Hamid Karzai ile arası açılmış, bir müddet Kâbil’de ev gözetiminde kaldıktan Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının gönderdiği özel bir uçak Türkiye’ye getirilmişti. Biz de Türkiye’de okumakta olan Afganistanlı öğrenciler olarak Afganistan Cünbiş Gençler Birliği başkanını seçmek için Ankara’ya gitmiştik. Seçim sonrası Konya’dan gelen öğrenciler olarak General Dostum’u ziyaret isteğinde bulduk ve General Dostum bizi kabul etti. General Dostum ile görüştüğümüzde tabii çok heyecanlandık. Çünkü

³³⁵ Arvin Afşar, “Tavtia-i Alim Saiee”, <https://www.youtube.com/watch?v=rldjaK-PIEg>, (21.06.2013).

³³⁶ Cünbiş Gençleri Tüzüğü

sürekli cesaretiyle ün yapmış bir liderle görüşüyor ve onun fikirlerinden yararlanıyorduk.

General Dostum bizi çok sıcak bir şekilde karşıladı ve tanışma faslına geçtik. Sıra bana gelince kendisinden izin alarak bir şiir okudum. Kendisinin kahramanlıklarını anlatan şiir meclistekilerin beğenini kazandı ve beni alkışladılar. Ardından General Dostum bize hangi bölümlerde okuduğumuzu sordu. Bizim Konya grubunun çoğu ise Diyanet Vakfının burslu ilahiyat öğrencileriydi. General Dostum gülerken bizde ilahiyat okuyan çöktür, doktor ve mühendise de ihtiyacımız var dedi ve ardından Afganistan’da başından geçenleri anlatmaya ve bize tavsiye etmeye başladı:

“Gençler biz çok geri kalmışız. Siyasetten ve idarecilikten tamamen uzaklaştırılmışız. Geçen krallar bizi fotoğraflarla aldatmış ve çok zamanımızı almış. Büyüklerimiz senatör olarak Kâbil’e geldiklerinde kral ile bir fotoğraf çekmiş ve fotoğraf karesiyle biz kral hazretleriyle fotoğraf çektirdik diyerek evlerine sevinerek dönerlermiş. Siz böyle olmayınız! Akıllı ve mantıklı siyaset izleyiniz! Bir belediye başkanı ve bir vali olarak atanayım diye davanızı ve milletinizi satmayınız!”³³⁷

Benim anlattığım betimleme ve General Dostum’un sözlerinin özeti şudur: Dostum yıllardır savaşla hayatını geçirmiş bir general olmasına rağmen ilme hayran, milletin geleceğini düşünen bir liderdir. *O, dikkatli olunuz! Satılmayınız!* ifadeleriyle aslında başından geçenlerle bizi uyarırdı. Çünkü kendisi yalnızlaştırılmış ve dolayısıyla sistemden uzak kalmıştı. Benim anladığım başka bir önemli bir nokta ise Dostum’un gururlu ve kibirli olmaması ve bunun yanında çok açık ve net siyaset izlemesidir ki bu da bazen aleyhinde olmuştur. Benim düşündüğüm kadarıyla siyaset yapan insan çok açık ve saf olmaması gerekir. Neyse bu da General Dostum’un özelliğidir. Belki de bu yönüyle halkın gönlünü kazanmıştır.

³³⁷ Gözlemlerim ve videosu da bulunmaktadır.

2.14.2. Kâbil 2015

General Raşit Dostum ile bu görüşmem Ocak 2015 tarihinde Kâbil Başbakanlık binasında oldu. Tam beş yıl sonra General Raşit Dostum ile görüşüyordum. Bu kere Raşit Dostum Devlet Başkanı Birinci Yardımcısıydı. Biz de yüksek lisansı bitirmiş, işe atanmak üzere General Raşit Dostum ile görüşüyorduk. General Raşit Dostum ile tokalaştığımız anda nerede ne okuduğumuz diye sordu. Biz de yüksek lisansımızı Türkiye’de bitirdiğimizi söyleyince birden General Dostum söze başladı:

“Gençler! Artık doktora yaparak ülkenize dönünün! Benim binden fazla yüksek lisans yapan elemanım var ama birkaç tane doktora elemanım var.” Bu arada aramızda Amerika’da doktora yapan bir arkadaşımız vardı. O, ses çıkardı liderim ben doktoramı bitirdim deyince General Dostum hemen yanındakilere onun özgeçmişinin alınması gerektiğini söyledi ve biz de aday olarak gösterildiğimiz kurumların ismini hatırlatarak yanından ayrıldık.

2.14.3. Ankara 2015

Bu kere Afganistan İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı General Raşit Dostum ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın resmi davetlisi olarak Çanakkale Şehitlerini Anma Programına davet edilmiştik. Üç günlük resmi sonrası General Dostum beraberinde Afganistan’dan gelen heyetle oturmaya karar vermişti. Tabii ki bu oturmadan hedef Afganistan’daki gelişmeleri ve Türkiye’deki resmilerle geçen görüşmeleri değerlendirmektir. General Dostum geldi ve değerlendirme faslına geçildi. Söz konusu Afganistan olunca güvenlik konusundaki fikirlerini açık ve ayrıntılı olarak anlatmaya başladı. Afganistan’daki gelişmeleri ve terör saldırılarını ele aldı. Afganistan güvenliği 20 bin asker fikrini öne sürdüğünü ve bunu devlet yetkilileri tarafından kabul edilmediğini ve bu duruma geldiğini anlattı. Bu durumdan çok rahatsız olduğunu ve eğer biraz karışacak olursa sistemin çökeceğini ve yeni bir iç çatışmanın başlayabileceğini ve bunu asla istemediğini dile getirdi.

Kısacası General Dostum'un Afganistan güvenliği için bir plan ve projesinin var olduğu, buna hükümetin ve dolayısıyla büyük güçlerin sıcak bakmadığı anlaşır. Bu durumda General Dostum'un da çaresiz kaldığı ve yalnız kaldığı kanaatine varırız.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Şüphesiz 1973 kraliyetin sona ermesi ve cumhuriyetin kurulması Afganistan'da siyasal partileri çoğalmasa ve gelişmesi için bir milat olmuştur. Bu tarihten itibaren ülkede sol ve sağ olmak üzere günümüze kadar yüzden fazla siyasal parti kurulmuş ve ülkeyi siyasal partiler koalisyonları yönete gelmiştir. Her ne kadar zaman zaman askeri darbeler yapılsa da genel olarak baktığımızda siyasal partiler etnik grupların örgütlenmesinde başrolü oynamıştır. Farklı etnik grupları barındıran ülkede siyasal partiler her bir etnik grubun sığınacağı ve altında barınacağı bir çatı olmuştur. Genel olarak bakıldığında sol görüşlü partilerde Peştunları Halk, Perçem Partileri, Tacikleri Sitem-i Milli Partisi, Hazara Türklerini Şule-i Cavit Partisi temsil ederken, sağ görüşlü partilerde ise Peştunları Hizbi İslami, Afgan Millet, Tacikleri Cemiyeti İslami, Türkleri ise Cünbiş-i Milli İslami ve Vahdeti İslami Partileri temsil ettiği görülmektedir.

Bu çerçevede Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi, Afganistan Türkleri açısından Afganistan siyasetinde önemli rol oynayan bir parti olduğu neticesine varılmıştır. Önemli ölçüde değişikliklere yön verdiği görülmüştür. Her ne kadar 1989 yılında SSCB'nin yıkılışı zamanında resmi bir tüzel kişiliğe sahip olmasa da, SSCB yanlısı, komünist rejimin son ayağı olan Dr. Necibullah Hükümetinin devrilmesi ve İslam Devriminin gerçekleşmesinde başrolü oynamıştır. Bundan sonraki geçiş döneminde, İslami hükümetin kurulmasında milli sorumluluk ve görevini yapmış, geçici devlet başkanı seçilmesinde barışçıl bir yol izlemiştir. Ancak, devleti ve devlet varlığını tekelinde tutmaya alışan kesimler, geçici dönemi kendileri için kalıcı hedef olarak belirlemiş, antlaşmaları bozmuştur. Bu da doğal olarak ülkeyi sonu gelmeyen bir iç savaşa sürüklemiştir.

Milli İslami Cünbiş Partisi de bu haksızlıklara karşı çıkmış, tıpkı diğer haksızlığa uğramış milliyetler gibi hakkını aramaya çalışmış ve hak yolunda milli mücadelesine de devam etmiştir. Merkezi yönetimden, hak, adalet isteklerine olumlu cevap gelmeyince, Milli İslam Cünbiş Partisi de sessiz kalmamış Kuzey Afganistan bölgesel özerkliğini ilan etmiştir. Bu müddet içinde kendini geliştirmiş ve dünyaya varlığını belirtmiş, komşu ülkelerde temsilcilikler açmış ve ülkede bağımsız Cünbiş

Parasını basmıştır. Başta askeri alan olmak üzere, siyasal, kültürel ve özellikle eğitim alanında büyük adımlar atılmıştır. Bölgede okullar, üniversiteler açılmış ve yurtdışına yüzlerce öğrenci gönderilmiştir. 16 Ağustos 1993 tarihinde 500 öğrencinin Türkiye'ye gönderilmesi en tipik örneğidir.

1996 yılı sonrasında ortaya yabancı ülkelerin taşeronu işgalci Taliban terör örgütüne karşı amansız mücadele vermiş ve bölgesini korumaya çalışmıştır. Ne yazık ki bu kez de yabancı ülkelerin bir senaryosu olan Taliban terör örgütü ülke yönetimini ele geçirmiş, Milli İslami Cünbiş Partisi dağıtılmış, liderleri komşu ve kardeş ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Ülke halkı, işgalci terör örgütü zulmü altında ezilmiş, yeraltı zenginlikleri, taraf ülkelere götürülmüştür. Bu sırada 2001 yılında 11 Eylül Olayı gerçekleşmiş, dünya dikkatini, terör örgütü Taliban ve El Kaide'nin yuvası haline gelen Afganistan'a çevirmiş, BM kararıyla, başta ABD olmak üzere NATO ülkeye müdahale etmiş ve ülkeyi sonsuz bir felakete uğratmıştır.

Ne yazık ki 2001 yılı sonrası Milli İslami Cünbiş Partisi çok başarılı olamamıştır. Eski gücünü kaybetmiş, bölünmelere uğratılmış, türlü sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Merkezi yönetim de gizli ve aleni saldırılarda bulunmuştur. Hatta eskiden bölgesel bir yönetime sahip olan parti kapatılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Liderleri suikastlara uğramış, asılsız suçlamalara maruz kalmıştır. Parti üyeleri takip altına alınmış, komünistlik ve kâfirlikle suçlanmış ve yıpratılmaya çalışılmıştır.

Peki, Milli İslami Cünbiş Partisi nerede hata yaptı?

Milli İslami Cünbiş Partisi başlangıcına baktığımızda asker temelli kurulan bir parti olduğunu görürüz. Dolayısıyla ilk kuruluşundaki dinamikliğini 2001 sonrası yeterince devam ettirememiştir. Nedenini 2001 sonrası ülkedeki değişen gelişmelerde buluruz. 2001 sonrası asker değil siyaset konuşmuştur. Kılıç değil kalem öne çıkmıştır. Dolayısıyla yaklaşık dört asırdan beri düzenli eğitim görmeyen, bu nedenle siyasette aktif olarak katılamayan Milli İslami Cünbiş Partisinin tabanını oluşturan Türkler bu boşluğu gereğince dolduramamıştır. 1980 ve 1990 sonrası yetişen siyasetçilerimiz de yeterince tecrübeye sahip değillerdi. Şunu da hatırlatmamız gerekiyor ki 2014 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Eşref Gani'yi

destekleyen General Dostum Devlet Başkanı Birinci Yardımcısı seçilmesine rağmen ilk altı ay içinde güvenlik politikalarını gerçekleştirememiş ve gençlerin beklentilerine ülkenin içinde bulunduğu olumsuz şartlar dolayısıyla olumlu cevap verememiştir. Bundan sonraki dört yılda acaba ne kadar başarılı olacak zaman gösterecektir. Peki, bu arada parti olarak ne yapmalı? Milli İslami Cünbiş Partisinin kuruluşu aşamasındaki birlik ve beraberliği canlandırmalı ve o düşünce ile çalışmalıdır. Milli İslami Cünbiş partisinin milli ve her kesimden oluştuğu farkına varmalıdır. Zaman ve zemine göre çalışmalıdır. Ciddi reformlar yapılmalı, parti tabanının istek ve görüşlerine kulak asılmalı, partinin tabanını sadece belli bir kesim olarak değil, bütün toplum olarak düşünölmelidir.

BİBLİYOGRAFYA

- AHMETBEYOĞLU**, Ali; **Afganistan Üzerine Araştırmalar**, 1. Baskı, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.
- AKA**, İsmail Aka; **Timurlular**, 1. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.
- _____, İsmail; **Timur ve Devleti**, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- ALAN**, Hayrunnisa; **Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular (1360–1506)**, 1. Baskı, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007.
- ALBAYRAK**, Recep; **Afganistan Türkleri**, 1. Baskı, Berikan Yayınevi, Ankara, 2004.
- ANDİCAN**, Ahat; **Cedidizm'den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi**, 1. Baskı, Emre Yayınları, İstanbul, 2003.
- ATAİ**, Mohammad Khalid; **Pakistan ve Kökten Dinci Akımlar: Pakistan'ın Afganistan Politikasında Kökten Dinciliğin Yeri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- ATAİ**, Muhammed İbrahim; **Tarihi Muasir-i Afganistan**, 1. Baskı, Çev: Cemil Rahman Kamgar, Meyvend Yayınları, 2005.
- BAYSUN**, Abdullah Recep; **Türkistan Milli Hareketleri**, 1. Baskı, İstanbul, 1945.
- BEGİ**, Abdurrahuf; **Afganistan İnkılâbı İslami Zaferi Sonrası Kuzeyin Taliban'ın Eline Geçmesi**, 1. Baskı, Kıssa Hani Peşaver, Pakistan, 2000.
- BEK**, Rauf; **Afganistan Talibanlar'ın Eline Nasıl Düştü?**, 1. Baskı, İstanbul, 2001.
- BURGET**, Fazıl Ahmed; **Türkistan Milli Mücadelesi ve Sonrasında Afganistan Türkleri**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- BÜYÜKBAŞ**, Murat; **Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a Müdahalesi ve Afganistan'da Oluşturulan Yeni Yönetim Yapısı**, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.

- CORONA**, Laurel; **Afganistan**, 1. Baskı, Çev: Fatima Şadab, Kakanus Yayınları, Tahran, 2002.
- ÇETİNSAYA**, Gökhan; “**Afganistan, Taliban ve Bin Ladin**”, 1. Baskı, Türkiye Günlüğü, S. 66. 2001.
- DEDEMEN**, Fatih; **Antropolojik İstihbarat Açısından 11 Eylül 2001 Sonrası Afganistan Örneğinin İncelenmesi**, Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü Uluslar arası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.
- DUAGUY**, Mehdi; **Ruydadhay-i Penc Deha-i Ahir Der Afganistan**, 1. Baskı, Müesses-i İntişarat-i El Ezer, Peşaver, 2005.
- DURDUYEV**, Murat ve Şöhret Kadirova; **Dünyadaki Türkmenler**, 1. Baskı, Aşkabat, 1991.
- MERÇİL**, Erdoğan; “Afganistan’daki Özbekler”, Türk Kültürü Dergisi, S. 39. Ocak, 1996.
- EMİNİ**, Muhammed Kazım; Coğrafyayı Umumi Faryab, 1. Baskı, Afgan Mesleki Yayınları, Kabil, 2009.
- _____, Muhammed Kazım; **Yadname-i Nefir Frayabi**, 1. Baskı, Mezar-i Şerif, 2004.
- ERTEN**, Fikret; “Katliam mı, kıtal mı?”, Zaman, 01.012.2001.
- GOLUBEV**, Gleb; **Uluğ Bey**, 1. Baskı, Çev: Abdrasul İshakov, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
- GUBAR**, Gulam Muhammed; **Afganistan Der Mesir-i Tarih**, 1. Baskı, Meyvend Yayınları, Kabil, 2005.
- HAN**, Ahmet; “Sovyet İşgali ve Sürekli Özgürlük Afganistan’a Süper Güç Müdahalelerinin Uluslar arası Sisteme Etkileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Jeopolitik İnceleme”, Orta Doğu Etütleri Dergisi, Ocak 2011.
- HAN**, Ijas; “Afganistan’da Terörle Savaş: Seçenekler, Pragmatizm ve Karar”, Çev: Gökhan Yavaş, Stratejik Öngörü, 2003.
- HAYRİ**, Aysultan; **Afganistan’da Türkçe Öğretiminin Tarihi**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2007.

- HAYÂ**, Babor; **Uluslararası Alanda 11 Eylül Sonrası Afganistan**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- POLAT**, İrfan; **11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- KAFESOĞLU**, İbrahim; **Harezmsahlr Devleti Tarihi**, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- KASANİ**, Seyit Mübeşşir; **Afganistan Der Du Nim Karn-i Ahir**, 1. Baskı, çev: Muhammed Kazım Emiri, Ceride-i Azad-i Meymene, Faryab, 2009.
- KESKİN**, Faruk; **Afganistan’da İnsan Hakları**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- KODAMAN** Timuçin; Haktan Birsal, “Bağımsızlık Sonrası Özbekistan ve Dış Politikası”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 16, S.2, Elazığ, 2006.
- LABİB RAOF**, Farida; **Türkiye’nin Afganistan Politikasının Türkiye-Avrupa Birliği Açısından Önemi**; Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı, 2012.
- NATIONAL DEMOCRATIC INSTITUTE**; **Political Parties In Afghanistan, USA**, 2011.
- NEKPEY**, Muhammed Sena Metin; **Şerh-i Zamanı Ruydadhay Muhimm-i Siyasi Afganistan**, 1. Baskı, Aryayi Yayınları, Toronto, 2005.
- NOORULHAK**, Ahmad Jawid; **İlk Fetihlerden Gaznelilerin Son Dönemine Kadar Afganistan’ın İslamlaşma Süreci**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- ÖZER**, Özkan; **Direnış (Insurgency) ve Karşı Direniş Harekatı (Conunterinsurgency) Afganistan Örneği 2001–2011**, Kara Harp Kuvvetleri Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, 2014.

- RASULİ**, Khalilullah; **1991'den Günümüze Kadar Afganistan Türkiye İlişkileri**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.
- SAİEE**, Mohammad Alem; **Afganistan'da Siyasi Partiler Tarihçesi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- SARAY**, Mehmet; **Afganistan ve Türkler**, 1.Baskı, ASAM Yayınları, Ankara, 2002.
- SELİM**, Yavuz; **Afganistan ve Dostum**, 1. Baskı, Hiler Yayınları, Ankara, 2004.
- ŞAHRANİ**, Enayatullah; **Tarihçe-i Akvam-ı Afganistan**, 1.Baskı, Editör: Burhaneddin Namık, Encümen-i Ferhngi Aydın Afganistan Yayınları, 2010.
- ŞAKİROV**, Kutlu Han; Adnan Aslan, **Timur'un Günlüğü (Tüzükât-i Timur)**,1. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2010.
- ŞÂMÎ**, Nizamüddin; **Zafernâme**, 1. Baskı, Çev: Necati Lugal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.
- ŞARUK**, Bahrüddin; **Tarih-i Türkistan-i Cunubi**, 1. Baskı, Tahran, 2009.
- TOGAN**, Zeki Velidi; **Hatıralar**, 2. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.
- ÜLKÜ**, İrfan; **Büyük Oyundaki Türk Enver Altaylı**, 1. Baskı, İlgı Sanat Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.
- VAROL**, Ahmet; **Afganistan Gerçeği**, 1. Baskı, Yöntem Yayınları, İstanbul, 2001.
- WILLIAMS**, Brian Glyn; "General Dostum And The Mazar-i Sharif Campaign: new light on the role of Northen Alliance warlords in Operation Enduring Freedom", University of Massachusetts, Dartmouth, MA, USA, 08 December, 2010.
- YARİNG**, Gunar; **Şerh-i Peyramunu-ı Türk Tabaran-ı Afganistan**, 1. Baskı, çev: Berna Asifi, Neşerat-ı Ceride-i Azad-ı Meymene, Meymene, 2011.
- YILMAZ**, Aliye; "Amanullah Han'ın İslahatları ve Atatürk", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2010.

_____; **Afganistan’da Kadının Sosyal Statüsü ve Din Eğitimi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2005.

YUSOFİ, Sayed Hanan; **Afganistan’da Siyasi Partiler (1990-2010)**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2013.

YÜCEORAK, Kamil; “**Afganistan Türklerinin Son Durumu**”, Türkler Ansiklopedisi, Cilt 20, Ankara, Yeni Türkiye, 2002.

ZEKİ, İzzetullah; **Tarihte ve Günümüzde Faryab**, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Bitirme Tezi, 2012.

ZİYAİ, Najiba; **Afganistan Türklerinin Dini, İnanç ve Yaşayışları**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Dil Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2004.

İnternet Kaynakça

AFŞAR, Arvin; “**Tavtia-i Alim Saiee**”, <https://www.youtube.com/watch?v=rldjaK-PIEg>, (21.06.2013).

BERBEROĞLU, Enis; “**General Dostum’un Dostları, Düşmanları**”, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/09/15/28922.asp>, (14.09.2001).

HADİD, Veli Muhammed; “**Niye Seçimlere Özbekçe Afişler Yok?**”, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2013/09/130924_109_election_advertise_afghanistan, (27.06.2015).

HATUNOĞLU, N.; “**Türk Dostu General Raşit Dostum**”, <https://guneyturkistan.wordpress.com/2010/07/30/turk-dostu-general-rasit-dostum/>, (03.07.2010).

TİNMEŞ, Muhammed Fahim; “**Bir Türk Lider Olan Org. Abdurreşid DOSTUM**”, <http://www.turansam.org/makale.php?id=1373>, (06.05.2010).

BCC PERSİON; “**Özbekçe ile İlgili Basın-Yayının Gelişmesi**”, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2013/05/130504_k03_uzbik_media_televisions, (13.12.2015).

- ;”Yüzlerce Asker Faryab’a Sevk Edildi”, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2004/04/printable/040410_v-afghanfaryab.shtml, (04.04.2004).
- ; “General Dostum ve Saiee Taraftarları Çatıştılar”, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2013/06/130617_k03_clash_between_dostum_and_local_governmetn_jozjan, (17.06.2013).
- ; “Şibirgan’da General Dostum Taraftarlarının Protestolarının Devamı”, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2007/05/070529_k-ram-jozjan-aftermath.shtml, (29.05.2007).
- İHLAS HABER AJANSI;** “Diplomasını Cumhurbaşkanı Elinden Aldı”, <http://www.ihaber.com.tr/haber-diplomasini-cumhurbaskaninin-elinden-aldi-386875/>, (30.07.2015).
- MİLLİYET;** “Taliban’ın Dostu Erbakan”, <http://www.milliyet.com.tr/2001/09/23/siyaset/siy03.html>, (23.09.2001).
- ; “Dostum Ankara’ya Sığındı”, <http://www.milliyet.com.tr/1997/05/26/siyaset/dostum.html>, (25.05.1996).
- ; “Babacan, Dostum Bir Süre Türkiye’de Kalacak”, <http://www.milliyet.com.tr/babacan--rasit-dostum-bir-sure-turkiye-de-misafir-olacak/siyaset/siyasetdetay/05.12.2008/1025203/default.htm>, (05.12.2008).
- MÜNECCİMZADE;** “General Dostum Asker mi Yoksa Siyasetçi”, <http://www.afghanpaper.com/nbody.php?id=84404>, (02.07.2015).
- NECAFİZADE,** Harun; “Cünbiş Partisinin Kapatılması İçin İtirazlar”, http://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2006/08/060813_ram-faryab-demo.shtml, (22.08.2006).
- SALAHŞUR,** Halil Rahman; “Afgan Öğrenciler Türkiye Cünbiş Gençleri İftarına Katıldılar”, <http://www.turklar.com/?p=5036>, (25.06.2015).
- SEDA-İ AMERİKA FARŞÇA;** “General Dostum Üçüncü Kez Silah Cehphanelerinin Devlete Teslim Etti”, <http://www.darivoa.com/content/a-48-a-2004-10-11-7-1-94073434/1422843.html>, (027.06.2015).
- TRT HABER;** “Erdoğan, Dostum’u Kabul Etti”, <http://www.trthaber.com/haber/gundem/erdogan-dostumu-kabul-etti-180932.html>, (25.04.2015).

TV5HABER; “**Raşit Dostum’dan Orta Asya ziyareti**”,
http://www.tv5haber.com/26729_Rasid-Dostum-dan-Orta-Asya-ziyareti.html, (03.02.2014).

YENİ ŞAFAK; “**Türk Dışişlerinden Film Gibi Operasyon, Raşit Dostum Türkiye’ye Getirili**”, <http://www.turktime.com/haber/TURK-DISISLERI-NDEN-FILM-GIBI-OPERASYON-RASIT-DOSTUM-TURKIYE-YE-GETIRILDI/40046>, (05.12.2008).

EKLER

Cünbiş Partisi Başkan Yardımcısı ile Yapılan Mülakat

1. Cünbiş Partisi Başkan Yardımcısı Sayın Gül Muhammed Erkin size göre Afganistan’da siyasi partilerin mevcut rolü nedir?

—1973 yılı ve cihat yıllarına baktığımızda Afganistan’daki siyasi partilerin hemen hepsi siyasi parti olarak görülmemektedir. Aksine birer askeri teşkilat olarak görev yapardı. Ancak 1992 ve 2002 yıllarında bir demokrasi dönemine girdik. Buna paralel olarak siyasi partiler de etkin olmaya başladı. Özellikle Cünbiş partisi halkın Hepsini kendine çekebilmek için ve yeni bir sistemin kurulması için en önemli rolü oynadı.

Sizce siyasi partiler Afganistan’ın siyasi gelişiminde nasıl bir rolü olabilecek?

—Bence siyasi partiler, demokrasinin yerleşmesi, kadın haklarının korunmasında en önemli rolü oynar. Nitekim 2001 yılı sonrası bu alanlarda önemli gelişmelere olmuştur.

Sizce siyasi partilerin rolünü güçlendirmek için seçimlerle ilgili veya kanuni çerçevede değişikliğin yapılması gerekiyor mu?

—Afganistan siyasi partiler kanunu zaten yeni güncellenmiştir. Bu konuda yeni bir değişikliğin yapılması gerektiğini düşünmüyorum.

Sizin partinizin, siyasi partiler kanununun değişmesi için herhangi bir görüş ileri sürmüş müdür?

—Böyle bir değişimin gerekmediğini düşünüyoruz.

2. Afganistan siyasetinde rolünü kuvvetlendirmek için sizin partinizin hangi alanlarda daha fazla gelişmesi gereklidir?

—Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi, Afganistan’da yurttaşların refahı, demokrasinin yerleşmesi, bütün etnik grupların hak ettikleri haklarına erişmeleri için mücadele eder.

CÜNBIŞ PARTİSİNİN MECLİSTEKİ PROFİLİ VE SEÇİM PERFORMANSI

1. Sizin partinizin diğer siyasi partilerle ilişkisi veya bağlantısı hakkında bilgi veriniz?

—Cünbiş partisinin diğer partiler ile ilişkileri iyidir. Cünbiş partisinin kendine özgün metotları vardır. Mesela Afganistan Milli İslami Cünbiş Partisi 21 yıl

içinde üç kez genel kongre yapmıştır. Kendi üyelerinin oylarıyla başkan ve diğer yöneticilerini seçmiştir. Afganistan diğer siyasi partilerinde böyle bir şey olmamıştır. 1978 yılında kurulan partiler dâhil hala bir kere bile genel kongre yapamamıştır.

Son iki yılda partiniz diğer partilerle veya hareketlerle bir koalisyon içerisinde oldunuz mu?

-Evet, seçimlerde diğer partiler ile koalisyona girdik. Mesela son 2014 cumhurbaşkanlık seçim yarışmasını 15 parti olarak ileri götürdük.

Koalisyonu anlatır mısınız? Neden koalisyona girdiniz?

—İktidara gelebilmek için koalisyona girdik. Çünkü Afganistan gibi çoklu etnik gruba sahip bir devlette tek parti kendi başına iktidara gelemez.

4. Siyasi partiniz Adalet bakanlığına kaydını tamamlamış mıdır?

— Evet, partimiz adalet bakanlığına kayıtlıdır. Adalet bakanlığına kayıt olabilmek için her patinin en az 10 bin üyesi ve 34 vilayette çalışma merkezi olması gerekir.

Partinizin kayıtlı olmasının bir yararı oldu mu?

— Evet, mutlaka faydası olmuştur. Seçimlere parti olarak aday göstermiş ve demokratik itirazlarımızı öne sürdük.

5. Yeni siyasi partiler kanunu ve Seçim kanunu partinizin seçimlere katılımını etkiledi mi?

—Evet, bu yasa doğrultusunda parti olarak seçime girdik. Çünkü önceden siyasi parti kanunu diye bir şey yoktu.

Nasıl etkiledi?

—Parti olarak sesimizi çıkarabildik. Parti olarak hakkımızı aramaya çalıştık.

6. En son il genel meclisi seçimlerinde partinizden kaç aday il genel meclisi için seçimlerde yarışmıştır?

—Parti olarak biz genelde kuzey bölgelerde çoğunlukta'yız. Mesela 2009 yılı Faryab il genel meclisinin sonuçlarına baktığımızda on dört üyeden dokuzu bizim partimizdendi. Seçim yasasına göre 14 vekili olan bir ilin üçü bayan olması gerekir ki bayarlardan da vekilimiz bulunmaktadır. Tabii bu durum bazen değişebilir. Seçilen adaylarımız ile sürekli irtibattayız.

7. En son genel seçimlerde partinizden Milli Meclis üyeliği için kaç aday yarışmıştır?

— En son genel seçimlerde partimizin 18 adayı milletvekili olarak meclise girdi. Seçime aday olarak girenler hakkında tam bir sayı veremiyorum. On sekiz vekilimizden örnek olarak Enayatullah Babür Farahmand, Naqibullah Faiq, Enver Sadat, Şükriye Paykan ve Azize Celis'i gösterebilirim.

8. En son seçimlerde partiniz Milli Mecliste ve Bölge Meclisinde milletvekilliği kazandı mı kaybetti mi?

— Evet, Partinin liderinin umduğu kadar olmasa da partimiz diğer partilere göre mutlaka kazanmış ve 18 koltuğu elde etmiştir.

9. Bölge Meclisi ve Milli Meclis için adaylar nasıl belirlenmektedir?

— Cünbiş partisi halkın partisi olduğu için genel erkek ve kadın adaylarımız halk tarafından sunulmaktadır. Halkın kanaat önderlerinin önerdiği kişiler aday olarak gösterilmektedir. Evet, partimiz bir önceki seçimlere göre aday belirleme kriterine değişiklik getirmiştir. Artık adayların az gösterilmesine karar verilmiştir.

10. Seçim kampanyaları nasıl yürütülmektedir?

— Seçim kampanyamızı dünyada revaçta olan görsel ve basın-yayın medya türünden yararlanıyoruz. Özellikle sosyal medya türü, Facebook, Twitter, Youtube gibi sosyal medyadan çok istifade ederiz. Bunun dışında seçim kampanyası yürütme ilgili gençlik kolları ekiplerimiz, aksakallarımız köy ve kasabalara gider partimizin seçim beyannamelerini anlatırlar. Cünbiş partisi kendi adaylarına daima maddi ve manevi yardımda da bulunur. Adaylarımıza yardım olarak gençlik kollarından ekip ve kullanacakları vasıtalarını temin ederiz. En son seçim kampanyamız diğer seçim kampanyalarımızdan farklı olmuştur. Bu seçim kampanyamızda halk daha çok gönüllü olarak destek vermiş, sosyal medya üzerinden son derece emek harcamıştır.

Partiniz seçmenlerle nasıl irtibata geçer?

— Partimiz birinciden parti mensupları ve adaylarını seçim bölgelerine gönderir. Bölgeye giden aday ve ekipler kendi seçim beyannamelerini anlatırlar. Bunun yanında Cünbiş partisine bağlı Ayna TV ve Batur TV'den adaylarımızın görsel olarak mesajları yayınlanır.

Partinizin kampanya stratejilerini kimin belirlediğini ve kampanyada kullanılacak ifade ve dili kimin belirlediğini belirtebilir misiniz?

—Partimizin kampanya stratejilerini parti yönetimi belirler.

En son seçimlerle bir önceki seçimler arasında seçmenlere ulaşma bakımından ve kampanya stratejileri bakımından farklar var mıdır?

— Evet, bu konuda Radyo-Televizyon, internet ve sosyal medyanın yaygın hale gelmesi bizim seçmenle iletişimizi geliştirmiş ve daha yararlı bir seçim kampanyası yapabilmemizi sağlamıştır.

11. Partiniz tarafından adaylara ne türlü yardımlar sağlanmaktadır?

Adaylarımıza partimiz tarafından maddi ve manevi yardım sağlanmaktadır.

12. Partinize en son seçimlerde seçim için gerekli finansal kaynaklar nereden sağlanmıştır?

— Partimiz bu seçim kampanya masraflarını partiye başvuru ücreti, üyelik ücreti, Cünbiş kimlik kartı ücreti ve yardımlardan temin etmiştir. Mesela parti liderinin imzası olan yardım kartından gelen yardımlar. Bu kartları elde bazı tüccarlar 100 bin dolar bile hibe etmiştir. Bu çerçevede esnaflarımızın kimisi hibe olarak arzı, kimisi de nakit para yardım bulunmuştur.

13. Partiniz kamuoyu yoklamaları yaptırmış mıdır?

— Cünbiş partisi diğer ülkelerde olduğu gibi kamuoyu araştırması yapmaz. Ancak seçim öncesi oturmalar, konferanslar, köy ziyaretleri, yurttışa danışma gibi faaliyetleri olur. Bu faaliyetler de özellikle kuzey bölgelerde gerçekleşir. Diğer bölgelere de genişlemektedir. Çünkü bizim 34 vilayetimizde parti merkezimiz vardır.

14. Partiniz en son seçimlerde Seçim Kuruluna seçimlerle ilgili şikâyette bulunmuş mudur?

—Evet, partimiz tarafından en son seçimlerle ilgili özellikle kuzey bölgelerinde 2600 seçim bölgesinde hile yapıldığına dair şikâyet edilmiş ve ancak herhangi bir netice vermemiştir.

15. Partinizin en son seçimlerde seçim hilelerini önlemek için neler yaptığını anlatınız.

—Cünbiş partisi en son gerçekleşen cumhurbaşkanlık, genel meclis ve il meclis seçimlerinde hilelerin önünü almak için 2000 gözlemci bağımsız yüksek seçim komisyonuna tanıştırmış, bunlara hileleri önleyebilmek ve anından ispatlamak için modern telefonlar temin etmiş, bu kişiler ciddi bir şekilde gözlemcilik görevlerini yapmış ve gerektiğinde şikâyette bulunmuştur.

16. Partiniz en son seçimlerdeki performansını değerlendirir mi?

—Evet, parti yönetimimiz, siyasi komite üyeleri seçim sonrası neticeleri değerlendi ve neticelerini üst makama teslim etti.

Partiniz hangi bölgelerde partiniz en yüksek oyu almıştır?

— Partimiz en oyu kuzey bölgesinden almış ancak doğu ve batı bölgelerinden de oy getirmiştir.

Partiniz hangi toplumsal gruplardan en çok oyu almıştır?

—Partimiz en çok oyu sırasıyla gençler, kadınlar, aydın kesim ve aksakallardan almıştır. Kısacası toplumun her kemsinden oy almıştır.

Partiniz beklenmeyen bölgelerden veya gruplardan oy almış mıdır? Partinin bu yerlerdeki en önemli rakipleri kimlerdir?

— Evet, partimiz beklemediğimiz yerlerden oy aldı. Mesela Bamyana ve Daykundi vilayetlerinde yoğun olarak Hazara etnik grubu yaşar. Yani Farsça konuşan yurttaşlarımız ve Vahdet, Hareket partisi mensupları yaşar. O bölgeye liderimiz bir kere gittiği için oyumuz 20 binden 60 bine yükselmiş, Herat ilinde oyumuz 140 binden 260 bine yükselmiştir.

Partinizin oy almayı bekleyip de alamadığı bölgeler var mıdır? Partinin bu yerlerdeki en önemli rakibi kimlerdir?

—Hayır, oy kaybettiğimiz yer yoktur.

Her ne kadar Cünbiş partisi Başkan Yardımcısı beklediği oyu alamadığı yeri dile getirmese de gözükten ve onun sözlerinden anlaşılan şu ki Cünbiş partisi, Mezar-i Şerif ilinden beklediği oyu alamamıştır. Etnik grup olarak bakıldığında burada Cünbiş partisine mensup Türk soylu yurttaşlarımız çoğunluğu oluşturur. Ancak bazı siyasi nedenlerden dolayı burada Cünbiş'ün oy kaybına uğradığı veya beklediği oyu alamadığı görünmektedir. Nitekim Cünbiş Partisinin başkan yardımcısının da işaret ettiği gibi bu durum yüksek seçim kuruluna da belirtilmişse de herhangi bir sonuç vermemiştir.

MİSYON VE STRATEJİ

17. Partinizin temel misyonu ve gayesini nasıl tasvir edersiniz?

— Cünbiş partisi Afganistan siyasetine yön veren bir partidir. Mesela diktatör rejimler Cünbiş partisi etkisiyle ortadan kaldırılmıştır.

Hangi kademedeki ve kimin tarafından partinin misyonu belirlenir?

—Şüphesiz lider belirler.

18. Partinizin en önemli üç meselesi hangileridir?

—Cünbiş'in birinci ve en önemli meselesi ise sosyal adalettir. Cünbiş bu çerçevede bütün milletlerin hukukunun temin edilmesi için mücadele verir. Cünbiş'in ikinci önemli meselesi ise yolsuzluklar ve uyuşturucu maddelerle mücadele etme meselesidir. Cünbiş'in üçüncü temel meselesi ise Afganistan devletinin milli birliği ve bütünlüğü için mücadele etme meselesidir. Bu bizim için çok önemlidir. Bu meseleleri parti yönetimi ve parti üyelerin tarafından ele alınmış ve böylece devam etmektedir.

19. Partiniz seçimler arasındaki dönem için bir stratejiye sahip midir?

—Her seçimin geçmesiyle şüphesiz Cünbiş tecrübe kazanmakta ve bu tecrübeleri gelecek seçimleri için kullanmaktadır. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde olduğu önümüzdeki genel seçimler için belli programlar ve metotlar ele almıştır.

PARTİ POLİTİKALARI

20. Partiniz politikalar konusunda nasıl tutumlar geliştirmektedir?

En son iki yılda, partiniz iç işleyişi ve politika yapımı konusunda nasıl çalıştığını tasvir ediniz?

—Evet, Cünbiş partisi reformlar ve değişimler partisidir. Cünbiş sürekli olarak kongre yapar ve bu kongreye katılanlar köy ve kasabadaki üyeler tarafından seçilir ve merkeze gelir. Kısacası partimizin işleyişi konusunda halkımız bizzat yer alır. Partinizin politikaları belirleme sürecinde kimler dâhildir?

—Cünbiş'in politikalarını yönetim kurulu, divan kurulu ve 12 kişilik başkan yardımcıları, 55 kişiden oluşan siyasi komite üyeleri, merkezi şûra belirler.

Partiniz politika yapım sürecinde nasıl bilgi topladığını açıklayınız?

Partimiz politika yapma sürecinde köy ve kasabalara gider, kanaat önderleriyle görüşür ve böylece karar verir.

Parti üyeleri politika yapım sürecinde dâhil midir?

—Partimiz siyaset yapma sürecinde yönetim kurulu olarak danışma yapar.

Politika belgeleri bütün üyelere dağıtılıp onlar tarafından değerlendirilmekte midir?

—Afganistan'da böyle bir uygulama daha görülmemiştir.

Partiniz yasama tekliflerinde milletvekillerine yardımcı olmakta mıdır? Bunlar hangileridir? Örnekler veriniz?

—Evet, partimiz yasama tekliflerinde ciddi olarak yer alır, yasaların meclisten geçmesi için son derece özen gösterir. Mesela milletvekillerinin vekillik sonrası hakları konusundaki teklife ciddi olarak karşı çıkmış ve hakların fazla ve israf olduğunu öne sürmüş ve nitekim reddedilmiştir.

21. Partinizin bir öneri getirdiği güncel bir siyasi mesele örneği veriniz. Bunu detaylı bir şekilde tasvir ediniz?

—Evet, partimizin şu az önceki uygulamasını örnek verebiliriz: (Mesela milletvekillerinin vekillik sonrası hakları konusundaki teklife ciddi olarak karşı çıkmış ve hakların fazla ve israf olduğunu öne sürmüş ve nitekim reddedilmiştir.)

ORGANİZASYONEL YAPI

22. En son iki yılda, partinizin tüzüğü değişmiş midir?

—Hayır, partimiz daha tüzük değişikliğine gitmemiştir.

23 Parti üyeleri partinin tüzüğü ve içtüzüğü konusunda nasıl bilgilendirilmektedir?

—Partimiz tüzüğü ve iç tüzüğünü yazılı olarak il ve ilçe merkezlerine gönderilir ve böylece bilgilendirir.

24. Siyasi partinin günlük yönetimi kim tarafından yapılmaktadır?

— Partimizin günlük yönetimi parti lideri tarafından belirlenir. Bu konuda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Parti için tam zamanlı kaç kişi çalışmaktadır? Bu çalışanlara maddi destek sağlanmakta mıdır?

—Partimizin genel merkezi başta olmak üzere bütün il ve ilçelerinde ihtiyaca göre elemanlar çalışmaktadır. Bu elemanlara az da olsa maddi destek yapılmaktadır.

Parti için kaç kişi partime olarak çalışmaktadır? Bunlara mali destek sağlanmakta mıdır?

—Partimizin çoğu çalışanları gönüllüdür. Yıllara göre bu çalışanların sayısı çoğalmaktadır.

25. Parti ülke düzeyinde bir merkez ofisine sahip midir? Varsa nerededir?

— Partinizin merkez ofisi başkent Kâbil'dedir.

Parti bölgesel ve il düzeyinde ofislere sahip midir? Bunlar nerelindedir?

—Partimizin bütün illerde çalışma ofisi bulunmaktadır.

Son iki yılda parti bölgesel, il kademesinde ve ulusal düzeyde ofisinin personelini artırmış mı yoksa azaltmış mıdır?

—Partimizin yurtiçi ve yurtdışında ofisleri genişlemektedir. Bu ofislerimizle telefon ve internet üzerinde iletişime geçmekteyiz.

26. Partinin teşkilat yapısını gösteren şekil nasıldır?

—Partimizin kesinlikle çalışma şeması bulunmaktadır. Başta parti lideri olmak üzere sırasıyla parti yönetimi, divan üyeleri, siyasi komite üyeleri bulunmaktadır.

27. Partiniz son beş yılda parti genel kurulu yapmış mıdır?

—Partimiz son beş yılda kongre yapmış ve Azizullah Kargar parti başkanı olarak seçilmiştir. Bir sonraki genel kongre zamanı güvenlik dolayısıyla net değildir.

LİDERLİK

28. Son iki yılda partinin orta ve üst kademesinde nasıl liderlik değişiklikleri olduğunu tasvir ediniz.

—Evet, son iki yılda parti üst kademesinde değişiklik olmuş, eski parti başkanı yerine Azizullah Kargar seçilmiştir.

29. Partinin bölgesel ve yerel liderleri nasıl seçilmektedir?

—Partimizin bölge ve yerel liderleri bölge üyeleri tarafından seçilmektedir.

30. Partinin liderleri arasında kadınlar var mıdır? Varsa hangi görevlerde dirler?

—Evet, partimizin kadın kolları bulunmaktadır. Genel merkezimizde kadın üyeler bulunmaktadır.

Parti içinde kadınlar strateji ve politika geliştirme toplantılarına parti liderleri düzeyinde katılırlar mı?

—Evet, partimizin ayrı kolları bulunmakta ve ayrı il, ilçe başkanları bulunmaktadır.

ÜYELİK

31. Parti üyeliği hakkında bilgi veriniz?

Partinizin kaç üyesi vardır?

Partimizin bir milyona yakın üyesi vardır. Son iki yılda bu gelişme göstermiştir.

Partimiz ile yakından çalışan toplumsal gruplar bulunmaktadır. Partimizle en yakın çalışan sivil toplum hareketi Cünbiş Gençleri Birliğidir.

Son iki yılda, partinizin bölgesel, cinsiyet ve yaş profili değişmiş midir?

—Partimize gençler ve kadınlar daha çok ilgi göstermekte ve bu profil artmaktadır.

32. Bir kişi nasıl parti üyesi olabilir?

—On sekizi yaşını dolduran, Afganistan vatandaşı olan her kişi 100 Afganî+Bir fotoğraf ile başvuru yaptığında Cünbiş partisi üyesi olur.

Partiniz parti üyeliğinde düşüş ve yükselişleri nasıl takip etmektedir?

—Partimize üye sayısı çoğalır ancak azalmaz.

33. Partinizin yeni üyeler bulma konusundaki stratejileri hakkında bilgi veriniz?

—Evet, Partiniz kadınlar, gençler, köylüler gibi kesimlere yönelik iletişim stratejilerine sahiptir. Bu çerçevede radyo-televizyon, internet ve telefon üzerinden irtibata geçmektedir.

Partiniz bu grupların siyasal katılımını desteklemek için hangi yolları kullanmaktadır?

Partimizi üyelerinin teşvik edebilmek için daha çok halkla iç içe olmuş, halkın gelenek ve göreneklerini korumaya çalışmıştır.

İLETİŞİM:

34. Partinin görüşlerini seçmenlere ve vatandaşlara nasıl ilettiği hakkında bilgi veriniz?

Partimiz daha çok mesajlarını radyo televizyon üzerinden üyelerine mesaj verir. Bununla birlikte konferanslar ve mitingler düzenler.

Partinin basın ofisi ve parti sözcüsü var mıdır? Parti içinde kamuoyu açıklaması yapma konusunda kurallar var mıdır?

—Evet, partimizin sözcüsü ve ofisi bulunmaktadır. Kamuoyu açıklaması yapmak için parti lider ile görüşmek zorundadır.

Parti ofislerinde bilgisayar var mıdır? Parti üyeleri ve parti liderleri iletişim amacıyla e-mail kullanmakta mıdırlar?

—Evet, parti ofislerimizde bilgisayar bulunmaktadır. Parti liderlerinin e-mail adresleri de bulunmaktadır.

Parti televizyon, radyo veya gazete gibi medya araçlarına erişimi var mıdır?

—Evet, partimiz medya ile yakından irtibat halinde olup ayrıca partimize ait Ayna ve Batur adlı iki televizyonu bulunmaktadır.

Partinin interneti, mobil telefonları ve diğer mltimedyaıy görüşlerini yayınlamak için ne sıklıkla kullandığımı açıklayınız?

—Partimiz sıklıkla internet, mobil telefonlarından faydalanmaktadır. Ayrıca seçim zamanında parti gözlemcilerine fotoğraf çekebilecek telefonlar temin etmektedir.

EĞİTİM

35. Partinizin yeleri son iki yılda eğitim aldı mı? Lütfen açıklayınız.

Bu eğitimi kim verilmiştir?

—Partimizin her ilinde ofisi, eğitim kurumları ve hocaları vardır. Bu eğitim kurumlarında okul ve niversite derslerine yanı sıra ideolojik dersleri de verilmektedir.

36. Partinin kendi eğitim birimi var mıdır?

—Evet, az önce ifade ettiğim gibi partimizin eğitim birimleri ve kursları bulunmaktadır.

FİNANS:

37. Partinin finans düzeyi nedir?

Son iki yılda, partinin finans düzeyi değişmiş midir?

—Partimizin esas finansmanı üyelerimiz ve halkımızdır. yelerimizden yelik creti alınırken, diğer vatandaşlarımız ise bağışlarda bulunurlar. Bu gelir de üyelerin artmasına göre değişmektedir.

ULUSLARARASI YARDIM

38. Siyasi partilere yönelik uluslararası yardım konusunda ne düşünüyorsunuz?

Uluslararası kuruluşların siyasi partilere daha etkili olma konusunda nasıl yardımcı olabileceğini açıklayınız?

—Bence siyasi partiler, yabancı devletlerin yardımı dışında her türlü yardım kuruluşlarının imknlarından yararlanmalıdır. Uluslar arası yardım kuruluşlarının siyasi partiler için yardım daha yetkili olur diye düşünüyorum. Siyasi partiler, uluslar arası kuruluşların yardımıyla daha güçlenebilir ve aktif olarak programlarlar yapabilir diye düşünüyorum.

Cünbiş Gençler Teşkilatı Başkanı ile Yapılan Mülakat

1. Sayın Mesut Ahmet Mesut! Cünbiş Gençler Teşkilatını Kısaca Tanımını Yapabilir Misiniz?

—Afganistan Cünbiş Gençler Teşkilatı, bağımsız, sosyal bir teşkilat olarak gençlerin ve yeni neslin eğitimi, grup çalışması, sportif faaliyetleri için faaliyet gösterir.

2. Cünbiş Gençler Teşkilatı Hangi Yılda Kuruldu?

— Afganistan Cünbiş Gençler Teşkilatı yılında ilk kongresi ile faaliyete başlar

3. Cünbiş Gençler Teşkilatının Ne Kadar Üyesi Var?

— Afganistan Cünbiş Gençler Teşkilatı, 500’den fazla üyesi ve 100 binlerden fazla taraftarlarıyla 24’ten fazla ilde faaliyet göstermektedir.

4. Cünbiş Gençler Teşkilatının Temel Faaliyetleri Nelerdir?

-Cünbiş Gençleri Teşkilatı, ofisi olduğu 24 ilde gençlerin birlik ve beraberliğini koruma, gençlerin iş haklarını demokratik zeminler çerçevesinde muhafaza etme, gençlerin arasında diğerkamılığı yaratma ve kısacası onların parlak bir geleceğe sahip olmaları için mücadele eder.

5- Cünbiş Gençler Teşkilatı Hangi Partilerle İlişki İçindedir?

—Hiç şüphesi her sosyal hareketin, hedef ve ideallerine erişmek için yasalar dâhilinde herhangi bir siyasi hareketi destekleme hakkına sahiptir. Cünbiş Gençler Teşkilatı da bu tercihini Cünbiş Partisinden yana kullanmıştır.

6- Cünbiş Gençler Teşkilatının Gelecekteki Hedefleri Neler?

— Cünbiş Gençler Teşkilatının gelecekteki hedefi, Afganistan’ı bağımsız, gelişmiş ve her türlü ırkçı ve bölgecilikten arınmış bir ülke haline getirmektir.

7- Cünbiş Gençler Teşkilatı Siyasetteki Yeri Ne?

— Cünbiş Gençler Teşkilatının bütün faaliyetleri, gençlerin durumunu iyileşmesi ve toplumun olumlu bir yöne çekmek olmuştur.

8- Faaliyet Göstermek İçin Zemine Müsait Mi?

—Güvenlik sıkıntılarından dolayı bazen bazı sıkıntılarla karşılaşırız. Onu halletmeye çalışır ve kendimize faaliyet zeminini oluşturuyoruz. Sonuçta faaliyet edebilmek için zemine müsaittir.

9- Cünbiş Gençler Teşkilatı Toplumdan himaye görüyor Mu?

—İl, ilçe, kasaba ve mahallelerde teşkilatın şubelerini açarak faaliyet göstermeye çalışıyoruz. Çünkü bu çalışmalar teşkilatımızın varlık sebebidir. Böylece kendimizi koruyabilir ve himaye görebiliriz.

10. Cünbiş Gençler Teşkilatının Geleceği İçin Neler Düşüyorsunuz?

—Yakında üçüncü genel kongremiz olacaktır. Bu kongrede teşkilatın iyi yürütülmesi için teşkilatın yapısıyla bazı kararlar alınacaktır. Bu teşkilatın bekası için elimizden gelen çabayı göstereceğiz. Umarım teşkilatımız güzel bir geleceğe sahip olacaktır. Bunun dışında Afganistan Cünbiş Gençleri Teşkilatı, ikinci kongresi sonunda General Raşit Dostum’u bu teşkilatın manevi atası olarak ilan etmiş, onun liderliğini kabul etmiş ve onun sözlerine itaat edileceğine karar vermiştir.

Cünbiş Gençler Teşkilatı Üyesi ve Afganistan Siyasi Partileri Hakkında Tez Yazan ve General Dostum’un Plan ve Strateji Uzmanı Sayed Hanan Yusofi İle Yapılan Mülakat

1. Sayın Sayed Hanan Yusofi ! Cünbiş Gençler Teşkilatından Ne Anlıyorsunuz?

—Afganistan Cünbiş Gençler Teşkilatı, ülke yasalarına göre bir sivil toplum örgütü olarak kurulmuştur. Dolayısıyla bir sivil toplum kurulu olarak ülkeyi mevcut şartlardan kurtarmayı hedeflemektedir.

2. Cünbiş Gençler Teşkilatı üye Sayısı hakkında fikriniz nedir?

— Afganistan Cünbiş Gençler Teşkilatı, Afganistan’da faaliyet gösteren en büyük sivil toplum örgütlerinden olduğu ve ülkenin bütün illerinde faaliyet gösterdiği için ne kadar üyesi olduğu hakkında fikir belirtemiyorum.

3. Cünbiş Gençler Teşkilatının hedefleri hakkında ne söylersiniz?

— Afganistan Cünbiş Gençler Teşkilatı, siyasi olmayan bir sivil toplum örgütüdür. Genel olarak adaletin temini için mücadele eder.

4- Cünbiş Gençler Teşkilatı Hangi Partilerle İlişki İçindedir?

—Cünbiş Gençleri Teşkilatı, her ne kadar sivil toplum bir örgütü olarak gözükse de kuruluşunda Cünbiş Partisi liderinin payı olduğu için Cünbiş Partisi ile iyi ilişkiler kurar.

6- Cünbiş Gençler Teşkilatının Gelecekteki Hedefleri Neler?

— Cünbiş Gençler Teşkilatının gelecekteki hedefi, ülkenin çağdaş medeniyetlere ulaştırma ve sivil toplum örgütlerinin çalışmasını normal hale getirmektir.

7- Cünbiş Gençler Teşkilatı Siyasetteki Yeri Ne?

— Aslında hiçbir kurum ve hiçbir insan siyasetten uzak değildir. Cünbiş Gençleri Teşkilatı da muhakkak siyasetin içinde olmuştur.

8- Faaliyet Göstermek İçin Zemine Müsait Mi?

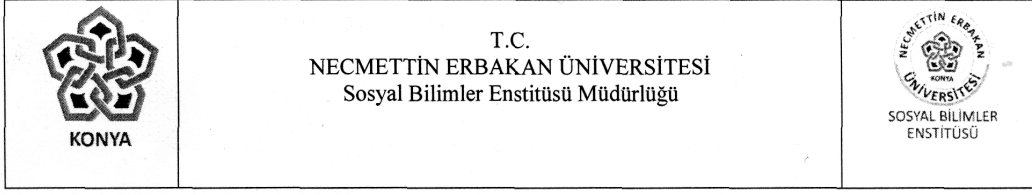
—Cünbiş Gençleri Teşkilatının faaliyet gösterebilmesi için faaliyet zemini müsaittir.

9- Cünbiş Gençler Teşkilatı Toplumdan himaye görüyor Mu?

—Evet, toplumun çoğu Cünbiş Gençleri Teşkilatı ilkelerine ve hedeflerine destek vermektedir.

10. Cünbiş Gençler Teşkilatının Geleceği İçin Neler Düşüyorsunuz?

—Teşkilatın demokratikleşmesi teşkilatın genişlemesi ve gelişmesi sağlar.

Öz Geçmiş

İzzetullah Zeki, 1988 yılında Afganistan'ın Faryab ilinde doğdu. İlk, orta ve lise okulumu Faryab'da tamamladı. 2004- 2007 yılları arasında Faryab Radyo Televizyonunda Özbekçe Dini Programlarında sunuculuk yaptı. 2007 yılında üniversite okumak üzere Diyanet Vakfı burslusu olarak Türkiye'ye geldi. 2012 yılında Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Selçuk Üniversitesi İİBF Uluslar arası ilişkiler bölümünden mezun oldud. 2014 yılı itibarıyla Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi bölümünden yüksek lisansımı bitirdi. Şubat 2015 tarihinde Afganistan Anayasa Mahkemesi Basın Muhabiri olarak işe başladı. Mayıs 2015 tarihinde tekrar Türkiye'ye gelerek Siyaset Bilimi Kamu Yönetimi yüksek lisansımı bitirdi. Zeki, şuan Konya Afganistan Türkleri Dayanışma Derneği genel başkanı olarak görev yapmaktadır.

Başta Türk Dilleri olmak üzere iyi derecede Arapça, Farsça ve orta düzeyde İngilizce bilen ZEKİ'nin "Cennete Giden Yol", "Kırk Hadis", "Yüz Hadis" gibi Özbek Türkçesinde tercüme eserleri bulunmaktadır. O, evli iki çocuk babasıdır.

Hamidullah QİYAM

ABD İndiana Üniversitesi Doktora Öğrencisi